

PÁL JÓZSEF:

**NAGYKANIZSA ÉS VIDÉKÉNEK TÖRTÉNETE AZ 1918-AS
MAGYAR POLGÁRI DEMOKRATIKUS FORRADALOM ÉS A
TANÁCSKÖZTÁRSASÁG IDEJÉN**

S z e g e d

1963.

I.

NAGYKANIZSA A FORRADALOM ELŐTT ÉS A KÖZEP. HATÁSA

1./ Nagykanizsa és környékének gazdasági és társadalmi viszonyai

Nagykanizsa, Zala megye déli részén, a jugoszláv határ közvetlen közelében fekszik. A kelták idején már lakott település volt, akik Carrhudunumnak /Ebhely/ nevezték. Nevét a rómaiak is átvették Canissa /nősténykutya/ jelentésben.^{1/}

A település maga egy dombháton fekvő fülvár volt, melyet széles, áthatolhatatlan mocsár vett körül. Ez a mocsár biztosította, hogy Kanizsa vára a honfoglalás után is jelentős erősség maradt és fontos szerepet játszott az ország délnyugati részének védelmében.

A honfoglalás után az Ől nemzetség birtoka volt, amelynek egyik tagja felvette birtoka után a Kanizsai családnevet. A vár jelentősége igazán csak a török terjeszkedése idején nőtt meg, ekkor Dunántul egyik legfontosabb végvára lett. Tübbesvári sikertelen ostrom után 1600-ban foglalták el a törökök, ahonnan csak kilencven év múlva sikerült őket kivenni.^{2/} Rövid idő múlva, 1702-ben Lipót császár leromboltatta, így teljességgel be a nagynevű erősség sorsa.

A várból és vár körüli településből fejlődött ki Nagykanizsa városa ^{3/} míg a vártól távolabb, a Topráklit tóban levő szí-

1/ Makovicsky György: Nagykanizsa város településföldrajza. Nagyk. 1934. 13. old.

2/ Magyar Városok Statisztikai Évkönyve Bp. 1912. Nagyk.város rövid története.

3/ Evlia Csolebi: Magyarországi utazásaitan leírja, hogy Kanizsa városban 1663-ban osztrák ház volt. /Időzi Péter József: Zalai Községek Helytörténeti Gyűjteményében Zalaegerszegi Megyei Levéltár./

geten cölüpekre épült ^{4/}település, Kiskanizsa alapját képezte.

Nagykanizsa 1702-től a környező községekkel - Bajcsa, Eszteregnyo, Gelse, Korpavár, Nagytakónak, Nagyrécse, Rigyác, Sormás, Szepetnek - együtt gr. Batthyány Lajos nádor birtokába került ^{5/} és még a XX. sz. elején is a Batthyány család kezében maradt a földbirtok tulajdoni része.

Kiskanizsa közigazgatásilag egységet alkotott Nagykanizsával, de attól elütő jellege miatt - lakócai földműveléssel foglalkoztak - állandó volt a eurlódás a két városrész között. Bár a városi tanács esküdtjei között mindig volt egy-kettő exminori Canisa címmel Kiskanizsáról, mégis szívós harcot folytattak az önálló közigazgatásért. 1868-ban a megyegyűlés beleegyezett a két városrész elszakadásába. ^{6/} Rövid "különölés" után, azonban a kiskanizsaiak újra kérték, az egyesítést, mert az önálló közigazgatás kiépítése és fenntartása súlyos anyagi megterhelést jelentett. A megye közgyűlése, így 1880-ban újra egyesítette a két helység közigazgatását. ^{7/}

Nagykanizsa gazdasági élete már a középkor végén fejlett volt és a XIX.sz. közepére Dunántul egyik ipari, kereskedelmi és pénzügyi gócpontja lett. Gazdasági fejlődését, virágzását kedvező földrajzi fekvésének köszönhette. A Horvátországba, Dalmáciába és Olaszországba vezető pecti kereskedelmi fő-utvonal ugyanis keresztülhaladt a városon, ^{8/} és itt torkollott bele a szintén ide vezető bócai utvonalba.

4/ Evlia Cserebi útazás ilyen cölüpházról ír.

5/ Vályi: Magyarország leírása. II.275.old. Idézi Fára gyűjteménye.

6/ Barbarits Lajos: Nagykanizsa. Magyar városok monográfiája. Bp. 1929. 99.old.

7/ U.o. 107. old.

8/ Swartner: Statistik d. Künigr. Ungarn 267.old. Idézi Fára gyűjtemény.

Ugrásszerűen felélénkült a város gazdasági élete a múlt század hatvanas éveitől, a nagy "vasutépítési lástól" kezdve. Ekkor vált Nagykanizsa az ország egyik legfontosabb vasuti csomópontjává: 1860-ban megépítették a Pragerhoff - Nagykanizsa vasutvonalat. Egy év múlva ezt követte a Nagykanizsa - Budapest vasutvonal megnyitása, 1865-ban avatták a Nagykanizsa - Sopron - Bács vasutvonalat, 1868-ban pedig, hogy a pócsi szénét Tricostba lehessen szállítani, megépült a Bács - Barco - Burakoresztur - Nagykanizsa vonal. 9/

Hogy a vasuti csomóponttá válás mennyire elősegítette a város gazdasági fejlődését az mutatja, hogy a gabona, termény és egyéb kereskedelmi vállalatok egészen cora keletkezett. A századforduló idején, pedig egymás után jöttek létre az országos viszonylatban is jelentős ipari üzemek. 1912-ben a következő jelentősebb ipari vállalatok működtek a városban: 10/

Vállalat	Tulajdonos	Keletkezés éve	alkalm. személke
Maláta és Sorfőzde	RT.	1893	80
Tégla és Cserépfőzde	Stern I. Mór	1893	150
Gazd. Gőpgyár és Fém-öntő	Weiser I. C.	1894	52
Nádcsüvetű Iparcikk-ek Gyára	Bethlheim Győző és Bde	1895	80
Villanyüzem, Cőzma-lom	Frank Lajos és fiai	1896	92
Szeszfinomítógyár	RT.	1903	13
Képgyár	Kardos Sándor és tea.	1902	140
Cipőgyár	Neu és társa	1904	80
Pátria Pótkővetőgyár	Frank és társai	1905	77
Vas és Kocsiengoly-gyár	Nikolai Ferdinánd	1907	115
Játék és Dismű	Spitzer Mór	1908	25
Tégla és Zsindely-gyár	Schorz Géza	1911	40

9/ Barbarits: Id.m. 297. old.

10/ Magyar Városok Statisztikai Évkönyve.

Az üzemek közül a legnagyobb hírnévre a Gazdasági Gépgyár tett szert. Termékei - különösen vetőgépei - még Olaszországba, a Balkán államaiába, sőt Törökországba is eljutottak, de a Műszervező Iparcikk Gyára is exportált gépeket Németországba és Olaszországba.

Az ipar fejlődése mögött nem maradt le a hitelélet sem. A század elején már öt jelentős pénzintézet működött a városban: 11/

Pénzüstintézetek	Keletkezés	Tőke	Nyereség	Osztalék
Nagykanizsai Takarékpénztár	1845	1 000 000 K	160 000	11,5%
Déliszei Takarékpénztár	1870	674 120 K	105 219	11,1%
Nagykanizsai Bankegyesület	1873	400 000 K	44 345	6,-%
Zalaegerszegi Gazdasági Takarékpénztár	1897	1 000 000 K	95 219	4,-%
Néptakarékpénztár	1906	400 000 K	27 949	3,6%

A gazdasági élet élénkülésével párhuzamosan, emelkedett a lakosság létszáma is. Míg 1823-ban csak 8 742 lakosa volt a városnak, addig 1869-ben már 15.125; 1880-ban 18 398; 1900-ban 23 978; 1910-ben 26 542; főben állapították meg Nagykanizsa lakosságának számát.^{12/} Az 1901 és 1910 közötti évenkénti átlagos, természetes szaporodás 126 fő volt.^{13/} A teljes szaporodás, azonban ennél jóval több, a különbséget a környező községekből bevándorolt, és a városban munkát kereső 1 289 fő tette ki.^{14/}

A legtöbb lakost az ipar foglalkoztatta. Az 1910-es népszámlálás adatai szerint a kereső lakosság 25%-a talált itt munkát.^{15/} Az iparra - bár a fentebb említett üzemek jelentős

11/ Magyar Városok Statisztikai Évkönyve.

12/ Magyar Szent Korona Országainak 1910.évi népszámlálása.Bp. 1912.

13/ Magyar Statisztikai Közlemények Bp. 1912.

14/ Magyar Szent Korona Országainak 1901-10 közötti népesség-állama községenként. Bp. 1913.

15/ Foglalkozási viszonyok 1900-ban és 1910-ben. Magyar Statisztikai Közlemények 58. kötet Bp. 1916.

létszámmal dolgoztak - a kisipari jelleg nyomta még rá a bélyegét. Több mint hatszáz volt az olyan mesterek létszáma, akik kis műhelyükben segéd nélkül dolgoztak. Háromszáz mester egy-két segédet, és száz mester pedig 3-5 alkalmazottat tartott.

Az ipar mellett nagyon sokan találtak munkaalkalmat a küllekedésben /12%/ a kereskedelembe /9,3%/. A kereső lakosság többi része hivatalnokként, /5,9%/ napasámosként, /7,3%/ házi cselédként, /4,7%/ a katonaságnál /3,6%/ és egyéb más területen 9,3% volt alkalmazva.^{16/}

A város gazdasági életében a mezőgazdaság alárendelt szerepet játszott, a lakosság 23%-át foglalkoztatta,^{17/} és ezek túlnyomó többsége is a kisvárosi részen lakott. A mezőgazdaság alárendeltségének az volt az oka, hogy a város határa a lakosság számához viszonyítva rendkívül kicsiny, (sőt ennek nagy része művelésre alkalmatlan.) ✓ 2

Összes terület	12 928	k.h.
Kulterület	11 716	
Szántó	4 177	
Legelő	1 633	
Rét	2 570	
Erdő	3 361	
Szőlő	254	
Kert	358	

A birtokok megoszlása rendkívül egyenetlen képet mutatott /1924-ben/ ^{18/}

Gazdaság nagysága kat. hold.	Gazdaság száma	Összterület	Szántó
0 - 1	488	312	257
1 - 2	234	410	259
2 - 3	206	582	388
3 - 5	272	1 099	798

16/ Magyar Városok Statisztikai Évkönyve Bp. 1912.

17/ U.o.

18/ Zalaegerszegi Megyei Levéltár. Zalai községek birtokstatisztikája.

5 - 10	192	1 404	985
10 - 20	59	814	579
20 - 50	6	172	120
50 - 100	1	57	47
100 - 200	-	-	-
200 - 500	-	-	-
500 - 1000	2	1 395	645
1000-nél több	1	4 758	48

Feltűnő az egy-két hold földdel u.n. "nadrágszajparcellával" rendelkező parasztok hatalmas létszáma. Ezek saját földjük művelésén túl még más munkaterületen is dolgoztak. A nagybirtokok kevés munkást tudtak foglalkoztatni, mert területük túlnyomó többsége erdő volt, viszont az élénk ipari, kereskedelmi élet munkaalkalmat biztosított. A házi cselédség szokatlan magas létszáma /1 021/ is valószínű ezek családtagjaiból toborzódott.

A középparasztság és "kulákság" alacsony létszáma a föld elaprózódási folyamatát, és a nagybirtok folytagatását, a földterület elégtelenségét mutatja.

Hasonló képet mutatnak a Nagykanizsa melletti községek birtoktatizatikái is.

A falu földterületének többsége a Batthyány és Inkey család, vagy mindkettő birtokában volt, - legtöbbször a két család ifjai ugyanis összeházasodtak - míg a tulajdonosok többsége 0 - 2 kat. hold földdel rendelkezett. Természetesen ez a nagybirtoknak nagyszámu és olcsó munkaerőt jelentett, mivel kis darabka földjükből nem tudván megélni napszámosnak, vagy cselédnek szegődtek, csak kisebb részük - a fentiekben már volt szó ezekről - husódott a városba, vagy mentek el nyaranként más megyébe lévő nagybirtokokra dolgozni.

<u>Sorma</u> Birtoknagyság	birtokos száma	földterület k.h.
0 - 5	272	540
5 - 10	60	401
200 - 500	1	380
500 - 1000	2	1 146

Szepetnek: Összes földterület 4 255 k.h. Ebből nagybirtok 1 db. 585 k.h. és 1 db 1 429 k.h., míg 638 birtokos földjének átlaga két hold alatt maradt.

Esztergom: Batthyány itteni birtoka 1 335 k.h. addig 644 kioparasztnak csak 790 k.h. föld jut.

Nagyvácska: Az összes földterület /4 703 k.h./ több mint felét itt is a nagybirtok /2 460/ foglalja el.

Gelae: Az öt nagybirtokos 2 487 k.h. föld tulajdonosa, míg 226 birtokosnak nem éri el a 2 k.h. átlagot.

Egyetlen Nagykanizsa környéki horvát község, Bajcsa képe mutat más birtokmegoszlást. A birtokosok többsége itt is törpebirtokos ugyan, de egyetlen 10 holdon felüli földtulajdonos sincs. 19/

Birtoknagyság	birtokos száma	földtulajdon
0 - 5	900	200 k.h.
5 - 10	12	79
10 - 20	1	10

A munkásság viszonylag magas létszáma az agrárproletariátus és törpebirtokos parasztság tömegei, objektíve tág lehetőséget biztosítottak Nagykanizsán és környéken a szocialista eszmék elterjedésének. Valóban, az országban elsőek között ismerték fel a munkásság összefogásának és munkásszervezet alakításának jelentőségét. Már 1868-ban a Budapesti Általános Munkásegylet példájára Nagykanizsán is megalakult a Munkásegylet 202 taggal. 20/

19/ Zalai községek birtokstatistikája.

20/ Magyar Munkásmozgalom Történetének Válogatott Dokumentumai Bp. 1951. I. kötet. III/9. d.

Rövid idő múlva a tanítók és létrehozták szervezetüket: 1870 január 27. Zalamegyei Általános Tanító-Egylet alakult Nagykanizsán. Még ebben az évben, szintén fővárosi munkásszervezetek hatására Általános Betegségápoló és Temetkezési Egyletet hoztak létre. 1871 pedig a kereskedő segédok Önképző Egyletének alakulási éve.^{21/}

A MSZDP helyi szervezete 1898-ban alakult a Weiser Gópyárban.^{22/} Rövid idő alatt sikerült bevonni tagjai sorába a többi nagy és kisebb munkásait, és így eredményes harcot indítottak a munkaidő rövidítéséért és a bérek emeléséért.^{23/} Az alakulást követő évben, 1899 márciusában már 50 szabómunkás sztrájkolt béremelésért.^{24/}

A század elején főleg az építőmunkások folytattak eredményes bérharcot: 1904 áprilisában 150 építőmunkás 40 napig sztrájkolt, míg 15%-os béremelést sikerült kiharcolniuk.^{25/}

Az 1905-ös orosz forradalom hatására egész Magyarországon, így Nagykanizsán is erősebb lendületet vett a munkásmozgalom. Sorra alakultak meg az egyes szakmák szakszervezetei. A szervezett munkásság erejével rövidesen megismerkedhettek a munkaadók és városi hatóságok.

1905 tavaszán újra az építőmunkások sztrájkoltak és újabb 25%-os béremelést értek el. 1906 legjelentősebb kanizsai munkásmegmozdulása a május végi általános sztrájk volt, mely a városi rendőrhatalóság elleni tiltakozásul tört ki, akik feloszlatták a Franz Malom és Villanytelep munkásainak sztrájktenyőjét. A mun-

21/ Halis - Hoffmann: Zalavármegyei Évkönyv a Milleniumra. Nagykanizsa 1896. 112. old.

22/ HMTVD. II. köt. 579. old.

23/ U.o. III. kötet 497. old.

24/ Barbasits I.m. 306. old.

25/ U.o.

készség egységes fellépése meghozta az eredményt, a városi hatóságok és a tulajdonos meghátrálásra kényszerültek.^{26/}

As 1907 év volt a kanizsai sztrájkmozgalom csúcspontja. A rendőrség által készített sztrájkstatisztika szerint csak ebben az évben 25.719 munkanap esett ki.^{27/}

A bérkövetelések teljesítésével, a politikai helyzet megváltozásával, 1907 végétől gyengülni kezdett a munkásság politikai és gazdasági küzdelme. A háborúra való készülődés idején 1912-ben sorra tiltották be a nagykanizsai munkások szakszervezetét is, így a háború kitörése idején a hatósági terror következtében hullámvölgyben volt a nagykanizsai munkásmozgalom is.

26/ MMEVD. III. kötet 497. old.

27/ Zalaegerszegi Megyei Levéltár Nagykanizsai Városi Iratok 3505/1919.

2. Nagykanizsa és környéke az első világháború első két évében

Az imperialista hatalmak közötti ellentétek 1914 július 28-án háborút robbantottak ki. Az ország háborúba való belevontását az uralkodó osztály ideológiailag - politikailag kellemetlenül látta. Nem volt az országban egyetlen párt vagy testület, amely követelt ne a háború támogatására buzdította volna. A több évtizedes nacionalista eszellel nevelés, most megtette hatását. Az egyszerű emberek gondolkodásában is meglévő nacionalista nézetek révén a magyar uralkodó osztálynak sikerült a népet ellenállás nélkül belevinni a háborúba.

Az agyakat elborító nacionalista gőz, azonban rövid időn belül kezdett elpárologni, miután megjelentek a hozzátartozók halálhírért küldő értesítések, miután borotogtak az első sebesült szállítmányok.^{1/}

Rosszul vezetett és hiányosan felszerelt csapataink mindig a háború kezdetén borzalmas veszteségeket szenvedtek. A nagykanizsaiak két ezrede harcolt az orosz fronton: a 48-as gyalogezred és a 20-as honvéd gyalogezred. Főleg az utóbbit érték súlyos veszteségek, és 1915 decemberéig szinte teljesen kicserélődött állományja:

Tíztekből 24 halott és 52 sebesült, a legőnyoszlop sorából pedig 1.169 halott és 2.061 sebesült volt a vesztesége.^{2/}

Magyarország azonban nemcsak kassárayája, hanem éléstára is kellett hogy legyen a monarchiának, sőt bizonyos mértékben Né-

1/ 1914-ben már közel ezer sebesült érkezett Nagykanizsa kórházaiba. A háború kitörése előtt ugyanis felépítették Nagykanizsán a Monarchia legnagyobb barakk-kórházát, ahol 3 ezer beteget tudtak elhelyezni.

2/ Az ezred történetét Szepeszy Euseb Arnold: A magyar királyi nagykanizsai 20. honvéd gyalogezred története a világháborúban c. /Sopron 1931/ könyvében dolgozta fel.

metorazágnak is.^{3/} Ez csak az egyre kegyetlenebb rekvirálásokkal volt biztosítható.

1915 januárjában már kénytelenek Zalában is gabonát rekvirálni,^{4/} hogy biztosítva legyen az ellátás, de az élelmiszerek drágulásának így sem sikerült gátat szabni.^{5/}

Jellemző a helyzetre a Zalai Hírlap február 8. számának egyik cikke, mely azt tanácsolja a gazdaságsszonyoknak, hogy vágják ki virágaikat és konyhakertészetet létesítsenek virágoskertjeikből.^{6/}

Az árak emelkedésének a piaci árak maximálásával is útját próbálták állni. Ez a kísérlet is csődöt mondott. A környező községek parasztjai kijelentették, hogy a hatóság által megállapított áron nem viszik terményeiket a nagykanizsai piacra.^{7/} Májusban a kiskanizsai parasztok valóban termelősztrájkot szerveztek és sztrájkkörséget állítottak a nagykanizsai piac felő vezető országutakra, akik visszatérésre kényszerítették az oda igyekvő más községek parasztjait is. Néhány esetben incidensre is sor került, mely gyakran a termények kiöntésével és megsemmisítésével végződött. A rendőrségnek csak nagy erőfeszítéssel - a szervezők letartóztatásával - sikerült a sztrájkot letörni.^{8/}

Nem csodálkozhatunk tehát azon, hogy így rövid időn belül kiábrándultak a háborúból az emberek és 1915 tavaszán már békehangokat kezdenek megütni a kanizsai újságok is: "Valamennyi

3/ Lásd Andics Erzsébet: A magyar munkásmozgalom az 1914-18-as világháború alatt. Bp. 1950. 16. old.

4/ Zalai Hírlap 1915 január 30. Zalában is rekvirálnak!

5/ Z.H. jan. 29. Megint drágább a liszt!

6/ Virág helyett - konyhakertészetet.

7/ U.o. ápr. 1. Visszavonták a piaci ármegállapítást.

8/ Zala május 28. A kiskanizsaiak bojkottálták a kanizsai piacot.

nemzet torkig van már a háboru borzalmaival, éppen elérkezett ideje, hogy a népek akarata is érvényesüljön". 9/

A MSzDP. a háboru kezdetén még nem adott hangot békekövetelésnek, sőt a háboru kitörése után néhány héttel a Népszava a háborus termelés fokozására hívta fel a munkásságot. 10/

A nagykanizsai szervezet sem cselekedett másképp. Ha nem is ilyen sürgyenletesen nyílt az örulása, de ez a szervezet is felfüggesztette az osztályharcot a háboru időtartamára. Ezt bizonyítja 1915- május 1-én kiadott felhívása a kanizsai munkásokhoz: "Elvtársak, munkások! Május 1-én ez évben zárjátok szívetek mélyébe érzéseiteket... Vessük bizalmunkat egy szebb jövőbe. Gondoljunk a legjobbakra, akik harctéren vörüket ontják. Pótoljátok soraitokat, hogy visszatérésük után együttes küzdelem indíthassunk az egyenlő jog törvénybeiktatásáért." 11/

Ez a felhívás is az osztályharc feladásának dokumentuma. A háboru után majd harcolni fogunk az általános választójogért, addig tűrjünk békességgel és harcoljunk a kizsákmányolóink érdekeiért. Ezt fejezi ki "finoman" a kiáltvány. Igaz azonban az is, hogy a háboru kitörése után életteléptetett kivételes törvények is megnehezítették a munkásszervezetek munkáját.

Az 1916-os év eseményei azonban tovább sieltették a tömegek szemléletének megváltozását, arra késztetve a MSzDP-t is, hogy szembeforduljon a háboruval.

Mit hozott az 1916-os esztendő?

A központi hatalmaknak - bár jelentős sikereket értek el-

9/ Zalai Hírlap 1915. ápr. 3. Béke /vezércikk/

10/ Dokumentumok a Párttörténet Tanulmányozásához. VIII/2.sz.

11/ Zalai Hírlap 1915. május 1. Felhívás a kanizsai munkásokhoz.

most sem sikerült a győzelmet kicsikarni és a háborút befejezni. Sőt a frontok mindenütt megmerevedtek és a háború állóharcok, ún. anyagcsaták sorozatává változott. Az a gyengébb gazdasági potenciállal rendelkező központi hatalmak - elsősorban a Monarchia - népeinek még súlyosabb megterhelését jelentette.

Egyre súlyosabb fennakadályok jelentkeztek Nagykanizsán is a közellátásban. Augusztusban 8-lo napon keresztül egyetlen deka lisztet sem lehetett kapni a városban. Súlyosbította a helyzetet az rossz gabonatermés is, így az eddigi 11 vagon helyett csak 6 vagon lisztet kapott egy hétre a város. A lakosság közül 22 ezren jelentkeztek havi 10 kg. fejadagért és ették a kukoricaliszttel kevert kenyeret. Eltűnt a boltokból a cukor, só, dohány, hus.

Az élelmezési nehézségekkel küszködő városnak még nagylétszámú erdélyi menekültet is be kellett fogadnia, akik a románok támadása elől húzódtak biztonságosabb helyekre. 1916 szeptember 2-án 1.180 asszony és gyerek érkezett Erdélyből a nagykanizsai vasútállomásra, másnap ugyanannyi. Ezek egy részét a környező községekben szállásolták el, de még így is Kanizsán 1.400 menekült maradt.^{12/} Élelmezési kérdésük megoldása szinte lehetetlenné látszott. A nélkülözésektől elgyötört és túlfeszített idegzetű emberek elkeseredése volt az oka az 1916 december 15. véres epizódnak is. Cukorjegyet osztottak, ekkor az Arany János utcai ovodában. Az utcán hosszú sorban didergő, várakozó tömegben dúlakodás támadt. Tépték egymásról még a ruhát is. Végül bonyomták a kerítést, összedől a lépcső vakorlátja, maga alá tometve egy kisfiút, kit halálos sebek-

12/ Zalai Hírlap 1916 szeptember 5. Erdélyi menekültek Nagykanizsán.

kel szállítottak a kórházba, több könnyebb sebesülttel együtt.^{13/}

A mérhetetlen nyomor és a szenvedések hatására mind több ember fejében merült fel a kérdés: Miért folyik a háború? Van-e értelme? Mind több emberbenültött tényleg a vágy: végetvetni a háborúnak, a szenvedéseknek.

1916 őszén a világpolitikában is fordulat állott be az imperialista háborútól az imperialista béke felé. Az uralkodó osztályok látták, hogy több bört lehasználni a bértmunka igavonó barmairól már nem lehetséges, másrészt a tömegek elégedetlensége forradalom kitörésével fenyegetett.^{14/}

A központi hatalmak végső erőfeszítést tettek, hogy a front-helyzet megváltoztatásával számukra előnyös békét kényszerítsenek az antant hatalmakra. Bevetettek minden ember és anyagtartalékot. Nagykanizsán még a harangokat is bevonultatták a kili-
lincsekkkel és rézüstökkel együtt.^{15/}

1917 január és februárban az újságok a korábbinál is súlyosabb helyzetről tudósítanak: Nagykanizsán ismét beköszöntött a liszt-
hiány.^{16/} Cukrot csak orvosi bizonyítványra lehet kapni.^{17/}

Az ipar és teljesen a háború szolgálatába szegődött, és a fűtőanyagot is a hadiipar használta fel. A tél kelles közepe a város tüzelő és világítás nélkül maradt.^{18/} A gyerekek fűtő-
len tantoremben, télikabátban - már akinek volt - tanultak. A hidegtől sok gyerek súlyosan megbetegedett.^{19/}

A háború azonban, mint egy kiéhezett fenegyörgő, egyre követelte az újabb áldozatokat. Az ősszel fölmentettet újra felül-

13/ Zalai Hírlap 1916 dec.16. Arany utcai véres epizód.

14/ Lenin művei 23.k. 284. old.

15/ Zalai Hírlap 1916 szept.16. Bevonultak a kanizsai harangok!

16/ Zala 1917 január 27.

17/ U.o.

18/ Zala febr. 4. Elfogyott a villamosutársaság szene.

19/ U.o. febr.17. Zárják be az elemi iskolákat!

vizsgálták és akit a frontra alkalmasnak találtak, 18-45 éves korig beorozták.^{20/} A városban 1917 elejére már alig maradt épkészláb felnőtt ember. Egyre több család gyászolta hirtőren elesett hozzátartozóját.

A Zalai Hirlap 1919 február 2. száma, elkőpesztő statisztikát közöl Nagykanizsa háborús veszteségeiről.

Elosott, vagy eltűnt: 1.102, ezek után maradt 800 gyerek. Munkakőptelen rokkant lett: 401, ezeknek 503 gyermekük van.

A nagykanizsai lakosság mellett a környező falvak paraszt-ságának helyzete sem volt jobb. A munkakőpes férfiakat a front-ra vitték, így nem volt aki a földet művelje. Megpróbálták hadifoglyokkal pótolni a munkaerőhiányt. Már 1916 januárjában közel ezer orosz hadifogoly dolgozott a Nagykanizsa környéki nagybirtokokon és a nagyobb gazdáknál.^{21/} Természetesen ezzel nem sikerült a földék művelését biztosítani, ami a mezőgazdasági termelés csökkenését vonta maga után. Egyre gyakrabban folyamodtak így a rekviráláshoz, gyakran még a vetőmagot is elvitték a szegényebb gazdáktól.

A munkásság, parasztság és középrőtokk vállát, tehát egyaránt súlyosan nyomta a háboru terhe. Rég elmúlt már az az idő, mikor nótasszóval indultak a katonák a "kutya" Szerbia ellen. Rég elmúlt az idő, mikor az emberek őltették a háborut. A hosszú, reménytelen, súlyos harcok láttán az embercken egyre nagyobb kiábrándultság, csüggedés és békevággy lett urrá. Egyre gyakrabban adtak kifejezést háboruellenessőségüknek. A háboruellenes hangulat, háboruellenes harccá való órázóban nem kis szerepet játszott a februári orosz forradalom.

20/ Zala március 29.

21/ Zalai Hirlap 1916 jan. 14. Hogyan kell bánni a hadifoglyokkal.

3. Az 1917-es februári orosz forradalom hatása és a munkásmozgalom felélénkülése Nagykanizsán

Az 1917-es februári orosz forradalom valamennyi ország népe számára riadót jelentett az imperialista háború elleni harcra. Így a magyarországi proletariátus harcának is lendítő lökést adott. ^{1/} Az országos mozgalom sodrában Nagykanizsán is felélénkült a munkásmozgalom. Ezt mutatja május 1. harcos megünneplése. Deák Péter rendőrőzkapitány ugyan "az állandóan izgalomban lévő kedélyekre való tekintettel" elutasította a MSZDP. helyi vezetőségének kérvényét, melyben május 1-én nyilvános népgyűlés és tüntető felvonulás engedélyezését kéri. ^{2/}

1917 tavaszán, azonban már egyszerű megtiltással nem lehetett megakadályozni a munkásságot abban, hogy megünnepelje a munka Unnepét és hangot adjon békekövetelésének.

Az MSZDP nagy befolyását és a középrétegek háborúellenes állásfoglalását mutatja, hogy a munkássággal Unnepelt szinte egész Nagykanizsa. Egyetlen gyár, üzem sem dolgozott és az üzletek is egész nap zárva voltak. ^{3/} Délután hat órakor kezdődött a tüntetés. A munkások a szec. dem. párt vezetésével sárt sorokban vonultak a Polgári Baylet kerthelyiségébe.

A több mint ezres létszámú népgyűlést Sneff József a szociáldemokrata párt titkára nyitotta meg, majd Göttl Dezsőné szavalta el Várnai Zseni: Katonafiának o. költeményét.

Ez a gyönyörű, forradalmi hangú költemény, egösz elzabozta a

1/ Lásd: Lucci Ferenc: Az 1917-es oroszországi febr. forradalom hatása Magyarországon Századok 1958.

2/ Zalai Hírlap 1917. április 27. Május elseje Nagykanizsán.

3/ Magyar Május Elsejék. Dokumentumgyűjtemény. Bp. 1953. 207. old.

tömeget:

"Most készülünk a döntő nagy csatára
S ti lesztek ellenünk majd a sereg,
Ha ráusztatnak önön véreidre,
Ne lőj fiam, mert én is ott leszek!" 4/

Az Unnepi szónok Szivós Pál budapesti küldött, a békéről, a legujabb eszmékről, s a proletáristuának az általános, titkos választójoghoz való jussáról beszélt. 5/ Befejezésül a gyűlés határozatot hozott, hogy minden erővel harcolni fognak a békéért, a Tisza-főle keres választójog ellen és az igazi általános, titkos választójogért.

Ugyanez a harcos szellemű megnyilvánulás jutott kifejezésre a június 8.-i népgyűlésen is. Ekkor már a választójogi követelésen túl, már a hódítás nélküli béke mellett is állást foglaltak és az orosz forradalmat éltették. 6/

A februári orosz forradalom híre, a munkásoág harcos háborúellenes állásfoglalása az uralkodó osztály politikájában is változást hozott. Az osztályellentétek enyhítésére egyre többen tettek hitet a liberálisabb kormányzás mellett, illetve léptek fel Tisza "erős kéz" politikájával szemben. Egyre nagyobb befolyásra tettek szert az ellenséki pártok. Céljuk az volt, hogy liberális reformok hozatalával vegyék elejét a tömegek radikálisabb követeléseinek. A háború mielőbbi befejezésére törekedtek, nehogy a háború okozta forradalmi helyzet forradalmat érleljen. A tömegek harcát ezért a választójogi harcra igyekeztek korlátozni, ezen célból alakították meg a választójogi blokkot.

4/ József Farkas: "Rohanunk a forradalomba." A magyar irodalom útja 1914-19. Bp. 1957. 184. old.

5/ Zalai Hírlap: 1917. május 2. Május 1. Nagykanizsán.

6/ U.o. június 8. A kanizsai szocialisták választójogi napja.

A MSzDP. vezetősége, mely a háború előtt mindig valamelyik ellenzéki párt uszolyába igyekezett kapaszkodni és csak ritkán lépett fel önálló politikai igénnyel, most is örömmel lépett be a blokkba. Utasítására a vidéki szervezetek is mindenütt létrehozták a választójogi blokkot.

Igy alakult meg Nagykanizsán is a blokk 1917 június 24-én Remete Géza ügyvéd elnökségével. A társelnökök között ott volt Sneff József is, a titkár pedig dr. Hamburger Jenő lett. 7/ Hogy a kanizsai Szociáldemokrata Párt tevékenysége ne fulladjon teljesen a választójogi harc posványába, arra biztosíték volt dr. Hamburger Jenő 8/ és Sneff József 9/, akik 1917 júliustól, mint a Nagykanizsai SzDP elnöke és titkára vezették a dolgozó tömegek harcát a közlélményei visszaélések ellen és a békéért.

A háborús terhek és rengeteg visszaélés a közlélményezés tereén 1917 nyarán már szinte elviselhetetlenné tette a kanizsai dolgozók életét. A város részére kiutalt néhány millió befűzési

7/ Zalai Hírlap 1917 június 25. A kanizsai választójogi blokk megalakulása.

8/ Hamburger Jenő 1883 máj. 31-én született Zalavárnokon. Budapestén végezte az Orvosegyetemet. Már elsőéves korában tagja lett a szociáldemokrata pártnak. 1910-ben Zalaszentgróton körzeti orvos. Közben szerkeszti a falujában megjelent Zalavölgyi Hírlapot. A világháború kitörése után a kanizsai tartalék kórházban teljesít katonai szolgálatot, mint népfűlkelő főorvos. 1917 júl. 1-én 6 hónapra szabadságolták, mint szolgálatképtelent. Ekkor lett a nagykanizsai MSzDP. szervezet elnöke. /Hamburger per, Magyar Munkásmozgalmi Intézet Irattára A XV. 1/1918/22. Vádirat 19. old. és Révész Pál - Székelyházi Vilmos - Dr. Hamburger Jenő az orvos és forradalmár./

9/ Sneff József 1887-ben született. Ács mesterséget tanult, majd a Nagykanizsai Munkásbiztosító Pénztár tisztviselője lett. A munkásmozgalomban 1905 óta résztvett. 1917-től a Nagykanizsai MSzDP. titkáráként dolgozott.

cukorból a szegény munkásasszonyok egy grammot sem kaptak. A gazdagok, akiknek befolyásuk volt a városi hatóságoknál az utolsó szemig felosztották egymás között. 10/

Fokozta az elégedetlenséget, hogy egy Präger nevezetű mászáros a hatóságok vezetőinek, a rendőrfőkapitánynak, a polgármesternek, a főjegyzőnek és a Törvényszék magasabb tisztviselőinek 4 és 6 koronáért árultotta a hús kilóját, míg a szegény munkásembernek és hivatalnoknak 12 koronát kellett ezért fizetni. 11/

Tetőzte a bajt, hogy vérhasjárvány pusztított a szegény munkásgyerekek között. Volt olyan család, ahol három gyerek is elpusztult. Kenyeret hat hétig nem lehetett a városban vásárolni, de a város vezetői a rendelkezésére álló gabonából saját sertéseiket hizlalták. 12/

A dolgozók és családjaik képtelenek voltak a tej és tejtermékekhez is hozzájutni, mert Deák Péter rendőrfőkapitány élére állt a tisztviselők beszerzési csoportjának, és köriratban szólitotta fel a termelőket, hogy vonják meg eddigi vásárlóiktól a tejet és a beszerzési csoportnak adják. 13/

Hamburger vezetésével a szociáldemokrata párt fölvette a harcot a közlélmességi viaszaslécekkel szemben. 1917 július 28-án Hamburger szerkesztésével röpiratot adtak ki, melyben beleplezték a viaszaságokat és harcra hívták a munkáságot.

"Munkások, Elvtársak, Asszonyok!

Az élelmezési hivatal főnöke egyetértve a polgármesterrel, félmétermázsa számára osztotta ki a cukrot és amugy is jóllakott-

10/ Hamburger per Jegyzőkönyv. 93. old. Hamburger vallomása

11/ U.o. 94. old.

12/ U.o. 94. old.

13/ U.o. 95. old.

nak, ellátottnak, a protekciós gazdagoknak, ugyanakkor mikor szegény munkásszempontokat ridegen és könyörtelenül elutasították...

Igazatok van... Az öklünket kell megmutatnunk... vagy lesz tisztességes közlélemezés, vagy pokolba zavarjuk azokat, akik nem ismerik fel lelkiismerettel, ésszel a mai nyomorúságos nagy időket.^{14/}

Deák rendőrkapitány magához hívatta Hamburgert és figyelmeztette, hagyjanak fel a városi vesettség elleni támadással, mert könnyen elveszítheti orvosi rendelőjét, sőt szabadságát is, barátaival együtt.^{15/}

A MSzDP. harcos vezetőségét, azonban nem ijesztették meg a fenyegetések, sőt fokozták harcukat. Nem elégedtek meg csak az írásbeli demonstrációval, hanem augusztus 2-án már az utcára vezették a munkásságot a főszolgabíró ellen tüntetni. A tüntetésre, melyet "éhségtüntetés" néven őrzött meg a hagyomány, az adott okot, hogy az egyes városok lakosságának csak a saját helységükben engedélyezte a gabonaszükséglet szabad bevásárlását a kormány.

Sabján Gyula Nagykanizsa polgármestere, mivel a város területén termelt gabona nem volt elegendő, a szomszédos községek területére felvásárlókat küldött. A főszolgabíró a miniszteri rendeletre hivatkozva megtiltotta a termelőknek, hogy a kanizsai bevásárlóknak gabonát adjanak el. ^{16/}

A szociáldemokrata pártvezetőség először augusztus 1-én éleshangú röpiratban tiltakozott a főszolgabíró intézkedése ellen:

14/ Hamburger per. Vádirat 20. old.

15/ U.o. Deák Péter tanuvallomása.

16/ U.o. Vádirat. Jegyzőkönyv. 21. old.

"Munkások, Elvtársak, Éhező nincstelenek!

A város polgármestere hivatásának magacolatán áll, de munkájában megakadályozzák a gonosztevők. A vármegye időtlen, elvetélt Pató-Páljai. A szűkhomlokú dzeentri tatárkoponyák. A bőrkabátosok hivatalnok csiszárjai. A nagykanizsai járás főszolgabírája megtiltotta a járás területére, hogy a város szánatokra gabonát vásárolhasson. Illetéktelenül, jogtalanul, embertelenül éhhalálra akarnak benneteket ítélni.

Munkások, Emberek, Éhező megtapocott dolgozó nincstelenjei ennek a szuette vármegyének. Megkérdezzük, hogy még mindig bagolyvárak akta-kukacai dirigálják-e a világot?" 17/

Mivel a főszolgabíró nem vonta vissza a tilalmat, augusztus 2-án tiltakozó gyűlésre hívták össze a munkásokat és munkásasszonyokat. A több mint ezer főnyi tömeg előtt Hamburger mondott beszédet. Többek között kijelentette: "Ha a főszolgabíró rendeletét két napon belül vissza nem vonja, akkor törni, szelni fogunk. Sem a rendőrségtől, sem a katonaságtól nem fogunk félni, még ha gépfegyvereket hoznak is, sőt az általános sztrájk kimondásától sem fogunk visszariadni, és szükség esetén még a vonatokat is megállítjuk." 18/

A gyűlés végétével este 10 órakor a tömeg Hamburgerrel az élen a járási szolgabíró hivatala elé tartott, hogy intézkedése visszavonására kényszerítsék.

A szolgabírói hivatal felő vezető utat azonban a rendőrség és a katonaság szállta meg. Kerülő uton azonban sikerült néhány száz

17/ Hamburger per. Vádirat jegyzőkönyv. 20. old.

18/ U.o. 3. old.

embernek odajutni. Mire a katonaság parancsnokai rájöttek arra, hogy átjártozották őket, a tüntetők a hivatal összes ablakait követel bezúrták. Csak nagy nehézségek árán sikerült a felháborodott munkásokat a hivatal környezetéről eltávolítani. 19/

Tormászotcsanak tűnik ezek után, hogy a megijedt szolgabíró egy napon belül visszavonta rendeletét.

A háború negyedik évében, tehát a rendkívül súlyos gazdasági nehézségek erős táptalajt adtak a kanizsai munkások harcának is. Ezt a harcot elmélyítette a februári orosz forradalom híre. A MSZDP. harcos vezetőivel Hamburger Jenő és Sneff József vezetéssel már nemcsak háborúellenességüknek, gazdasági követeléseknek, és tékóvágyuknak adtak hangot, hanem többször is kifejezték tiltakozásukat, elégedetlenségüket a fennálló rendszer hivatalnokaival szemben, ami azt jelentette, hogy elégedetlenek voltak a fennálló rendszerrel is. A rendszer megdöntésének módszerére példát nyújtott a Nagy Októberi Szocialista Forradalom.

4. A Nagy Októberi Szocialista Forradalom hatása és a forradalmi helyzet érlelődése

A második orosz forradalomról eléggé ellentétes hírek érkeztek hazánkba, de amikor a tömegek megtudták az újságokból, hogy békét, földet és jogokat adott a népnek lelkesen támogatták. A NOSzP. példája nyomán felismerték, hogy a béke és a forradalom kérdése összefügg.

A tömegek nyomására a MSzDP. országos vezetősége november 25-én rokonszenvtüntetést rendezett. A gyűlés előadójaként, Bokányi Dezsőnek beszédét minduntalan felkiáltások szakították meg: "Az orosz szociáldemokraták megmutatták az utat. Éljen a szocialista forradalom! A magyar proletárium tanuljon az orosztól! 1/

A budapesti tüntetés visszhangjaként országoserte tüntetések voltak a béke és az orosz forradalom mellett. A nagykanizsai szociáldemokraták, akik ekkor már a magyar munkásmozgalom élcsoportjához, a baloldali irányzathoz tartoztak, természetesen nem maradtak ki ebből a megmozdulásból. A munkások és kispolgári elemek széleskörű bevonásával ők is gyűlés tartottak.

A gyűlésen Hamburger Jenő ismertette az októberi orosz forradalom jellegét és eredményeit. Hivatkozva a proletárinternacionálisra, felszólította a munkásságot, hogy minden erővel harcoljanak az orosz forradalom megsegítéséért, mert annak eredményeit csak a központi hatalmak szervezett munkásságának elszánt harca mentheti meg. 2/

Az elszánt harcra való hajlam a tömegek mind nagyobb részé-

1/ MNTVD. V. köt. 23. old.

2/ Hamburger Fer. Sneff József vallomása. Jegyzőkönyv. 130. old.

ben érelődött a háborús szenvedések hatására és az orosz forradalmak példájára, de az MSZDP. országos vezetősége távol állott egy forradalmi mozgalom vezetésének gondolatától. A NOSZP. által teremtet világhelyzetből azt a következtetést vonták le, hogy újra lehet folytatni a harcot ott, ahol 1914 júliusában abbahagyták, ugyanazon követelésekért és ugyanazon a színvonalon: harcot az általános választójogért.^{3/} Az egyszerű párttagok körében mind jobban nőtt az elégedetlenség ezen politikával szemben. Egyre gyakrabban hangoztatták azt a kívánságot, hogy orosz mintára a párt munkástanácsot létesítsen, melynek tagjait az üzemek közvetlen választják és az vegye kezébe a párt politikájának irányítását.^{4/}

A baloldali szociáldemokraták hozzá is kezdtek a Munkástanács megeremtéséhez. Budapesten 1918. január 13-án illegális értekezletet tartottak, melyen az éppen fővárosban tartózkodó Sneff József is résztvett. Hozzászólásában a Munkástanácsot kizárólag munkásokból javasolta létrehozni.^{5/} Korábbi ténykedésük mellett, Sneff József részvétele is alátámasztja tehát azon megállapításunkat, hogy a kanizsai pártvezetőség a baloldali irányzathoz tartozott.

A baloldali politikát folytató kanizsai szociáldemokraták mögé nemcsak a munkások, hanem az értelmiségiek és kispolgárok is mind nagyobb számban sorakoztak fel. Egy háborúellenes egységfront körvonalai voltak kihontakozóban Nagykanizsán. Ezt mutatja az 1918 januári általános politikai tömegsztrájkba való bekapcsolódás is. A sztrájk az annexió nélküli béke mielőbbi megkötéséért tört ki először Budapesten, majd innen futótűzként terjedt el,

3/ Andics Ezerébet: I.m. 34. old.

4/ MMTVD. V. kötet. 29. old.

5/ U.o. 76. old.

szerte a egész országban.

Január 19-én érkezett Nagykanizsára Markovics Ernő szociáldemokrata újságíró Landler Jenő sztrájkfelhívásával.^{6/} Markovics azonban kissé elkészt, mert január 19-én reggel már a kanizsai pártvezetőség elhatározta, hogy csatlakoznak a budapesti munkások sztrájkjához és a munka beszüntetésére szólítják fel a város dolgozóit. Még a délelőtti folyamán a sztrájk vezetésére Munkástanácsot alakítottak, először csak 35-40 ember részvételével, majd másnap ezt 100 tagra egészítették. A Munkástanács elnöke Hamburger Jenő lett. ^{7/}

A munkástanács egy 32 tagú szűkebb bizottsága irányította a sztrájkot, a többiek pedig órjáratokat szerveztek és a városban cirkáltak, hogy megakadályozzák a sztrájktörést.^{8/} Sikertelen a sztrájkot úgy megszervezni, hogy a legkisebb műhelytől a legnagyobbig, egyetlen helyen sem dolgoztak. Minden üzlet, vendéglő, kávéház, mozi zárva volt a sztrájk ideje alatt.

A város dolgozóihoz a Munkástanács röpiratban fordult és vázolta a sztrájk célját. A röplap ezüvegét Markovics Ernő hozta magával, de Hamburger a következő résszel kiegészítette: "A mai nap folyamán testvéri üdvözlét az orosz elvtársaknak és ultimátumot küldünk a hátsrú tovább folytatni akaró nagyuraknak, iparlovagoknak és hátsrus uszítóknak. Verjétek félre a harangokat! A háború utolsó vonaglása elkövetkezett. A halálunk áldozat lesz a ezebb jövő oltárán! Az életünk nem ér fabatkát! Veszíté-nivalónk nincs! Vagy lesz béke, vagy jöjjön a mindent elsöprő nagy áradat!" ^{10/}

6/ Landler Jenő és Hamburger Jenő gyerekkori jóbarátok voltak.

7/ Hamburger Per. Sneff J. vallomása 103. old.

8/ Sneff József vallomása 103. old.

9/ MMTVD. V. kötet. 68. old.

10/ Hamburger Per. Ítélet. Jegyzőkönyv 457. old.

Itt már fölrólik a forradalom gondolata. Az oroszországi MSZDP-vezetőség azonban nem tartotta a helyesnek a forradalomra alkalmasnak és nem is akart forradalmat. A békeharc szerepelt ugyan programjában, de azt az uralkodó osztálytól akarták kicsikarni, annak megdöntése nélkül. A januári sztrákmozgalmat is igyekeztek úgy levezetni, hogy a lehető legkisebb mértékben veszélyeztessék az uralkodó osztály hatalmát és a háborús termelés zavartalanosságát. Felszólították ezért a vidéki pártszervezeteket, hogy a hadiszállítások érdekében a vasuti forgalmat fenn kell tartani, a sztrájk nem terjedhet ki a vasut területére.

A kanizsai pártszervezet nem hajtotta végre ezt az utasítást. Január 19-én déltben a Nagykanizsai Déli Vasut napibéres munkásai és sokan a kinevezett vasuti alkalmazottak közül is abbahagyták a munkát és sztrájkba léptek. A sztrájk ideje alatt több helyi és egy gyorsvonatot is le kellett állítani és a katonai szállítmányoknál is eltolódások történtek. 11/

A munkások harca tehát Nagykanizsán, de néhány más városban is, kilépett az oroszországi pártvezetőség által kijelölt mederből. Ez még inkább megerősítette azon törekvésében, hogy minél rövidebb időn belül véget kell vetni a sztrájkoknak, mielőtt annak irányítása teljesen kiesne a kezükből.

Miután a miniszterelnök ígéretet tett a választójogi reform hozatalára és a közéleti helyzet megjavítására, békekötésre Oroszországgal, utasítást adtak a sztrájk beállítására.

Hibát követett el kétségtelenül Hamburger és Sneeť is, amikor január 20-án utasítást kapva a pártvezetőségtől javasolták a munkásoknak a sztrájk beállítását. A kanizsai munkásmozgalom e két kiváló vezetője, ekkor még nem tudott következetesen

szakitani a központi vezetőség politikájával és annak utasításai végrehajtását kötelezőnek tartották. Bár a vasutasok sztrájkbalépésével tulmentek azon, de ekkor még nem látták elég tisztán, hogy a központi vezetőség áruló politikát folytat és igyekszik a munkásság mozgalmait lezserelni.

A kanizsai munkások és a Munkástanács többsége azonban nem akarta abbahagyni a sztrájkot. Hamburgernek csak tekintélye latbavetésével sikerült az utasítást keresztülvinni. A sztrájk megszűntetésével főlozslott a Munkástanács is. 12/

Mután a sztrájkokat lezserelte a szociáldemokrata vezetőség, az uralkodó osztály megindította a támadást a sztrájkok vezetői ellen. A kormány felismerte, hogy ezek a mozgalmak már nem bér, élelmezési és szervezkedési kérdések miatt törtek ki, hanem: "Az állammal és társadalommal szemben, egyenesen hatalmi kérdéssé váltak. 13/

Január 31-én Szurmay hadügyminiszter parancsára letartóztatták Hamburger Jenőt és Sneff Józsefet, majd Pozsonyba szállították, ahol fegyelmi kihágás, hatóság elleni erőszak, az állam hadereje elleni büntett, államellenes és forradalmi célzatu munkástanács alakításának vádjával hadbírósság elé állították őket. 14/ A tárgyalást csak jóval később tartották: augusztus 24-én kezdődött és szeptember 8-ig tartott. Hamburger Jenőt 15 hónapi szigorú fogságra ítölték, Sneff Józsefet azonban kénytelenek voltak szabadon bocsájtani.

A pernek nemcsak országos, hanem nemzetközi visszhangja is támadt. A Pravda 1918 szept. 28. számában számolt be a per lefo-

12/ Lásd: Hajdu Tibor: Tanácsok Magyarországon 1918-19-ben. Bp. 1958. 17. old.

13/ MMTVD. V. kötet. 131. old.

14/ Lásd: Hamburger Per. Magyar Munkásmozgalmi Intőzet Irattára A XV. 1/1918/22.

lydeáról: "A pozsonyi hadosztálybíróság előtt most ért véget az első tolszovik per" címmel. ^{15/}

Perrel és terrorral azonban nem lehetett már a forradalmi fellendülésnek gátat szabni. A gazdasági helyzet további, szinte hihetetlen romlása új, még erősebb harcra tüzelte az elnyomott tömegeket. Joggal írhatta ezért Szamuely Tibor 1918 májusában: "Magyarországon érik a vetés... A háború vetette, a nyomorúság trágyázza, a forradalom fogja learatni." ^{16/}

Elképzelhetetlenül súlyos terhet jelentett ekkor már a háború viselése. Egymás után bocsátották ki a hadikölcsönöket. Nagykanizsán a hét hadikölcsönben 77.353.050 koronát jegyeztek. ^{17/} Az egymást óró rekvirálások a parasztság életét is elviselhetetlenné tették: Nagykanizsán és környékén már csak havi 9 kg. gabona fejadagot hagytak egy hónapra ^{18/} és a zsirfejadagot is havi 80 kg.-ról a felére csökkentették. ^{19/} Sót, petróleumot, gyufát, régóta már látni sem lehetett. Az árak emelkedése hihetetlen magas szintet ért el: egy méter karton - ha véletlenül hozzá lehetett jutni - 40 koronába került, míg a háború előtt 40 fillér volt. Egy pár cipő régebben 10 koronába került, most a sokkal silányabb minőségűért is 300 koronát kellett fizetni. A bérek ugyanakkor csak alig kétszeresét tették ki a háború előttinek. ^{20/} Az osztelen vérontás, a háborús szenvedések, a dolgozó tömegek harcának mind erősebbé válása, a küzdelemeket, sőt a burzsoázia egy jó részét is meggyőzte arról, hogy elengedhetetlen a béke mielőbbi megkötése és a politikai változások szükségessége. A "háborúellenes egységfront" így tovább erősödött, kovácsló-

15/Réssó Fál - Székelyhídi Vilmos: I.m. 9. old.

16/ Szamuely Tibor: Riadó. Bp. 1959. 67. old.

17/ Zalai H. 1918. jan. 2. Nagykanizsa és a hét hadikölcsön.

18/ U.o. ápr. 6. Az utolsó rekvirálás ma kezdődött Nagykanizsán.

19/ U.o. ápr. 5. Zsirrekvirálás is lesz.

20/ U.o. ápr. 11. A kanizsai piac.

dott. A béke kérdésében teljes is volt az egyetértés közöttük.

A nagykanizsai 1918 május 1.-i békétüntetésen ez ismételtén megnyilvánult, ahol a munkásokon kívül a város polgári elemei is felvonultak és "Le a háborúval! Térjenek haza a frontról a katonák!" jelszavak voltak transzparenseikre írva. 21/

Az "egységfrontnak" viszont nem volt egysége a nézete a fennálló társadalmi rendszer megváltoztatásának mértéke és módja, a háború megszüntetésének utja tekintetében.

Az alsó néprétegek - munkásság, kispolgárság, értelmiség, szegényparassztság - eddigi megmozdulásaikban többször megmutatták, hogy készek a forradalmi harcra is.

A vezető erő viszont hiányzott. A MSZDP. vezetősége ugyan akarta a békét, akarta a rendszer bizonyos fokú megváltoztatását, de a forradalmi utat elvetette reformista ideológiájának megfelelően. A nagykanizsai szociáldemokrata vezetők néhány esetben kacérkodtak a forradalom gondolatával, de gyökeresen ők sem tudtak szakítani az országos politikával. Ez a politika a választójogi blokk megalakulása után még jobban közeledett a polgári ellenzéki pártok politikájához és végül 1918 október 25-én szinténis jött létre a Nemzeti Tanács megalakításában.

A Nemzeti Tanács célja a béke, a nemzeti függetlenség megteremtése, a nagybirtok politikai vezető szerepének megszüntetése és a polgári demokratikus reformok bevezetése volt. Mivel ezen követelések magukba foglalták a tömegek legfontosabb elkövetőit, a dolgozók mindenütt támogatták azokat.

Október 26-án Nagykanizsán is - nemcsak a szociáldemokraták, hanem szinte az egész város felnőtt lakossága - népgyűlésen fog-

21/ Zalai Hírlap. 1959. nov. 8. Hősi idők emlékeiből. Tóth Lajos visszaemlékezése.

laltak állást a Nemzeti Tanács programja mellett, és követelték tőle, hogy a politikai foglyok - köztük Hamburger János - szabadonbocsátását azonnal eszközölje ki.

Nagykanizsa népe ugyanis nem tartja Hamburgert bűnösnek, vele teljesen egyetért, és érte minden áldozat meghozatalára kész.^{22/} Úgyvaló táviratot is küldött a népgyűlés a pozsonyi börtönben élnylőde hős kanizsai orvosnak.

Már a Nemzeti Tanács reformprogrammal lépett föl és a szociáldemokrata vezetők rögtönben sem akartak forradalmat, az osztrákok azonban nem a reformoknak kedvencék, hanem a forradalmi megoldást szívtották.

A központi hatalmak teljes vereséget szenvedtek. A Monarchia felbomlott^{23/} a nemzetiségek elszakadtak, a kormányssorvokban anarchia dult. Tiszáék csoportja mégsem akarta átadni a kormányt a Nemzeti Tanácsnak.

A budapesti munkás és katonatömegek, azonban nem nyugodtak bele a reakció további hatalmon maradásába.

Október 29-én és 30-án alakult Munkás és Katonatanácsok vezetésével a katonák és felfegyverzett munkások szállták meg a középületeket. Csokoly fegyveres harc után hatalmukba kerítették a főváros stratégiai pontjait. Győzött a forradalom.

A Nemzeti Tanács egyáltalán nem vett részt a forradalomban, ezt támasztja alá Károlyi Mihály visszaemlékezése is: "Mi nem akartuk még átvenni a hatalmat, mi szervezni akartuk orfinkot.... A nép maga csinálta meg a forradalmát, a nép vette kezébe a hatalmat és adta át a Nemzeti Tanácsnak."^{24/}

22/ Zalai H. 1918.okt.27. Nagykanizsa népe a radikális irányelvek mellett.

23/ Lásd. Zsigmond László: Az Osztrák-Magyar Monarchia eséttörése. Szószadok. 1959. évf. 1.sz. 94. old.

24/ Károlyi Mihály: Egy egész világ ellen. I. Kötet. Harcom a békéért. München 1923. 497.old.

II.

AZ 1918-AS MAGYAR POLGÁRI DEMOKRATIKUS FORRADALOM GYŐZELME ÉS A FORRADALMI ERŐK KÜZDELMÉNEK A TANÁCSKÖZTÁRSASÁG KIKIÁLTÁSAIG

1. Az októberi forradalom győzelme és berendezkedése.

Mint az ország minden vidéki városában, úgy Nagykanizsán is minden megrázkódtatás és vér nélkül, csöndben zajlott le a forradalom.

A fennálló társadalmi rendszer a háború alatt elvesztette tömegbázisát. A súlyos háborús terhek minden réteg és osztály vállát egyaránt nyomták. Réptelen volt már a kül- és belpolitikai nehézségeken urrálenni. Így 1918 októberében elenyésző volt Nagykanizsán is azok száma, akik nem akartak volna társadalmi változást. Természetesen mást akart egy munkás és mást egy üzemtulajdonos, de abban megegyeztek, hogy a jelenlegi helyzet tovább már nem tartható fenn.

A forradalmi változást akaró erők vezető ereje, a baloldali vezetők irányítása alatt álló kanizsai szociáldemokrata párt a háború idején egyre nagyobb tömegbefolyásra tett szert. Egyes megmozdulásain szinte az egész város felnőtt lakosságát maga mögé tudta állítani és támogatásukat biztosítani. Az erőegyensúly ebben a városban is a demokratikusabb rendszert akarók oldalára billent.

Ilyen helyzetben érte a várost okt. 31-én a Nemzeti Tanács távirata, melyet dr. Sabján Gyula polgármesterhez küldtek. A távirat közölte a budapesti forradalom győzelmét és csatlakozásra szólította fel Nagykanizsa városát. ^{1/} A budapesti forradalom győzelmének híre a tömegek közé is kiszivárgott és a munkát abba-

^{1/} A nagykanizsai forradalmi eseményekről nagy részletességgel számolnak be a helyi lapok. 1918. nov. 2. számukban.

hagyva rövid időn belül hatalmas néptömeg verődött össze a városháza előtti térre. Lelkes kiáltásokkal éltették a forradalmat és a Nagykanizsai Nemzeti Tanács megalakítását követelték.

Sabján polgármester összehívta a város vezetőségét és a tömegek forradalmi lelkesedésétől megozeppent "városatyák" parken belül megszavazták a Magyar Nemzeti Tanácshoz való csatlakozást és alávetették magukat rendelkezéseinek. A határozatot Sabján polgármester a városháza erkélyéről közölte a tömeggel, melyet óriási éljenzéssel fogadtak. 2/

Még aznap délután a Nemzeti Tanács helyi szerve is megalakult. A végrehajtó bizottságba husz tagot választottak a társadalom minden rétegéből. Elnöke, Nagykanizsa egyik legnépszerűbb embere, az MSZDP titkára, Sneff József lett. 3/

Este - spontán kezdeményezésre - hatalmas emberáradat vonult az MSZDP - pozsonyi börtönben lévő - elnökönek, Hamburger Jenőnek lakása elé, ahol Hamburgernét lelkes ünneplésben részesítették. Közben ütemesen kiáltották: "Engedjék ki Hamburgert! Engedjék ki Hamburgert!" Nagykanizsa dolgozói ismét bebizonyították, mennyire szívükbe zárták a szocialista "csodadoktort".

November 1-én reggel sorra jelentették a nagykanizsai végrehajtó bizottságnak, a Magyar Nemzeti Tanácshoz való csatlakozásukat a hivatalok és intézmények vezetői: Törvényesők, Járásbíróság, dr. Fábrián Zeigmond t.b. főügyész, dr. Plihácz Viktor királyi közjegyző, a Posta, az Ipartestület, a Folyamérnökség, a tanári karok, a Rendőrkapitánysegéd tisztikara és legénysége. 4/

2/ Zalai Hírlap 1918. nov. 2. Nagykanizsa és a forradalom.

3/ U.o. nov. 2. Nagykanizsa munkássága ünnepli Hamburger szabadulását és hazatérését.

4/ U.o.

November 1-én délelőtt érkezett meg Nagykanizsára Hamburger János, miután a pozsonyi munkások kiszabadították börtönéből. Hamburger érkezésének híre futótűzként terjedt szét a városban. A szociáldemokraták röplapokat hordtak szét, melyben 11 órára általános munkabeszüntetésre és népgyűlésre szólították fel a munkásságot, hogy Hamburgert méltóképpen üdvözlhessék.

Tizenegy óra előtt jóval már mintegy tízezer főnyi tömeg népesítette be a Deák teret, ahová Hamburger érkezését várták. Virágüzemben, leírhatatlan lelkesedéssel fogadták és vállalkra emelve vitték fel a felsőtemplom előtti teraszra. Itt régi harcostársa, Sneff József köszöntötte hazatérése alkalmával, majd a nagykanizsai szociáldemokraták nevében egy óriási vörös székfűsöket nyújtott át neki. Hamburger meghatott hangon mondott köszönetet nagykanizsa dolgozóinak a lelkes fogadtatásért: "Még érte ez a gyönyörű eredmény a szenvedést, ha még annyi lett volna is." Beszédében ugyanakkor éberségre szólította fel a dolgozókat, mert: "Fenyeget a hatalom régi urainak ellenforradalma. Ez ellen csak egyetlen módon lehet védekezni, s ez a mód a rend és fegyelem fenntartása." 5/

Talán meglepőnek tűnik, hogy Hamburger ekkor még csak a forradalom eddigi vívmányainak megvédéséről beszél és a forradalom továbbfolytatását nem említi, de még hosszú utat kellett neki is megtennie addig, míg felismerte a proletárforradalom és proletárdiktatura szükségességét.

A kanizsai lakosság, tehát lelkesen üdvözlte a forradalom hírét. Vajon hogy viszonyultak a forradalomhoz a Nagykanizsán állomásozó csapatok?

5/ Zalai Hírlap 1918. november 2. A 20-as honvédek és a nagy átalakulás.

Az előbbiek során már szó volt arról, hogy a háboru előtt Nagykanizsán két ezred /48-as gyalogezred, 20-as honvéd gyalogezred/ állomásozott. A háboru kitörése után az ezredet először az orosz frontra vitték, majd az olaszok hadbalépése után Olaszországra vezényelték.

A forradalom kitörésekor a sebesülteken kívül, mindössze két zászlóalj: a 20-as ezred és a 12-es cseh lövészezred egy-egy pótzászlóalj állomásozott a városban.

A katonák vezetői is rövid időn belül a Nemzeti Tanács mellé álltak. Már október 31-én közölte telefonon Tihanyi József ezredes, állomásozóparancsnok a Nagykanizsai Nemzeti Tanács végrehajtó bizottságával, hogy a városban állomásozó magyar csapatok alávetették magukat a Nemzeti Tanács rendelkezéseinek. 6/

A 20-as honvédgyalogezred nagykanizsai pótzászlóalj parancsnoka a budapesti forradalom hírére összehívta katonáit, ismertette előttük a forradalmi eseményeket és hogy a hatalmat a Nemzeti Tanács vette kezébe. A katonák szó nélkül vették tudomásul a változást. Valószínű, hogy a "külvilágtól elzárt" egyszerű emberek nem is tudták pontosan felfogni, miről is van tulajdonképpen szó. Viszont azt már megértették és hangos óljenezésbe törtek ki, mikor Darvas őrnagy elrendelte, hogy a gyűlöletes K. betűs sapkarózsát vegyék le és helyére nemzetiszínű szalagot tegyenek. 7/

A magyar katonákhoz hasonlóan, a cseh katonák is "nyugodtan" várták az események alakulását. November 1-én a Sugár uti laktanyában letették az esküt a Cseh Nemzeti Tanácsra. Az eskü után Ferautka Jaroszlav főhadnagy mondott beszédet a katonák-

6/ Zalai Hírlap. 1918. nov. 2. A 20-as honvédek és a nagy átalakulás.
7/ U.o.

nak. Beszédében többek között sikraszállt a cseh és magyar nép barátsága mellett: "A közös elnyomók lerázásával a csehek és a magyarok, mint testvérek fognak most kezét egymással és ha eddig is nézeteltörések a két nemzet népei között, ezek most mind megszűntek." 8/

A magyar katonák november 2-án tették le a hivatalos esküt a Nemzeti Tanácsra. Az eskütételén megjelent Hamburger Jenő és Sneff József is, akiket a katonák lelkesen fogadtak. Hamburger felhívta a katonákat, hogy érdekeik védelmére és vezetésükre forradalmi katonatanácsot alakítsanak. Hamburger részletesen vázolta a katonatanács feladatait: "Ez fogja a kanizsai lakosság és a katonaság között a legteljesebb összhangot biztosítani, az állomásparancsnok valamint a pótzászlóalj által végrehajtandó intézkedéseket elrendelni és a katonák összes ügyeit intézni." 9/

Hamburger tervezete szerint tehát a katonatanács a legfőbb vezető szervét képezte a kanizsai katonáknak, sőt egyúttal büntető hatalommal is felruházták, főleg a csapatukat önkényesen elhagyó katonák büntetésére.

Hamburger felhívására még aznap megválasztották az ötven tagú katonatanácsot, majd azok a tiszfői végrehajtó bizottságot. A végrehajtó bizottságba öt tisztest és öt közlegényt választottak, elnöke a demokratikus gondolkodásáról köztismert Darvas Lajos őrnagy lett. 10/

A nagykanizsa környéki falvak lakosságából jelentősebb megmozdulást nem váltott ki a forradalom győzelmének híre. 11/ Nyu-

8/ Zalai H.: 1918.nov.2. A kanizsai cseh katonák ünneplik a Cseh Köztársaságot.

9/ U.o. 1918.nov.4. A 20-as honvédek esküje a Magyar Nemzeti Tanácsnak.

10/ U.o.

11/ U.o. 1918.nov. 4. A zalai községekben rend és nyugalom van.

godtan tudomásul vették az eseményeket és várták a folytatást. Ekkor még egyetlen községben sem zavarták el a jegyzőt, egyetlen nagybirtokot sem sajátítottak ki. Ez a magatartás nagymértvű politikai tájékozatlanságukból és elmaradottságukból következett.

Megváltozott azonban a helyzet akkor, miután hazatértek községeikbe a politikában jobban tájékozott katonák, és felvilágosították az elmaradott falusi társáikat.

A polgári demokratikus rendszer berendezkedése

A forradalom győzelmének eredményeként burzsoá-szociáldemokrata koalíciós kormány alakult, melynek tagjai polgári demokráciát akartak teremteni demokratikus reformok útján. Mivel a forradalom következtében országgezerte felbomlott a közigazgatás rendje, a létrejött Nemzeti Tanácsok vették kezükbe a helyi közigazgatás irányítását, a végrehajtó hatalmat.^{12/} Bár a kormány november 3-án hozott egy olyan határozatot, mely szerint a Nemzeti Tanács a Munkástanács és Katonatanácsal egyetemben a kormány ellenőrző orgánuma és propaganda szerve, de nem intézkedés jogával felruházott hatóság,^{13/} mégis Nagykanizsán is november első felében a város irányítása a Nemzeti Tanács kezébe került.

A Nagykanizsai Nemzeti Tanács, mint az előbbieken láttuk a Budapesti Nemzeti Tanács utasítására alakult meg október 31-én. A Tanácsban kezdetben szociáldemokrata többség érvényesült, hiszen a vezetés is a baloldali MSzDP titkár, Snéff József kezében volt. A szociáldemokraták követelésére távolította el a Nemzeti Tanács állásából, a munkásság előtt gyűlöletes rendőrfőka-

12/ Hajdu Tibor Id.m. 65. old.

13/ U.o. 64. old.

pitányt Deák Pétert,^{14/} és utasította dr. Kiss László ügyőst, hogy a nagykanizsai politikai foglyokat azonnal bocsássa szabadon.^{15/}

Tevékeny munkát fejtettek ki a forradalom vívmányainak védelmében is. Már november első napjaiban felállították a nemzetőrséget, melynek minden tagja megtarthatta polgári állását, fizetését és még ezen felül napi 30 korona fizetést kaptak.^{16/}

A város burzsoá erői azonban lassan magukhoz térve a forradalmi mozgalom által kiváltott ijedtségből, igyekeztek azokat rendezni, hogy megakadályozzák a forradalomnak, már az ő érdekeiket is sértő továbbfolytatását. November 9-én ezért, kizárólag a város "felsőbb rétegeiből" a jámbor iparosokból, kereskedőkből és közhivatalnokokból Önkéntes Őrséget szerveztek, melynek tagjai fizetést sem kaptak.^{17/}

A szociáldemokrata befolyás alatt álló Nemzeti Tanács tevékenységét is igyekeztek háttérbe szorítani és azon belül a burzsoázia túlsúlyát biztosítani. November 11-én sikerült elérniük, hogy a Nemzeti Tanács Végrehajtó Bizottságát fűlemelték az eddigi 20 tagról 200 tagra.^{18/} A kiigazító főleg burzsoá elemekből történt, amit bizonyít az is, hogy dr. Havas Hugó szociáldemokrata alelnökön kívül még egy alelnököt választottak Károlyi József tanácsos személyében, aki később az öltözködő ellenforradalom egyik szervezője és vezetője lett. Ettől kezdve, tehát a Nagykanizsai Nemzeti Tanács is sokat vesztett forradalmiságából és nem tudta betölteni azt a szerepet, amit a tömegek

14/ Zalai Hírlap. nov. 2. N.K. munkássága Ünneplő Hamburger Jóné szabadulását és hazatérését.

15/ U.o.

16/ Zalai Hírlap nov. 4. Nemzetőrség szervezése.

17/ Zalai Hírlap 1918 nov. 9. A nagykanizsai Önkéntes Őrség megalkulása.

18/ U.o. nov. 11. A Nemzeti Tanács kiigazítása.

vártak tőle.

Bár megpróbálták a tömegek olégedetlenségét adományokkal orvosolni, és gyűjtést szerveztek a város gazdagabb polgárai között a szegények megsegítésére.^{19/} A leszereelt és munkanélkül lévő volt katonák részére Munkásotthonot állítottak föl, ahol szállást és ellátást kaptak addig, míg munkához jutottak.^{20/} Hogy megmentse a szegényeket a megfagyástól, ruha és cipőgyűjtési akciót is kezdeményeztek.^{21/} Mindez azonban a dolgozók helyzetén nem változtathatott lényegesen. A magántulajdon tisztolibtartásával már nem lehetett a nehéz helyzetet orvosolni. A dolgozó tömegek bizalma, így egyre inkább megrendült a Nemzeti Tanácsban, és követelték a forradalom vívmányainak kiértékelését, elmélyítését.

A kanizsai dolgozók mellett ez volt a követelése az itt állomásozó katonáknak is. December 14-én a 48-as és 20-as ezredék katonái összehívott katonagyűlést tartottak, melyen követelték a hadsereg legmegereszebbmódú demokratizálását.^{22/} "Kívánja a katonagyűlés a helyőrségi katonatanácsok és a bizalmi férfiaktól kiadott rendeletok becsületes végrehajtását. A legteljesebb szervezkedési szabadságot és a legénységnek politikai pártokban való tömörülését. Követelték továbbá, hogy: "A legénység bizalmi férfiai választassák meg a parancsnokokat. Legénységi egyén, ha arra alkalmas, tisztté előléptethetővé legyen... A hadügyminisztérium élére polgári ember és lehetőleg szociáldemokrata párttag állíttassék, hogy a hadsereg antidemokratikus kaszterselése megszűnjön.^{23/}

19/ Zalai Hírlap 1918. nov. 14. A N.T. felhívása a jómódu lakossághoz.

20/ U.o. nov. 18. Munkásotthon N.K.-án a munkanélkülieknek.

21/ U.o. nov. 15. Felhívás N.K. jómódu közönségéhez.

22/ MMTVD.V.köt.395.old. és Zalai H.1918.dec.14. Katonagyűlés az Erzsébet téren.

23/ U.o.

Előgedetlen volt a forradalom eddigi vívmányaival a parasztság is. Nagykanizsa környékén, ugyan az ország többi részével ellentétben még november első napjaiban nem bontakozott ki a földfoglaló mozgalom, ^{24/} de november közepére már a zalai parasztek is megszólítottak. Különösen Muraköz parasztjai folytattak elkecsereedett harcot a földesuri földek fölosztásáért. A földbirtokok többségének kastélyát megostromolták, kifosztották, felgyújtották és hozzákezdték a föld felosztásához. Ezek a földfoglaló mozgalmak azonban nem álltak egységes irányítás alatt. Egyes községek lakosai elszigetelten léptek fel nagybirtokosukkal szemben. A Nagykanizsáról kivezényelt katonaság, így külön-külön leverte őket, bár a falvak lakosai elkecsereedett védtek. Drávaszerdahely községet például csak szabályos ostrom után tudta a mintegy 400 főnyi katonaság bevenni a falu határában lövészárkokban, gépfegyverekkel is védekező lakossággal szemben. ^{25/}

A forradalom kitörése idején széles tömegeket összefogó egységfront így november végére már kezdett bomlani. A tömegeket nem elégítették már ki az eddigi demokratikus vívmányok, annál is inkább, mert eléggé felemások voltak. Nem hoztak radikális törvényt például a földosztásról sem. ^{26/} A dolgozók ezért további demokratizálást és helyzetük lényeges javítását követelték.

24/ Lásd: Földmunkás és szegényparaszt mozgalmak Magyarországon. Bp. 1962. II. köt. 505. old.

25/ Zalai H. 1918. nov. 15. Statárium Muraközben.

26/ Buza Barna földművelésügyi miniszter 1918. nov. 7. rendelete is csak azoknak a volt katonáknak a földhözjuttatásáról kívánt gondoskodni, akiknek földbirtoka az 8 t holdat nem érte el, de csak teljes értékű megváltás mellett. Nem adott viszont földet azoknak, akik a földbirtokok földjein dolgozhatnának, de nem dolgoznak. Gyakorlatilag, így szinte mindenki kiesett a földjogosultak sorából.

2. A gazdasági és politikai viszonyok további alakulása a proletárforradalom győzelméig

1918 decemberében a tömegek kiábrándulva a kormány és a Nemzeti Tanács tehetetlenségéből maguk veszik kezükbe országuk irányítását és egyre másra hozták létre vidéken is a Munkás és Paraszt-tanácsokat.

Nagykanizsán a Munkástanács 1918 dec. 9-én alakult meg Sneff József elnöklétével.^{1/} A Munkástanács legfontosabb feladatának a tömegek érdekei védelmét tartotta. Hatalmi befolyását erősítette, hogy elnöke a Nemzeti Tanácsnak is elnöke volt, így azon belül is érvényt tudott - többé-kevésbé - szerezni határozatuknak. A Munkástanács nem akart proletárforradalmat, hiszen ekkor még vezetői is messze álltak ettől a gondolattól. Ők a demokratikus vívmányok megvédéséért további kiszélesítéséért, a tömegek helyzetének javításáért harcoltak.

Ezen belül fontos feladatnak tartották az árak leszállítását. Ők már nem könyörögtek a gazdagoknak felhívásokkal, mint korábban a Nemzeti Tanács, hanem dec. 15-én erőlyes határozatot hoztak, mely szerint: "A kereskedőket kényszeríteni fogják, hogy készleteik felét - melyet pontos leltár útján állapítanak meg - a Munkástanács által feltüntetett rászorulóknak negyedérről árúsitják ki. A Nemzeti Tanács teljesítette a határozatot és a Munkástanács tagjait bízta meg a végrehajtás ellenőrzésével, akik szükség esetén házkutatást is tarthattak az esetleg elrejtett készletek felkutatására." ^{2/}

1/ Zalai H.: 1918. dec. 9. A Munkástanács megalakulása.

2/ U.o. dec. 16. Nagykanizsán enyhül a drágaság.

A Munkástanács határozott fellépésére hozott erélyesebb rendszabályokat a Nemzeti Tanács azok ellen, akik bőséges ruhafeleslegükből nem adományoztak a rászorulóknak. A rendőrök a Munkástanács tagjaival együtt rendeztek házkutatásokat és hat hónapi börtönnel és kétszáz korona pénzbüntetéssel sújtották a ruharejtegetőket.^{3/}

A munkások érdekeit képviselve avatkozott bele a Munkástanács a gyárosok és munkások közötti bérharcba. A Weiser Gépgyár munkásai is az ő segítségével tudták bérköveteléseiket a gyár vezetőségére rákényszeríteni.

A gyárban ugyanis rendkívül alacsonyak voltak a munkabérek. Míg a budapesti vas és fémmunkások három korona órabérrel dolgoztak, addig a Weiser Gépgyárban csak néhány régi szakmunkás bére érte el a két koronát, a többség 75 fillér órabérért dolgozott. Január 10-én ezért elhatározták, hogy munkabérük jelentős emelését követelik a gyár vezetőségétől.

Követelték: "A szakmunkások fizetése napi 20-30 korona legyen.

A segédmunkások 18-24, a női munkások pedig 10-16 koronát kapjanak.

A vasár és ünnepnapokon végzett munkáért 150%-os többletet fizessenek.

A heti munkaidő 52 óra legyen, de ha ennél kevesebbet lennének kénytelenek dolgozni - anyagihiány folytán - úgy a vállalat köteles legalább 75%-os bért fizetni."^{4/}

A vállalat a követelést nem volt hajlandó elfogadni, mire az összes munkás abbahagyta a munkát. A sztrájk azonban csak néhány

3/ Zalai Hírlap. 1918. dec. 24. A kanizsai ruhagyűjtés.

4/ Zalai Hírlap. 1919. jan. 13. A Weiser Gépgyár munkásainak bérharca.

órát tartott, mert a Munkástanács erőlyes feleazólítására a gyár vezetősége teljesítette a munkások követeléseit. A Munkástanács 1918 december végére tehát már jelentős tényezővé vált. Nagykanizsán, ami a további demokratizálódást akaró erők ismételt előretörését jelenti. A vagyonukat féltő nagypolgároknak ugyan sikerült még november 11-én a Nemzeti Tanácsban a tulsulyt biztosítani, de rövid idő eltelte után, ennek szerepét - harcot a demokratizálódásért - a Munkástanács vette át, és egyre nagyobb befolyásra tett szert. Követeléseit a Nemzeti Tanács és más kormányzervek /polgármester, főjegyző/ is kénytelenek voltak teljesíteni. A korábbi egységsront november közepén már kezdetét vevő és december elején megerősödő bomlási folyamatából, december végére szilárdan kikristályosodtak az egymással szembenálló erők.

A forradalom továbbfolytatása ellen fellépő erők három pártban tömörültek. Pártjaikat az egységsront teljes felbomlásának idején, decemberben hozzák létre.

1918 december 7-én alakul meg a Károlyi Párt dr. Hajdu Gyula ügyvéd elnökletével. ^{5/} Tagjai főleg a város gazdag polgárai közül kerültek ki. Jelentős tömegbefolyással nem rendelkezett a párt, és érdemleges tevékenységet sem tudott kifejteni, bár hivatalos lapja a Zalai Hírlap lett.

Sokkal nagyobb tömegbázissal bírt, különösen Nagykanizsa "vandeójében" Kiskanizsán és a környező községekben az 1918. dec. 26-án alakult Kisgazda Párt. ^{6/} A párt elnöke Karlovics József, ügyvezető titkára pedig Hegedüs György, a Tanácsköztársaság alatti időszak két hétpróbás ellenforradalmár vesére lett.

5/ Zalai H.: 1918.dec.7. A Károlyi -párt megalakulása Nagykanizsán.

6/ U.o. dec. 27. Pártalakulás.

Bár a "kisgazda" nevet viselte a párt, főleg a városi burzsoá elemeket és falusi nagygazdákat tömörítette tagjai sorába, de jelentős létszámú elmaradott kisparasztot is sikerült maguk mögé állítani. Tevékenységüket éles szociáldemokrata ellenesség jellemezte, és aktív harcot folytattak a demokratikus vívmányok kiszélesítése ellen.

A Szociális Ipargazdasági Párt megalakítása főleg a közép és kispolgári elemeknek az MSZDP hatása alóli kivonását, illetve tömörítését célozta. A párt programja szerint nem politikai, hanem gazdasági célokért harcol. Hogy azonban célja mennyire politikai volt, kitűnik a következő idézetből: "Mert igenis az iparosoknak az ipari érdekek megóvására, pártkülönbőség nélkül kötelessége tömöríteni, de nem politikai célból, hanem gazdasági érdekből... Mince szükség Kanissán több politikai pártra, hanem társadalmi békére és rendre." 7/

Es a követelés bármennyire is gazdasági célok mögé rejtőzködik, a polgári forradalmak tanulmányozása során már ismert előttünk. A forradalom eddigi vívmányai által kielégített, helyzetével elégedett, de a forradalom továbbfolytatásától vagyonukat féltő polgárok rend és béke óhaja ez.

A párt alakulásához már december közepén hozzákezdtek, de csak január elején jött létre. Rövid idő múlva föl is bomlott, mert tulajdonosan széles és egymással ellentétes tömegeket akart összefogni.

A demokratikus vívmányok kiszélesítéséért harcoló erők a MSZDP-ban tömörültek. A forradalom idejére már ez volt a leg-

7/ Zalai Hírlap 1919.jan.22. Félreértések egy párt alakulása körül. Az iparosok érdeke.

jelentősebb párt Nagykanizsán és annak győzelme után is hatalmas mértékben növekedett létszáma a tömeges belépések folytán. November 28-án egységesen beléptek a Déli Vasút dolgozói 8/
December 2-án pedig a nagykanizsai állami és városi tisztviselők többsége lett párttag. 9/

Nemcsak a városi dolgozók, hanem a falusi parasztság között is igyekeztek kiépíteni szervezeteiket. Zala megye 105 községében működött szociáldemokrata pártszervezet, melyet a kanizsai fogott össze és irányított.

A parasztság elmaradottsága miatt és mivel a párt nem vette programjába a földkérdés radikális megoldását, nem tudta megnyerni a parasztság döntő többségét, így azok véleményét továbbra is a reakciós Kiszáza Párt irányította.

Programjukban a kanizsai szociáldemokraták vezetők elsősorban a forradalom eddigi vívmányainak megvédéséért és fokozatos kiszélesítéséért harcoltak, de hangsúlyozták a szocializmus megvalósítását is, csak békés úton, nem forradalom révén.

A szembenálló erők küzdelméből a szociáldemokraták bizonyultak Nagykanizsán erősebbnek. Miután jelentős beleszólásuk volt Nagykanizsa vezetésébe, sőt a tényleges vezetés a kezükbe is került, befolyásukat az egész megyére ki akarták terjesztani és követelték a megyei közigazgatási szervekben a szocialista vezetés biztosítását.

A január 10. Munkástanács ülésén ugyanis elemezve a zalai közállapotokat megállapították, hogy rengeteg mennyiségű termék rothad kinne földiken. A Munkástanácsnak az a gyanúja, hogy

8/ Zalai H.: 1918.nov.28. Déli vasutak országos gyűlése Nagykanizsán.

9/ U.o. december 2. Nagykanizsai tisztviselők belépése a MSzDP-be.

a termelők /a nagybirtokosokról van szó/ és a hatóságok a milliókat érő termést politikai céllal hagyják elrothadni. Sneff József a Munkástanács elnöke ezért azt az indítványt terjesztette a Munkástanács elé, hogy irjanak fel a kormányhoz és kérjenek Zala m. területére Nagykanizsa székhellyel teljhatalmu kormánybiztost, aki radikális kézzel nyúl a "darázs-fészekbe". 10/ Leesőgezték határozatukban, ha a kormány nem teljesíti követelésüket, akkor maguk veszik kézbe az állapotok orvoslását.

A nagykanizsai szociáldemokraták, azonban nem tudták teljes mértékben érvényesíteni akaratukat. A belügyminiszter ugyan, hogy a tömegkövetelés méregfogát kihúzza, január 20-án kinevezte Nagykanizsa területére Sneff Józsefet kormánybiztosnak, Zala m. kormánybiztosa azonban nem ő, hanem Briglevics Károly 11/ a Károlyi Párt egyik zalai vezéralakja lett.

A kormánynak ebben az időben bevett szokása volt, hogy a megyeszékhelyre, vagy más nagyvárosba, ahol erős volt a munkánság, szociáldemokrata kormánybiztost állított, míg az egész megye területére Károlyi-párti kormánybiztost nevezett ki. Ez a jelenség azt mutatja, hogy már erőtlenné vált a kormány ahhoz, hogy a tömegköveteléseket viasszautasítsa, de még elég erős ahhoz, hogy a teljes kapitulációt elkerülje. 12/

Sneff Józsefnek teljhatalmu kormánybiztossá való kinevezése nem jelenti azt, - bár a város vezetése szociáldemok-

10/ Zala 1919.jan.11. Munkástanács kormánybiztost kér Zala m. részére.

11/ Briglevics Károly a forradalom előtt Temesváron volt alispán. A forradalom győzelme után Zalaegerszegre menekült és a Megyei Arvaszék vezetője lett.

12/ L.Nagy Zsuzsa: Tanácsköztársaság Dunántúli előzményeiről. Bp. 1960. 190.old.

raták kezébe került - hogy Nagykanizsán már a Tanácsköztársaság előtt létrejött volna a proletárdiktatura. Nem jelenti elsősorban azért, mert, a bár Sneff többször bebizonyította haladó és harcos politikai felfogását, nem volt kommunista, nem vetkőzte le még azt a téves szociáldemokrata nézetét, hogy a szocialista társadalmat reformokkal lehet elérni, de ez még csak a távoli jövő szülötte.

Burzsoá demokratikus rendszer keretei között egy kisvárosban, még ha akarta sem tudott volna proletárdiktaturát kiépíteni. Hatásköre addig terjedhetett ki, hogy az eddig már bevezetett polgári demokratikus rendszabályokat megvédje a jobboldalról támadók ellen és viszonylag haladó intézkedéseket hozzon a munkásság érdekében.

Sneff kormánybiztossá való kinevezését Nagykanizsa munkássága kitörő örömmel fogadta, hiszen Hamburgerrel egyetemben régóta nagy népszerűségnek örvendett. 13/

A kinevezés hírére fél napra abbahagyták a munkát és nagygyűlést tartottak tiszteletére, melyen elmondta Sneff a programbeszédét; Kijelentette, hogy működése során a város egész dolgozó lakosságának érdekeit képviseli és erőfeszítéseket tesz a munkanélküliség megszüntetésére. A legrövidebb időn belül ki fogja harcolni Nagykanizsa törvényhatósági várossá való emelését és a megyeszékhely idehelyezését. 14/

Ezen utóbbi feladatok megoldására azért volt ógetően szük-

13/ Hamburger Jenő röviddel börtönből való szabadulása után el-
távozott Kanizsáról. Előbb a Dráva védelem kormánybiztosa
lett, majd Budapesten a MSZDP központjában dolgozott.

14/ Zala 1919. jan. 23. Tüntetés és bankett Sneff kinevezése
alkalmából.

sóges, mert Nagykanizsa közigazgatása közvetlen az alispán hatásköre alá tartozott. A megyei közigazgatásban pedig most is azok - "a bőrkabátosok úri lócsinászárjai" - ültek, akik ellen a kanizsai szociáldemokrata munkások oly erős harcot vívtak a háború alatt. Hiába került tehát Nagykanizsa élére szociáldemokrata kormánybiztos, ha a megye vezetősége nem hagyta jóvá intézkedéseit, nem emelkedhetett jogerőre.

Sneff többeszer fölkereste személyesen is a belügyminisztert, aki csak akkor teljesítette a követelést, amikor a kormánybiztos hivatali működését tette ettől függővé. Csak közvetlen a Tanácsköztársaság létrejötte előtti napon - március 20-án - határozta el a minisztertanács, hogy megadja Nagykanizsának a törvényhatósági jogot, 15/

Ezzel az intézkedéssel Nagykanizsa közigazgatása közvetlenül a minisztériumok hatálya alá került, és Sneff József főispán kormánybiztos lett, mivel a törvényhatósági joggal felruházott városoknak főispán kormánybiztosuk volt.

A reakció kiugazdapárti erők természetesen élénken reagáltak Sneff József kormánybiztossá való kinevezésére. "Károlovics úrnak" - aki gazdag birtokon és a forradalom előtt városi tanácsos volt - és még néhány hasonlóan gazdag parasztnak, ahogy sem islett a szociáldemokraták hatalmi befolyásának erősödése.

Féltették földjüket a forradalom továbbfolytatásától, bár a kanizsai szociáldemokrata vezetőség programjában sem szerepelt a földkérdés radikális megoldása.

15/ Zalai Hírlap márc. 20. Nagykanizsa törvényhatósági jogú város.

Február 4-én tiltakozó küldöttséget menesztettek a belügyminiszterhez, hogy Sneff kinevezése ellen tiltakozzának, de a leváltását nem sikerült elérniük. 16/

A Sneff kormánybiztos és szociáldemokraták elleni harcot azonban változatlan hevességgel folytatták tovább. Viszonylag nagy sikerrel állították maguk mellé az elmaradott, erősen vallásos érselmü falusi, főleg a kiskanizsai parasztokat, csak azt kellett kijelenteniük, hogy a szociáldemokraták meg akarják a vallást és az erkölcsöt szüntetni. 17/

Másik módszerük a parasztság földkéhségének és a földosztás elmaradásának demagóg kihasználásából származott, de természetesen eszükbe sem jutott kiosztani a saját földjüket. Ráuszították Károlicsék a kiskanizsai parasztokat Sneff kormánybiztosra azzal a kéréssel, hogy a közbe használatban lévő kiskanizsai erdőt ossza ki a kiskanizsaiak között. A kormánybiztos a kérést nem teljesítette, mert az erdő nemcsak a kiskanizsaiaké volt.

Az ellenforradalmár felbujtók hatása alá került parasztság és a szocialista munkásság között, így a viszony rendkívül kiéleződött, olyannyira, hogy március 2-án a megyei Kiszgazdapárt Nagykanizsán tartott gyűlésén, melyen a párt országos titkára Drezdy Győző is megjelent, tömegverskedésre került sor. 18/

A földosztás elmaradása miatt, csak a vallásszabadság hangztatásával, nem sikerült a kisbirtokos parasztságot a

16/ Zalai Hírlap febr. 6. Zala m.-ben nincs nyugalom.

17/ Lásd: Zala febr. 25. Népgyűlés az E. zsébet téren. Vugrinecz Károly leplezi le azon ellenforradalmi törekvéseket, melyek felekezeti jelzavakat visznek abba a harcba, mely osztályok között folyik. Különösen a faluk népét akarják a kiszgazdák a városba uszítani azzal, hogy meg akarják ezek a vallást és az erkölcsöt szüntetni.

18/ Zala márc. 3. Kiszgazdapárt gyűlése.

Kisgazdapárt befolyása alól kivonni, csak az agrárproletároknál állt ki a parasztság közül határozottan a szociáldemokraták politikája és Snoff kormánybiztos mellett. A tömegverekedések utáni napon rendezett népgyűlésen - melyen a környező községekben is nagyszámú részt vettek - ezt ki is nyilvánították. 19/

A kanizsai szociáldemokraták befolyásának egyre erőteljesebb növekedése, nemcsak a helyi reakciók örök rémületét és dühét támadását váltotta ki, hanem a reakciók megyei vezetőit is. Nem utaltak ki például árucikkeket a szocialista őrzelmű községeknél. 20/

Február végére pedig Boonyák Géza volt főispán összehívta a Megyei Törvényhatósági Bizottságot - bár ezt jóval előbb már a kormány megszüntette - nyilvánvalóan ezzel a céllal, hogy bekapcsolódjanak a székesfehérvári ellenforradalmi események^{21/} hatására országesserte megnyilvánuló ellenforradalmi mozgálódásba.

A kanizsai szociáldemokratáknak azonban volt elég erejük ahhoz, hogy határozottan állópjenek az ellenforradalmi mesterkedések ellen. Megtudva a salnegereségi eseményeket, február 25-én népgyűlést hívtak össze az Erzsébet-térre, melyen erőlyesen figyelmeztették az ellenforradalmi reakciót: "Ha nem hallgatnak a szép szóra, locujt rájuk a vaspöröly." 22/

Hogy az ellenforradalmi szervezkedés alól kihússák a te-

19/ Zala márc. 4. A szociáldemokrata megőgazdasági dolgozók elítélik a kisgazdák mesterkedéseit.

20/ U.o. febr. 28. Zalai kormánybiztos nyilatkozata.

21/ Székesfehérvárott 1919 febr. 8-án megyei közgyűlést hívtak össze, ahol kijelentették, hogy a fennálló politikai rendszort nem ismerik el.

22/ Zala febr. 25. Népgyűlés az Erzsébet-téren.

lajt, követelték Briglevics Károlytól, Zala m. kormánybiztostól, hogy a reakciós megyei tisztviselőket váltassa le és a megye közigazgatását erélyes intézkedéssel reformálja meg.

A megye kormánybiztosa nem hagyhatta figyelmen kívül követeléseiket, Nagykanizsára utazott, ahol az MSzDP. vezetőivel megtárgyalta a teendőket. 23/

A tárgyalás eredményeként, március 10-én rendeletet bocsájtott ki, melyben elrendelte, hogy a megyei tisztviselők, minden rendelkezésre álló eszközzel kötelesek támogatni a munkásság szervekedéseit, Fára József megyei főlevéltárost pedig, aki a MSzDP-vel szemben nem megfelelő módon viselkedett, leváltotta. 24/

A kanizsai szociáldemokraták "közbenjárására" tartóztatva le Pehm Józsefet 25/ is, aki ellenforradalmi cikkeket írt a Zalamegyei Ujságba, egy erősen klerikális jellegű hetilapba.

1919 februárjában tehát mint a fentiekben láthattuk, Nagykanizsán, de egész Zala megyében is az osztályharc, két párt harcában jutott kifejezésre.

A radikális, forradalmi változást ellenző nagybirtokosok, gazdag parasztok, városi burzsouk, megnyerve maguknak a városi és falusi kispolgárok egy részét a Kisgazdapártban tömörültek.

A Szociális Ipargazdasági Párt és a Károlyi-párt lényegében nem tudott kibontakozni és rövidesen meg is szűnt. Tagjai vagy a Kisgazda Párthoz, vagy a szociáldemokratákhoz csatlakoztak.

23/ U.o. márc.5. Kormánybiztos tárgyalásai a kanizsai szociáldemokrata vezetőkkel.

24/ U.o. márc. 10.

25/ Pehm József azonos Mindoscenthy József hercegprímással.

A forradalom továbbvitelért, elmélyítéséért harcoló erőket a Szociáldemokrata Párt fogta össze. A város irányítása lényegében már korábban is az ő kezükbe került, de februárban már a megyei vezetésbe is jelentős beleszólásuk volt, így a dolgozó tömegek helyzetén könnyítő rendeletek egész sorát vihették ki Sneff József vezetésével.

Nemcsak a nagykanizsai, de a vidéki nagybirtokosokra is olyan kollektív szerződést kényszerítettek, mely a mezőgazdasági munkások bérét hatalmas mértékben megemelte: A cselédek évi bérét a kollektív szerződés 800 korona + 400 korona drágasági pótlékban, 24 q gabonában, egy pár bakkancsban, 2000 cl-ől földben és napi két liter tejben állapította meg. Ezen kívül járt nekik még hat nap fizetett szabadság és ingyenes orvosi ellátás. 26/

Erőfeszítéseket tettek, hogy munkát biztosítsanak a nagy-számu munkanélkülinek, 27/ ezért Sneff tervbevette, a városi vízvezeték megépítését. 28/ A lakásinség orvoslására pedig utasítást adott a régi főgimnáziumi épület lebontására, hogy az így nyert téglák és faanyagot a város lakosságának olcsón ki-árusítsák lakóházak építése céljából. 29/

A város iparcikkének való ellátására csorcakciót kezdeményezett Gráccal, de ezt a közlelmezési miniszter betiltotta, azzal az indokkal, hogy ez a kormány joga és ezt a város saját hatáskörében nem intézheti. 30/

26/ Zala febr. 21. Kollektív szerződés a gazdák és a munkások között.

27/ Létaszámukról pontos adat nincs, de a Tanácsköztársaság ki-kiáltásának másnapján már Sneff felszólítására közülük 200-an jelentkeztek katonának.

28/ Zala febr. 18. A kormánybiztos rendelete a lakásinség megszüntetésére.

29/.U.o.

30/ Szál Nagykanizsa Városi Iratok 3098/1919.

vagy néhány helyen még az aratót sem végezték el. ^{33/}

A lakáskérdés nehézségeit sem tudták orvosolni. Már a hátru végén hatalmas méretet öltött a lakáshiány, amit még tetőzett a Horvátországtól ide menekültek elhelyezése. A lakáshivatalban alig győzték a lakásigénylők kérvényeit átnézni. Elintézésről azonban szó sem lehetett, lakás ugyan még lett volna, de a rekvirálást nem engedélyezte a kormány. ^{34/} Így a lakásinség csak nem enyhült. Március elején már kétozázötven család állt teljesen fedél nélkül. Ezek főszereken, padlásokban és rossz vasuti kocsikban húzták meg magukat. ^{35/}

A harctéren elesettek özvegyei kérvényekkel árasztották el a város vezetőségét, de pénz hiányában, a legnagyobb mértékben rászorulóknak is, csak egészen minimális segílyt, vagy egyáltalán semmit sem kaptak. ^{36/}

A mezőgazdasági munkások és más városi kisemberek, hiába akartak néhány hold földdel nyomorúságos helyzetükben enyhíteni, nem kaptak földet, de még bérletet sem. Nem kapott földet pl. a városi hivatalszolgák azon csoportja sem, mely "alázatos kérelmében" a város tulajdonában lévő békástói földekből fejenként egy holdat kér kedvezményes bérletárban. Hiába írják kérvényükben, hogy vagyontalan, sokgyermekes családok /Pödd Péternek 8, Mikó Jánosnak 6 és a többieknek is 4-5 gyerme-

33/ HVI. 297/1919.

34/ Zala márc. 6. Látogatás a Lakásügyi Hivatalban.

35/ U.o.

36/ A számtalan kérvény közül csak egy jellemzőt ismertetek. Heckenberger Alajosné 78 éves kanizsai lakos sürgős segílyt kér. Férje meghalt, két fia a fronton esett el, de még márciusban sem kapott egy fillér segílyt sem. Ugyanígy járt Gáspár Iréné és még nagyon sok kanizsai asszony. HVI. 3143/1919.

ke volt/ és hogy a kibírhatatlan drágasággal kóptolonok megbírhógni, csak nem kaptak földet. 37/

Sneff kormánybiztosnak és a kanizsai szociáldemokrata vezetőségnek kétségtelenül ez volt a legnagyobb hibája, hogy nem vették programjukba és nem harcoltak a parasztság földéhségének kiolégítéséért, pedig így sokkal inkább meg tudták volna nyerni a paraszti tömegeket is.

A helyzetükkel elégedetlenkedő tömegek egy jó része és ebben egészen biztosan közrejátszott a szociáldemokraták felvilágosító törekvése is, akik megismertették velük egy boldogabb társadalmat, a szocializmus lényegét, radikálisabb változást akart. Nem a távoli jövőben, hanem minél előbb meg akarta ezt a társadalmat, a szocializmust valósítani. Közöttük aztán termékeny talajra találtak a kommunisták azon eszméi, melyek a kapitalizmus nyakára akarták tenni a kést, 38/ melyek a proletárdiktatúra közeli megvalósítását tüzték ki a dolgozók elé.

Ezek az emberek hozták aztán létre Nagykanizsán is március 11-én a kommunista pártszervezetet. Létrehozásában budapesti elvtársak is segítettek, ahonnan hat elvtárs utazott le az alakuló ülésre. Az alakuló ülést a Magyar Király Vendéglőben tartották, mintegy ötven résztvevővel, többségük munkás és nemrég leszerezett katona volt. A pesti elvtársak megígérték, hogy az új szervezetet a legnagyobb mértékben támogatni fogják és utmutatásokat is adtak a szervezet kiépítésére. 39/

A K.P. létrejöttével megváltozott a politikai harc jellege Nagykanizsán. Az eddigi két párt közötti rendkívül éles harc

37/ EVI. 3424/1919.

38/ Lásd: Kun Béla: A magyar Tanácsköztársaságról. Bp. 1959. Miért győzött Magyarországon a prol. forr. 589. old.

39/ Zala március 14. Kommunista gyűlés Kanizsán.

cökkent. A kisgazdák közeledtek a szociáldemokratákhoz, hogy egységes fellépésre kényszerítsék őket, a számukra szociáldemokratáknál sokkal nagyobb veszélyt jelentő kommunisták ellen. Küldöttséget menesztettek Sneff József kormánybiztoshoz, hogy emeljen gátat a bolsevista áramlat megerősödésének. ^{40/} Sneff kormánybiztos nem hatalmi, hanem gazdasági intézkedésekkel akarta megakadályozni a kommunisták megerősödését. Helyesen ismerte fel, a gazdasági nehézségek, a munkanélküliség és a kommunisták megerősödése közötti összefüggést, amikor a következőket mondta a kommunista irányzat megerősödésének megakadályozására összegyűlt hivatal és vállalatvesztői értekezleten: "A kommunizmus szent eszme, melynek jelenlegi hirdetői /kommunistákról van szó/ azonban csak az ország rombadöntésén dolgoznak. /Ebben pereze tévedett!!!/ Ennek a világot rombadöntő áramlatnak gátatvetni csak úgy lehet, ha munkát és élelmet adnak a munka nélkül lózungó embereknek." ^{41/}

A gazdasági bajokat orvosolni, a munkanélkülieknek munkát biztosítani, azonban csak valóban rombolással, a burzsoá rendszer forradalmi szétbontásával lehetett. Ez volt az a határvonal melyet Sneff József és a kanizsai MSzDP. többi vezetője /Marvalics József, Wugrinecz Károly, Bárány Antal, Krónyai Lajos, stb./ már nem tudott átlépni, bármennyire megközelítették is azt. Nem tudták, mert nem ismerték pontosan a kommunisták tanításait és mint anarchista irányzattal álltak szembe velük. A proletárforradalom győzelme ezek gondolkodásában is forradalmi változást hozott és a Tanácsköztársaság odaadó hívei, sőt néhányan a mártirjai

^{40/} Zala márc. 16. Értekezlet a munkanélküliség megszüntetése érdekében.

^{41/} U.o.

is lettek.

Még a zalai tömegek előtt népszerű Snoff József fellépése sem tudta ekkor már /1919 márc-ban/ megakadályozni a KP. befolyásának erősödését a városi és falusi dolgozók között.

Falun azért lett egyre népszerűbb a párt, mert a kormány liberális földreformtervezetét elvetette - mely az 500 holdon felelő nagybirtokok hátróritása mellett történő kiosztását tervezte - és támogatta, sőt szervezte és vezette a parasztság földfoglaló mozgalmát.

Közbontakozni Nagykanizsa környékén is a kommunisták vezetésével a parasztság földfoglaló mozgalma. Március 19-én Nagyrácsán, Weiss nagybérlő cselédjei akarták Nagy Lajos kommunista gazdatiszt ^{42/} vezetésével "kommunizálni" és TSz-é alakítani a birtokot.

Nagy Lajos megjelent Snoff kormánybiztosnál és követelte Nagyrácsa kispasztorjai és cselédjei nováción a birtok TSz-é való alakítását. A kormánybiztos ígéretet tett neki, hogy kérését továbbítja a Földművelésügyi Minisztériumba. Ezt a hozzáadalmat és nem teljes sikerrel kecsegtető utat, azonban nem akarták Nagy Lajosék végiggjárni.

Hazatérve gyűlésre hívta össze a parasztokat és cselédkeket. A gyűlésen megválasztották a birtokot irányító bizalmi férfiak testületét - köztük Nagy Lajost is - és jegyzőkönyvet vettek fel a birtok elfoglalásával kapcsolatban. Weiss kétélűbeesetten telefonált Nagykanizsa rendőrkapitányához segítségért birtoka meg-

^{42/} Nagy Lajos, mint katonatiszt vett részt a háborúban. Oroz hadifogságba kerülve megismerkedett a kommunista eszmékkel. Hazatérte után, Weiss nagyrácsai birtoka vezetőjeként hozzákezdett az Orozországban tanult gyakorlati megvalósításához.

védésére. A kivonult rendőrség letartóztatta Nagy Lajost és mint kommunista felbujtót kiutasította a megyéből. A cselédek nem rettentek meg azonban az erőszaktól, és vezetőjük letartóztatása miatt sztrájkba léptek. ^{43/}

A mezőgazdasági munkásság közötti sikeres kommunista agitációt bizonyítja továbbá a kanizsai és pacsai járás gazdaküldöttségének panasza is. A gazdák elmondták Briglevics Károly megyei kormánybiztosnak, hogy a gazdasági munkások nem fogadják el a már aláírt kollektív szerződéseket. Az elégedetlenséget a gazdasági munkások között a kommunista agitátorok hintették el. ^{44/}

A KP. néhány esetben tehát Zalában is hallatta hangját, de még gyenge és fejletlen volt a proletárdiktatúra gyakorlására.

Az országos események fejlődésének menete, azonban rohamléptekkel vezetett a proletárfordalomhoz, igazolva a kettős hatalom ingatag voltát és ideiglenes jellegét. A koalíciós kormány egyre nehezebben ^{tudott} ~~bírt~~ urrálenni a belpolitikai nehézségeken, egyre szélesebb néptömegek fordultak szembe vele és harcoltak a KP. vezetésével a proletárdiktatúráért, így március közepére teljes válságba jutott. A válságra a koronát a Vyx-jegyzék tette fel, mely teljes válságba sodorta az ideiglenes kormányt külpolitikailag is. Nem látva kivezető utat a válságból, a koalíciós kormány válsága a jegyzékre a lemondás volt.

A munkásoz tálynak így kedvező lehetősége nyílt a proletárdiktatúra megteremtésére a KP. vezetésével, bár fiatal pártja még nem volt teljesen felkészülve a hatalom megragadására, de a ked-

43/ Zalai Hírlap. március 20. Kommunista agitátor Nagyrécsén.

44/ Zalai Hírlap. március 19. Két járásban nem tartják be a kollektív szerződéseket.

vező helyzet elmulasztása beláthatatlan következményekkel járt volna. 45/ .

A munkásozstály forradalmi vezető erői, mindezt figyelembe vették és az ő válságuk a Vyz-jegyzőkre a proletárdiktatura kikiáltása volt.

A nagykanizsai munkásmozgalom ebben az időben egy kisse lemaradt az élvonaltól, de a hozzáigazodás minden nehézség és megrázkódtatás nélkül történt, mert a szociáldemokrata vezetők 1917 óta haladó, baloldali politikát folytattak és a kommunistákhoz egészen közelálló álláspontig jutottak el. A KP. fejletlensége miatt ezek hozták létre és vezették a Tanácsköztársaság helyi szerveit. Hogy gyorsan és teljességgel magukévá tették a proletárdiktatura eszméjét, Tanácsköztársaság ideje alatti lelkes, áldozatkösz munkájuk a bizonyíték.

45/ Lásd: Gábor Sándorné: A két munkáspárt egyesülése 1919-ben. Bp. 1961.

III.

Nagykanizsa és környéke a Tanácsköztársaság időszakában

1. A proletárdiktatura kikiáltása és hatalmi szerveinek kiépítése

A bel- és külpolitikailag egyaránt csődbejutott koalíciós kormányzat, hogy az anarchiát és a bolsevizmust átkerülje, lemondott egy tiszta szociáldemokrata kormány javára. ^{1/}

A szociáldemokraták tömegbázisa azonban jelentősen megingott ^{2/} ekkor a kommunisták javára, ezért egyedül nem vállalták a kormány alakítását. A kommunisták programja, a proletárdiktatura létrehozása alapján megegyeztek tehát a kommunistákkal, így született meg az egységes munkáspárt, a Magyar Szocialista Párt, és így jött létre a Tanácsköztársaság.

Nagykanizsára március 22-én éjjel egy órakor jutott el a prol. diktatura kikiáltásának híre. Ekkor kapott táviratot Sneff kormánybiztos a miniszterelnökségtől, melyben értesítették, hogy a kormány lemondott, a szociáldemokraták és kommunisták megegyeztek és átvették a hatalmat. ^{3/}

Már aznap reggel a kormánybiztos összehívta a Munkástanács és Katonatanács Végrehajtó Bizottságait és megválasztották a város irányítását végző ideiglenes direktórium tagjait. Az ideiglenes direktóriumba 12 tagot választottak, ^{Raktól} beleértve a Munkástanács és hatót a Katonatanács részéről. ^{4/}

-
1. MMTVD. VI. köt. A 679. old. Az antant, 1919. márc. 19. jegyzékének hatása és a Berinkey kormány lemondásának körülményei.
 2. Lásd MMTVD. VI. köt. A 676. old. Részletek a népbiztosok perében tett vallomásokból.
 3. Zala márc. 22. Tiszta szocialista kormány alakult.
 4. U.o. Az új fordulat és Nagykanizsa.

Munkástanácsból:

Martallics József /Sneff kormánybiztossága óta a Munkásta-
nács elnöke/

Wugrinocz Károly

Brányai Lajos

András Lajos

Folai János

Tenner József

Katonatanács részéről:

Gál Imre százados /Katonatanács elnöke/

Gudölloy Lajos százados

Dömös Gyula százados

Kovács Endre főhadnagy

Tólay Lajos alhadnagy

Vlászák János szakosztályvezető

Kőcsa József tizedes

Március 23-án a forradalmi kormánybiztosság felmentette a kormánybistásokat és felhívta a munkásokat, hogy helyettük háromtagú direktóriumot válasszanak a kormánybiztosi teendők ellátására. 5/

A munkástanács végrehajtó bizottsága Sneff József, Brányai Lajos és Búriny József elvtársakat bízta meg a direktórium vezetésével. Sneff Józsefen kívül a másik két direktórium tag is a SzDP régi harcosa és vezetőségi tagja volt.

Március 25-én a munkás, katona és paraszttanács együttes ülésén egyhangúlag elfogadták megválasztásukat. 6/

A direktórium átvette a városi közigazgatás irányítását és hozzá-

5/ Zalai Hírlap márc. 23. A forradalmi kormánytanács első ülése.

6/ Zalai Hírlap márc. 25. Bizalmat szavaztak a nagykanizsai direktóriumnak.

kezdett annak átszervezéséhez. A tisztviselők akárcsak az őszirózsás forradalom után egymást megelőzve nyilvánították hűségüket az új rendszernek.

A direktórium a tisztviselők legnagyobb részét megtartotta szolgálatban, csak öt tisztviselőt - akik "felsőbb hivatali kényszer által rájuk parancsolt mértéken túl, tehát saját ferde és eltévelyedett világnézetük által, fokozottan közreműködtek a proletármozgalmak letörésében" - függesztette fel állásukból. 7/

Ügyükben a munkástanács - a legfelsőbb irányítás ugyanis az ő kezükben volt - hozott végső döntést. Az öt felfüggesztett közül: dr. Prack István volt közigazgatási tanácsnokot, Novai Imre másodjegyzőt, Fűredi János levéltárost elbocsájtotta, Orbán József katonai ügyi nyilvántartót és Jutasi István írnokot azonban meghagyta állásukban. 8/

A közigazgatás szervezetét viszont teljes mértékben szétrombolták és új szervezetet építettek ki. 9/ Eltörölték a tisztviselői karban a különböző címeket: "Nincsen polgármester, főjegyző, tanácsos, csupán városi tisztviselő van". 10/

A régi tisztviselők többségének bár munkáját igénybevették, de egyet sem hagytak vezető helyen, csupán, mint ügyosztályvezetők érvényesíthették szaktudásukat.

A közigazgatási teendők vezetésére három ügyosztály szervezték, melynek élén a direktórium egy-egy népbiztosa állt.

7/ Zala Népakarat /Zala márc. 25-től ilyen címmel jelent meg/ ápr. 2. Elmozdított városi tisztviselők.

8/ U.o.

9/ Degré Alajos: Tanácsok Zala m-ben c. kéziratos tanulmányában arról számol viszont be, hogy Zalaegerszegen a régi közigazgatási gépezethez hozzá se nyultak, az őszirózsás vezető tisztviselőket a helyükön hagyták. Igaz melléjük bizalmi férfiakat rendeltek ki, de természetesen a zalaegerszegi városi és megyei apparátus nem vált olyan használható eszközzé a direktórium kezében, mint a kanizsai. 10. lap.

10/ Zalai Hírlap márc. 27. A közigazgatás átszervezése.

Nagykanizsán a határozat nagy megdöbbenést keltett, mivel hozzá-
kezdtek már a megyei apparátus kiépítéséhez és rendeleteket is
küldtek a falvakba. Sneff népbiztos kijelentette, amennyiben
gyors intézkedés nem jön Budapestről lemond és a felelősséget
elhárítja magáról. 15/

A kanizsai direktórium lemondással való fenyegetődzése sem tud-
ta azonban az egerszegi direktóriumot más belátásra bírni. Er-
re a kanizsai direktórium újabb üzenetet küldött, hogy lemond
ugyan, de a kanizsai munkástanács a megye hat járása fölött a
végrehajtó hatalmat megtartja és szükség esetén a vármegye töb-
bi részére is kiterjeszti, azokat pedig, akik nem engedelmesked-
nek neki, letartóztatja. 16/

Az egerszegi munkástanács erre sem engedett! Így az a furcsa hely-
zet alakult ki, hogy a megye hat járása fölött két direktórium
rendelkezett. Mindkettő rendeleteket adott ki, melyek többnyire
ellentmondók voltak egymással.

A kanizsai munkástanács március 25. ülése ismét foglalkozott a
megye feletti hatalom kérdésével. Izgalmas vita után úgy hatá-
roztak, hogy a direktórium lemondását egyelőre függőben tart-
ják. Pár napot várnak, és csak akkor mond le a direktóriummal
együtt a pártszervezet és a munkástanács, ha a belügyi népbiz-
tos nem egyezik bele a megye közigazgatásának szétosztásába. 17/
Ez a szemtitmondó, lényegtelen célokért folyó harc rendkívül nagy
veszélyeket hordozott magában. Nagyon fontos kérdésekről elvonta

15/ P.I.I. TÁGYOB 4/3 6196.

16/ U.o. 6206.

17/ U.o. 6219.

a figyelmet és a Tanácsköztársaság tekintélyét is nagymértékben aláásta, a megye vezetését lehetetlenné tette. A belügyi népbiztos így tovább már nem várhatott a kérdés rendezésével, április 10-én "salamoni ítéletet" hozott. Kettéosztották a megyét, melyből hét járás a kanizsai direktóriumhoz, öt pedig az egerszegihez jutott, külön megyéket alkotva. 18/

Junius 25-én aztán teljesült a kanizsaiak másik régi kívánsága is. A Tanácskongresszus Sneff javaslatára ugyanis olyan módosítást hozott az alkotmánytervezetben, hogy a 25 ezernél nagyobb városok kivéve a megye külterületéből olyan önállóságot élveznek, mint amilyen a polgári korozak törvényhatósági jogu városainak volt. 19/

Tanácsválasztás:

A proletárdiktatura kikiáltása után megválasztott tanácsszervek ideiglenes jelleggel működtek. Ezt az ideiglenességet volt hivatva megszüntetni az ápr. 7-re kitűzött tanácsválasztás. A tanácsválasztások lefolyását megelőzte április 2-án az ideiglenes alkotmány kibocsájtása, mely szabályozta a tanácsrendszer felépítését. Minden községben falusi, minden városban városi, a járásokban járási, a megyeszékhelyeken pedig megyei tanácsok létrehozását tüzte ki. Az alkotmány értelmében a falusi és városi tanácsokat közvetlenül kell választani, az ezek felett álló járási és megyei tanácsokat viszont közvetve olyan módon, hogy a falusi tanácsok megbízottai és a városi tanács tagjai választják a járási tanácsokat. A járási és a városi tanácsok tagjai pe-

18/ B.I.I. TAOYOB 4/3 6493, továbbá Zala Népakarat ápr. 11. Pél vármegye Nagykanizsa alá van rendelve.

19/ Zala Népakarat junius 26. Nagykanizsa a szovjet alkotmány értelmében törv. hatóság.

dig a megyei tanácsokat. A megyei és városi tanácsok pedig a munkás-katona és földművestanácsok országos gyűlését választják, mely a legfőbb hatalmat gyakorolja. 20/

Nagykanizsán a választás előtti napokban minden előkészület megtörtént a tanácsválasztás sikeres lebonyolítására. A választás ügyeinek intézésére 7 tagú bizottságot alakítottak: Bartha József, Baron Ferenc, Beck Soma, Jaberics Lajos, Pálfi Zsigmond, Papp István és Veres István részvételével.

Április 5-én ismertették a városháza nagytermében tartott munkástanács ülésen - ez volt az ideiglenes munkástanács utolsó ülése - a Magyar Szocialista Párt jelöltjeinek névsorát. 21/

Április 7-én már korán reggel nagy tömeg szorongott a választóhelyiségek előtt, hogy leadja szavazatát. Az eddigi választásoktól eltérően példátlanul sok ember rendelkezett szavazati joggal, csak a kizsákmányolókat, papokat és bűnözőket zárták ki a szavazásból. Az urnához járuló szavazóknak igazolni kellett szavazási jogukat. Nagykanizsán ez legnagyobb rész szakszervezeti igazolvánnyal történt, - a választók több mint 95%-a tagja volt a Magyar Szocialista Pártnak!! - de a vizsgálóbizottság más igazolványt is elfogadott, melyekkel a tulajdonosuk igazolni tudta, hogy nem kizsákmányoló. 22/

Április 7-én este már össze is számolták a szavazatok számát, összesen 11.283 szavazócédula gyűlt össze, ennek egyharmad részét a nők adták le a 70 jelöltre. 23/

A munkások, cselédek, szegényparasztek és nők, most szavazhattak

20/ Lásd A Forradalmi Korm. tanács XXVI.sz. rendelete. Tanácsköztársaság jogalkotása.

21/ Zala Népakarat ápr. 5. A kanizsai szovjetválasztások előkészítése.

22/ U.o.

23/ U.o. ápr. 8. A kanizsai szovjetválasztás.

először. Az "első szavazók" nagy meghatottsággal léptek az urnához. A Zala Népakarat Április 9. számában érdekes epizódot közölt erről. "Öreg földmunkás ember szavaz és meghatottan valami imádságfórlót rebeg. Áldassék érte a jószagos Isten, hogy megengedte ezt érnem. Munkában megöregedtem, becsületben megőszültem, de még eddig nem szavazhattam. Utána, mintha mise végestével a templomból monne ki, oly áttezellemlőten ballagott kifelé a görnyedt-hátú vón cselőd. 24/

Április 9-én este tartotta meg első ülését a megválasztott nagykanizsai munkás-katona és paraszttanács. Ezen az ülésen megválasztották a városi intézőbizottság 20 és a járási tanács 30 tagját. 25/

A járási tanácsban a harminc kanizsai küldött mellett még harminc falusi tag vett részt. Ezek választását úgy szabályozták, hogy egy faluból csak egy tagot küldhettek a tanácsba. A járási közigazgatás kiépítése nagy nehézséggel járt, mivel a járási autonomia a Tanácsköztársaság előtti időben ismeretlen volt. A járási tanácsok működéséről Alsó-Zala megyében nincs adatunk, csak a pacsai járási intézőbizottság névsorát és gyűléseinek idejét /elése és tizenötödike/ ismerjük. Ugyancsak a pacsai járásról tudjuk, - hogy a Nagykanizsai megyei direktórium Szalay Bélát küldte ki politikai megbízottként, hogy a régi tisztviselőket ellenőrizze. Ő intézkedett aztán a járási intézőbizottság nevében is. 26/

24/ Zala Népakarat ápr. 9. Szovjet választási epizódok.

25/ U.o. ápr. 10. Nagykanizsa munkás- katona és paraszttanácsa tegnap este tartotta első ülését.

26/ Pacsai főszolgabírói iratok 1319 és 1379/1919.

A megyei tanács kiépítését akadályozta - a fentebb már ismertetett - Zalaegerszeg és Nagykanizsa harca a megye székhelyéért. Április 10-én jelent meg a megye kettéosztásáról szóló rendelet. Nagykanizsa Alsó-Zalamegye székhelye lett. A kettéválasztást csak június végén szentesítette a Tanácsköztársaság alkotmánya, de már ápr. 14-én összeült a megyei tanács és megválasztotta a 22 tagú intéző bizottságot és a 3 tagú direktóriumot Sneff, Brányai és Tólasai személyében. 27/

A megyei közigazgatás kiépítése szintén roppant nehézségekkel járt. A hivatalnokokat el kellett osztani, irodahelységekről gondoskodni, az ügyiratokat megismerni. Csak július 3-án tudtak úgy hozzákezdeni kiépítéséhez. Ekkor az alkotmány értelmében a direktóriumok nevét intézőbizottságokra változtatták. Kanizsán ekkor hozták létre a megye közigazgatásának vezetésére a 3 ügyosztályt. Érdekes, hogy ugyanaz az intézőbizottság intézte Alsó-Zala megye és Nagykanizsa ügyeit is.

Az egyesített intézőbizottság elnöke, az elnöki és politikai ügyosztály vezetője Sneff József lett, helyettese Bárány Antal. A népjóléti ügyosztály vezetőjének Rauch Ferencot választották. 28/ A közigazgatási osztály vezetésével pedig Beck Sómát bízták meg.

7 Az Alsó-Zala megyei intézőbizottság július 26-án tartotta első ülését. Ezen egy bizottságot választottak, mely Zalaegerszegre 29/ utazva a megyei közigazgatás kettéválasztását lebonyolította.

7 A teljes szétválasztást azonban nem tudták befejezni a Tanácsköztársaság bukása miatt, így az Alsó-Zala megyei közigazgatás

27/ Zala ápr. 14. Megyei szovjet tagjai.

28/ Zala Népakarat jul. 3. Direktóriumból intézőbizottság.

29/ U.o. jul. 26. Alsó-Zala megye intézőbizottságának első ülése.

kiépítőse befejezetlen állapotban maradt.

Április 7-i választások után a városi közigazgatást is átszervezték. A hatventagu Munkás-Katona és Paraszttanács elnöke Sneff József lett. A direktórium tagjai maradtak, de az ügyosztályokat az eddigi háromról, május 10-én hatra emelték, hogy a megnövekedett munkát el tudják végezni. 30/

Az ügyosztályok új beosztása a következő lett:

Elnöki irányítás, elnök: Sneff József.

Ügyoszt.vezető: Kráthy István.

I. Ügyosztály: politikai, propaganda és közellátási

Megbizott: Bárány József

Ügyoszt.vezető: Kráthy István.

II. Ügyosztály: népjólét, művelődés és árvaügyek.

Megbizott: Rauch Ferenc,

Ügyoszt.vezető: Kráthy István.

III. Ügyosztály: ipar, keresk. szociálisálás és pénzügy

Megbizott: Brónyai Lajos.

IV. Ügyosztály: általános közigazgatás

Megbizott: Kardos Dezső.

Ügyoszt.vezető: Sabján Gyula.

V. Ügyosztály: általános közigazgatás

Megbizott: Brónyai Lajos

Ügyoszt.vezető: Király Sándor

VI. Ügyosztály: a./ Gazdasági ügyek

Megbizott: Ralkó Géza

b./ Földműv. Szövetkezetek központja

Megbizott: Balázs János.

30/ Munkás. máj. 11. A direktórium új ügybeosztása. /A Zalai Hírlap o. újságot Vántus Károlynak a Mára front főparancsnokának utasítására május 7-én Munkásra változtatták./

Az ügyosztályok vezetését most sem bízták régi tisztviselőkre, hanem azok élén az intézőbizottság egyik tagja állt, mint megbízott. A régi tisztviselők, mint ügyosztályvezetők, vagy más szakemberként működtek most is közre.

A városi és megyei tanácsokhoz, hogy azok tevékenységét ellenőrizzék a kormányzótanács politikai biztosokat nevezett ki. Nagykanizsa város és Alsó-Zala megye politikai birtosa Lukács Gyula lett, aki május 17-én foglalta el hivatalát. ^{31/} A fontosabb rendeletek alatt az intézőbizottság tagjainak aláírása mellett Lukács Gyula névjegye is megtalálható, valószínű tehát, hogy közösen jártak el.

Forradalmi Törvényszék.

Nagyon fontos szerepet töltöttek be a Tanács hatalom belső rendjének biztosításában a Forradalmi Törvényszékek. Ezek népbíróságok voltak és a Forradalmi Kormányzótanács által odautalt ügyekben ítélezhettek.

A gyakorlat azonban egészen mást mutatott, mivel a bíróságokat a proletárdiktatura kikiáltása után megezüntették, más jogszolgáltatási szerv híján a Forradalmi Törvényszékek kénytelenek voltak a bűnügyekben is eljárni.

Nagykanizsán március 28-án hozták létre a Forradalmi Törvényszéket. ^{32/}

Elnök: Szenes Dezső /volt járásbíróági bíró/

Tagjai: Dömös Gyula volt 20-as százados

Kovács Endre volt főhadnagy

31/ Zala Népakarat május 19. Nagykanizsa város és Alsózalamegye politikai birtosa.

32/ Zala Népakarat márc. 29. Kinevezték a Nagykanizsai Forradalmi Törvényszéket.

Vlasezák János volt szakaszvezető

Kócsa József volt tizedes

Polai János volt fűtőházi alkalmazott

ifj. András Lajos volt kőműves

Kommerszka Frigyes volt kalauz.

A Törvényszék első vádbiztosává dr. Bartha ^{János} József ügyvédet nevezték ki. ^{33/} Nagykanizsán is a Forradalmi Törvényszék ítélkezett minden ügyben, a részegségtől kezdve az ellenforradalmi cselekedetig.

Az első ítéletet április 3-án hozták, ekkor Ginter Andrást részegségért 1 hónap és ötszáz korona, Bazeinovics Jánost pedig tiltott pálinkamérésért 5000 korona pénzbüntetésre ítélte. ^{34/}

Még a Vörös Hadserög tagjainak ügyében is a Forradalmi Törvényszék ítélkezett. Nagykanizsán április 9-én tárgyalták három vöröskatonáé ügyét, akik Szepietneken lerészegedtek és önkényesen rekvirálni kezdtek. A Forradalmi Törvényszék kemény ítélettel - egy év, illetve 6-6 hónapi börtönnel - sújtotta őket. ^{35/}

Keményen megtorolta a Nagykanizsai Forr. Törvényszék az ellenforradalmi próbálkozásokat is. Különösen azután, hogy Polai János kazánkovács lett a vádbiztos, ^{36/} aki megalkuvás nélkül alkalmazta a proletárdiktatura erőszak oldalát is.

A nagybakónaki ellenforradalmi megmozdulás hírére a helyszínrre is kiszállt a Törvényszék, ahol három halálos ítéletet hozott, és azt rögtön végre is hajtották. ^{37/}

33/ Párttörténeti I. L. TAGYOB. A II 13/40 lelt.szám. 28760.

34/ Zala ápr. 4. Törvényszék első ítéletei.

35/ Zalai Hírlap ápr. 10. A diktatura ellenségei.

36/ Polai János ápr. 21-től jul. 26-ig volt a Forr. Törvényszék vádbiztosa. A munkástanács jelölésére az igazságügyi népbiztos nevezte ki. Jul 26-án Gneff J. direktórium elnök feljelentésre botrányos részegeskedés miatt az igazságügyi népbiztos

mondatta le. /TAGYOB. A.II. 13/40./ Valószínű a diktatúrától visszariadó régi szoc.dem. vezetők tették el az ut-

37/ bővebb kifejtése: Harc az ellenforradalmi megmozdulások al-

A proletárdiktatura törvényeinek tiszteletben tartása és az ellenforradalmi megmozdulások megtorlása mellett még egy fontos tevékenységet végzett a Nagykanizsai Forradalmi Törvényszék. A Törvényszék elnökétől, vádbiztosától és az államügyészből álló bizottság végig járta a fogházat, hogy a kapitalizmus áldozatait szabadon bocsássák. 38/

Az elítéltek ügyeinek kivizsgálására likvidáló bizottságokat létesítettek Posner és Göttl vezetésével. Mindegyik bizottság mellé egy-egy jogász előadót neveztek ki. A bizottságok 171 ügyet tárgyaltak meg és 124 elítéltnak megkegyelmeztek. Szabadon bocsájtották az olyan bűncselekményért elítélteket, akiket a kapitalista társadalom kényszerített a bűnbe.

Igy felmentették a büntetésük kitöltése alól a malomi munkásokat, akik fizetésükből megélni nem tudva lisztet loptak. 39/

Kihágási bíróság

A tanács hatalom utolsó napjaiban könnyítettek a Forradalmi Törvényszék munkáján, a kihágási bíróságok felállításával.

Nagykanizsán július 19-én jött létre ez a bíróság. Tagjait a munkástanács nevezte ki, mégpedig Marvalics József, Jancsics Imre és Csizmadia Lajos póttag, dr. Kovács László igazságügyi előadó személyében. 40/ A bíróság tagjai között tehát csak egy jogász szerepelt, többi tagja egyszerű munkásember volt.

A kihágási bíróság hatáskörébe tartozott azoknak az ügyeknek az elbírálása, amelyek a régebbi szabályok szerint rendőri, büntető

len c. fejezetben.

38/ Zala Hírlap ápr. 15. Szabadonbocsájtják a kapitalista rendszer elítélteit.

39/ Munkács. május 21. A likvidáló bizottság munkában.

40/ Zala Népszavazás jul. 19. Kihágási büntető bíróság.

eljárás alá és egyéb volt közigazgatási hatóságok hatáskörébe tartoztak.

Továbbra is a Forradalmi Törvényszékhez tartoztak azok a kihágási és más ügyek, melyeket a Forradalmi Kormányzótanács, vagy a népbiztosok rendeletei hozzájuk utalt.

Vörös Őrség

A felállításáról szóló rendelet március 23-án jelent meg. A Vörös Őrség a régi csendőrség és egyéb karhatalmi alakulatok helyére lépett. Valójában azonban a korábbi karhatalmi alakulatok tagjait vette át és egyesítette ki, így nem tudott a proletárdiktatura hatékony védelmező eszköze lenni.

Nagykanizsán a Tanácsköztársaság kikiáltása után a régi rendőrség egy ideig változatlanul tovább működött. Csak április 26-án történt változás, amikor Vörös Őr ezredparancsnokságot létesítettek a városban. Az ezred három zászlóalja közül egyik Nagykanizsán, másik Keszthelyen és a harmadik Letényén állomásozott. Az ezred parancsnoka Konkoly Jenő volt alezredes lett. A kanizsai zászlóalj parancsnokává Kiss Lajos rendőrkapitányt nevezték ki. A kanizsai ezred a Soproni Kerületi Vörös Őr Parancsnoksághoz tartozott. 41/

A kanizsai Vörös Őrség a rendfenntartáson kívül még pénzügyőri és határrendőri teendőket is ellátott. A megnövekedett munka szükségessé tette a létszám emelését, ezért felhívással fordultak a kanizsai szervezett munkássághoz, hogy lépjenek be a Vörös Őrségbe. A toborzás előnyösségét elősegítette az Őrök elég jó díjazása. Fizetéseiket napi 15 koronában, ellátatlan családtagok

41/ Zala Népakarat ápr. 26. "Nagykanizsa Vörös Őr ezredparancsnokság."

résére pedig havi 50 korona pótlékban állapították meg. ^{42/}

A Vörös Őrség kerületi beosztása azonban nem vált be, mert minden intézkedésnél a kerületi parancsnokhoz kellett fordulni, ezért június 26-án megszüntették és helyette járási parancsnokságokat szerveztek, melyek köztőlékhöz rendelték a községi, valamint a városi parancsnokságokat.

Az átszervezéssel Nagykanizsa közrendőrsége is megváltozott.

Kise Lajos Vörös Őr városparancsnok a város 21 gyalogosa, a határt pedig 4 lovas portyázó kerületre osztotta. A lovasjárőrök feladata a mezői lopások és termények elpusztításának megakadályozása volt. Nagykanizsa négy portyázó kerületét naponta három-három lovasjárőr járta be, és akiket lopáson értek, az őrsre szállították.

A 21 gyalogos portyázó kerület közül 13 magában a városban, 7 Kiskanisán és egy pedig a Kanizsához legközelebb eső községben Palinban volt. Minden portyázó kerületben ójjel-nappal 2-2 vörösőr tolvajutott szolgálatot, olyan módon, hogy egy óráig egy helyben posztoltak, utána pedig bejárták kerületeiket. ^{43/}

Az újjászervezett Vörös Őrségnek nem kis szerepe volt abban, hogy jelentős büntény ezután már nem fordult elő.

A tanács hatalom védelmében, azonban a legnagyobb feladat a Vörös Hadseregnek jutott.

Vörös Hadsereg

A proletárdiktatura kikiáltása idején - az 1919 január 4-én a 49-es községi gyalogezred és 20-as honvédgyalogezred egyesítésé-

42/ Zala Népakarat máj. 6. Felhívás a kanizsai szervezett munkásokhoz.

43/ Zala Népakarat július 22. Nagykanizsa új közrendőrsége.

ből szervezett - a 20-as magyargyalogezred állomásozott Nagykanizsán Zeifkovics Sándor parancsnoksága alatt.

A proletárforradalom győzelmét hatalmas lelkesedéssel fogadták a katonák. A március 22-én alakult direktóriumban a katonatanács képviselői is résztvettek.

A direktórium első intézkedései közé tartozott, hogy átvette az ezred fölött a legfőbb parancsnokságot. Zeifkovics Sándor alezredest a katonák kérésére leváltotta és helyére Gál Imre százados, a katonatanács elnökét nevezte ki. ^{44/}

Mivel az országot területszerzésre éhez burzsoá országok vették körül, a megszületett proletárállamnak rendkívül nagy gondot kellett fordítani a határai védelmére. Ezen célból hozzáláttak rögön a Vörös Hadsereg szervezéséhez, a honvédelem megerősítéséhez. Nagykanizsán már március 22-én délelőtt Sneff kormánybiztos összehívta a munkanélkülieket, hogy a hadseregbe való belépésre bírja őket. ^{45/}

Az eredményes munkát igazolja, hogy az első két nap kétszáz jelentkező kérte felvételét a Vörös Hadseregbe. ^{46/} Március 31-én pedig már büszkén jelentette a kanizsai sajtótudósító Budapestnek: "Eddig a Vörös Hadseregbe 800-an jelentkeztek. Dunántul összes városi közül Nagykanizsán volt a legtöbb jelentkező." ^{47/}

Még a gimnázium felsőbb osztályaiban tanulók egy része is belépett a Vörös Hadseregbe. Lukács József, Harmath Jenő, Kiss Ernő és Takács József megjelentek Sneff Józsefnél és kérték, tegye

44/ Zala márc. 22. Az új fordulat és Nagykanizsa.

45/ U.o.

46/ Zalai Hírlap márc. 27. Vörös Hadsereg szervezése.

47/ Párttörténeti Intézet Iratai TACYOB 4/3 6269. Vidéki sajtótudósítóink jelentései.

lehetővé számukra a Vörös Hadseregbe való belépést. /Zala Népkarát április 2./

Nemcsak a magyarnyelvű, nemrég leszerelt, háborútól megundorodott férfiak jöttek szívesen, hanem még a horvát katonák közül is sokan átszöktek a Murán, hogy a Vörös Hadseregbe léphessenek. ^{48/} Felismerték a még itt élő orosz hadifoglyok is, hogy hol a helyük. ^{49/} Segítségére szeltek a magyar proletárdiktatúrának a német munkások is. Bécsből több mint 1.200-an jöttek Magyarországra, hogy a diktatura védelmétől kivehessék részüket. A háború folyamán Nagykanizsára votódott németek egy része is kérte felvételét a Vörös Hadseregbe. Zalaegerszegi Levéltárban található Mirwald Gottlieb németül írt kérvénye, melyben kéri a kanizsai direktóriumot, tegye lehetővé számára, hogy a Vörös Hadsereg tagja lehessen. ^{50/}

Fogány József hadügyi népbiztos toborzási rendelete csak április 1-én jelent meg, de ekkor mint már láttuk Nagykanizsán nagy erővel folyt a hadsereg szervezése. Április 3-án a toborzási felhívás hatására a kanizsai volt matrózok is gyűlést rendeztek, ahol Szommer István mondott beszédet. Beszédében felhívta a mintegy 70 főnyi volt matróztársa figyelmét, hogy az orosz forradalmi Vörös Gárdának, illetve Vörös Hadseregnek is, a legfőbb támaszai a Balti és a Fekete tengeri flotta matrózai voltak, így a magyar matrózok is váljanak a Vörös Hadsereg gerincévé és jelentkezzenek szolgálatra minél többen. A gyűlésen megjelent matrózok felajánlották szolgálataikat a Tanácsköztársas-

^{48/} Párttörténeti Int. Iratai TÁGYOB 4/3 6168.

^{49/} TÁGYOB. Nagykanizsai Ugyézség iratai 1647/1919.

^{50/} Zalaegerszegi Áll. Levéltár. Nagyk. Városi Iratok. 9797/1919.

ságnak és beléptek a Vörös Dunaórságba. Még a papság egy része is kivette részét a toborzó munkából. 51/

Április 21-én Fulai Lambert ferences plébános vasárnapi szentbeszédben hitet tett a szocialista eszmék mellett, lelkes toborzót mondott a Vörös Hadsereg érdekében, majd felszólította híveit, hogy jelentkezzenek a proletár hadseregbe. 52/ /Kár, hogy kevés ilyen pap akadt./

Az eredményes toborzómunka következtében a kanizsai ezred rövidesen hadi létszámba töltődött föl. Az ezredet Vántus Károly népbiztos, a Mura-front parancsnokának rendelkezése alá helyezték és a Mura folyó által képzett demarkációs vonal védelme volt a feladata. Kisebb incidensektől eltekintve azonban komolyabb harcra nem került sor a jugoszlávokkal. Nagyon érdekes a jugoszlávok békés magatartása akkor, mikor a csehek és románok minént elkövettek a Tanácsköztársaság katonai erővel történő megsemmisítésére.

Mi volt a jugoszlávok békés magatartásának oka?

A legfontosabb talán a nemzetiségek közötti ellentét, mely meggátolta a jugoszláv burzsoáziát, hogy háborút folytasson. - A horvátok nagy része ugyanis külön horvát nemzetgyűlés összehívását és külön köztársaságot akart. 53/

Meggátolta a magyarok elleni föllépést a kommunista eszmék elterjedése is a katonaság és civil lakosság között 54/ - A Jugoszláv Kommunista Pártnak 90 képviselője volt a parlamentben. -

51/ Zala Népakarat ápr. 4. A kanizsai volt matrózok gyűlése.

52/ U.o. ápr. 22. Nagykanizsai ferencesek szocialista fogadalmá.

53/ U.o. ápr. 11. Jugoszláviában komoly ellentétek vannak a nemzetiségek között.

54/ Munkás. máj. 30. Agitációnk állítja meg a szerteket.

A jugoszláv burszácain figyelmét és erejét belső problémák kötötték le tehát, és azok megakadályozták abban, hogy a cseh és román uralkodó osztályhoz hasonlóan rablóháborút vívasson a magyarok ellen.

A jugoszlávok "békés magatartása" tette lehetővé, hogy a kanizsai katonák egy részét az északi és keleti frontra irányították. Itt szükség is volt a katonaságra, mert az ellenséges csapatok rohamléptekkel közeledtek az ország szíve felé. Szükségessé vált, hogy a Vörös Hadsereg létszámát tovább növeljék. E célból jelent meg a hadügyi népbiztos parancsa, mely elrendelte "Dunántul meg nem szállott területén lakó még a Vörös Hadsereg kötelékében lévő szervezett munkásság lajstromozását és katonai egységekbe szervezését". 55/

Május 30-án volt a kanizsai szakszervezetek összehozatásági ülése, melyen határozatot hoztak a munkaadószólóaljak felállításáról és a szakszervezetek fegyverbíró tagjainak zászlók alá állításáról. 56/

Június 23-án pedig megkezdődött az általános sorozás. A sorozáson minden 18-45 év közötti férfi köteleo volt megjelenni, így több mint 1200 embert vizsgáltak meg. Közülük 306 embert találtak frontszolgálatra 178-et pedig őrszolgálatra alkalmasnak. 57/ Ne lepődjünk meg az alkalmatlanok nagy számán, hiszen amikor a munkások nagy része már önként jelentkezett és csak az alkalmatlanabbak maradtak itthon.

Rövid kiképesés után a katonákat a frontra irányították. A front-

55/ Zala Népkarát máj. 29. Hadügyi Népbiztos parancsa.

56/ U.o. máj. 31. Megalakulnak a munkaadószólóaljak.

57/ U.o. jun. 24. Elrendélték az általános sorozást.

ra készülő alakulatokat július 17-én a Katona róton megszomlélte Dobroniczky Miklós a Vörös Hadsereg gyalogosági főfelügyelője. 58/ A katonaság elszállítása meg is kezdődött, bevetésükre azonban már nem került sor a tukás miatt.

A hadsereg szervezése mellett nem kevésbé súlyos problémát jelentett a Tanácsköztársaságnak a hadseregellátás megszervezése. A háború után a leszerelt katonák széthordták a katonaholmikat, a hadsereg szervezését szinte előlről kellett kezdeni. A Károlyi hadsereg szervezését szinte előlről kellett kezdeni. A Károlyi kormányzat idején nem sokat haladtak előre a szervezés területén, így még a Tanácsköztársaság idején is óriási feladatot jelentett a hadsereg ellátása. A kormányzat munkáját nagymértékben segítette a lakosság tevékeny támogatása. Április 23-án a kanizsai direktórium felhívással fordult a lakossághoz, hogy a katonaholmikat kártérítés ellenében szolgáltatassák be. 59/ Május 10-én pedig Vántus népbiztos rendeletére bevonták Nagykanizsán a régebben proletárok felfegyverzésre kiadott katonai felszereléseket. 60/

A katonaság fehérneművel való ellátásában is a lakosság áldozatkészségére épített a Hadügyi Népbiztonság. A szegény proletárcsaládoknak azonban nem volt ruhafeleslegük, a gazdagok pedig önként nem ajánlották fel feleslegüket. A gyűjtés így nem járt a kellő eredménnyel. A kanizsai direktórium ezért erőlyesebb rendszabályokhoz folyamodott.

58/ Eunkás. jul. 18. Frontra készülő alakulatok szemléje a Katona róton.

59/ Zalai Hírlap ápr. 24. Felhívás a katonaholmik beszolgáltatására, kártérítés ellenében.

60/ Zala Népakarat máj. 10. Felhívás.

Elrendelte, hogy:

A megye területén tilos jegy nélkül textilt vásárolni. Mindenki tartozik a birtokában lévő szükségletét meghaladó textilárut 48 órán belül az Árubeszedő Elrendeltségnek megvételre felajánlani...

Aki a rendelet ellenére árut vásárol, vagy árut elrejt, ebben segítségket nyújt, Forradalmi Törvényszék elé állíttatik. 61/

A Forradalmi Kormányzótanács legnagyobb mérvű támogatását élvezték a bevonult katonák és azok családtagjai is. A Kormányzótanács rendelete értelmében a bevonult kanizsai munkások is megkapták a szoldon felül munkabéruket. A 10 óvnél több gyakorlattal rendelkező szakmunkások heti 350 koronát, a 10 óvnél kevesebb gyakorlattal rendelkezők pedig heti 300 koronát kaptak. A segédmunkásoknál heti 300, illetve 250 korona volt a szoldon felüli kiegészítés. 62/

Az erőfeszítéseknek meg is lett az eredménye, mert szinte a semmiből teremtettek egy ütőképes hadsereget, mely megállította az ellenséges előrenyomulást, sőt az északi fronton erős ellentámadásba ment át és csak a Clemenceau jegyzék helytelen elfogadása és a belső árulás akadályozta meg a végső győzelem kivívásában.

61/ Zala Népakarat máj. 28. Hirdetmény.

62/ Z.A.L. Nagykanizsai V.I. 8223/1919.

Egyesült párt a Tanácsköztársaság idején

A Tanácsköztársaság a Szociáldemokrata és a Kommunista Párt egyesülése folytán jött létre. Nem célom, hogy ennek helytelen-ségét elemezzem, mindenesetre tény az, hogy az egyesüléssel a két párt közötti ellentétek nem szűntek meg és így nem tudott egy erős, eszméileg egységes központi vezetés kialakulni. A Tanácsköztársaság vezető szerveiben a volt szociáldemokraták voltak többségben. Ez a megállapítás különösen vonatkozik Nagykanizsára, ahol a Kommunista Párt csak márc. 11-én alakult meg. Számbavehető tömegbázissal - bár eszmei befolyása nagy volt a SzDP munkás tagjai között is - még nem nagyon rendelkezett.

A Szociáldemokrata Párt, mint láttuk a világháború idején Hamburger és Sneff vezetésével baloldali politikát folytatott. A polgári demokratikus forradalom után, azonban kissé megtor-pant a párt forradalmi lendülete. Sneff József a város élére kerülve kénytelen volt figyelembe venni a burzsoázia érdekeit is. Az áprilisi választásokra megindult tagtoborzás is erősen felhigította a pártot, a megrémült polgárság ugyanis tömegesen lépett be a Szociáldemokrata Pártba, melynek tagjai között biztos menedéket vélt találni. A proletárdiktatura idejére a Kom-munista Párt így egy erősen felhigult Szociáldemokrata Párttal egyesült. Élcsapatról beszélni, így még a legnagyobb jóindulat-tal sem lehetett.

A proletárdiktatura kikiáltása után indult meg főleg hatalmas mértékben a burzsoá elemek, konjunktura lovagok beözönlése az egyesült pártba. Szakszervezeteket alakítottak, és így automa-tikusan a Magyar Szocialista Párt tagjai lehettek. Március 28-án

megalakult a jegyzők szakszervezete és testületileg beléptek a Magyar Szocialista Pártba. 63/

Példájukat követték és beléptek testületileg a pártba a városi hivatalnokok, az iparosokat tömörítő Szociális Ipargazdasági Párt, a kegyesrendiek. 64/

Most már "szegény nagybirtokosok és bérlők" sem tehettek mást. Megalakították a Gazdák Szakszervezetét és beléptek a MSZP-ba. 65/

Március 30-án Nagykanizsa már asszal büszkélkedhetett, amivel az ország kevés városa "Nagykanizsa tiszta szociális város lett - jelenti büszkén a pártközpontba a kanizsai sajtótudósító - Az összes nagyüzemek tulajdonosai, a kereskedők, az iparosok, köz és magántisztviselők, beléptek a pártba." 66/ Hát ez már tényleg nevetséges. Mit akar egy olyan párt, melynek mindenki tagja lehet? Legjobb esetben tömegszervezet lehet, de semmiképpen sem a munkáosztály forradalmi vezető szerve.

Hogy a párt szerepe ennyire háttérbe szorult, a Tanácsköztársaság vezetőinek abból a hibás nézetéből fakadt, hogy a párt szerepét a tanácsok fogják betölteni és a párt ezeket támogatva, mint tömegszervezet fog működni. Erős, egységes, marxista párt nélkül, mely a munkáosztály olcsóapatának szerepét tölti be nem lehet azonban szocialista forradalmat győzelemre vinni.

Egyes elvtársak fel is ismerték a burzsoá elemek pártba való beáramlásának veszélyét. A Népszava ápr. 14. számában Révai József követelte a Párt és a szakszervezetek polgári elemektől va-

63/ Párttörténeti Intézet Iratai TAGYOB 4/3 6219.

64/ U.o. 4/3 6229.

65/ U.o. 4/4 6299.

66/ U.o. 4/3 6238.

ló megtisztítását. Elrettentő példaként Nagykanizsát és Kaposvárt hozta fel, ahol a "rémült, parazita elemek szakszervezeteket alakítanak." 67/ Kun Béla is követelte az egyik pártértekezleten a kanizsai pártszervezet megtisztítását. Ennek lefolyásáról azonban nincs adatom, így Nagykanizsa továbbra is a "tisztá szocialista város" cím tulajdonosa maradt.

Természetesen a kanizsai pártszervezet ilyen vegyes és nagylétszámú tagsággal nem tudott eredményes munkát végezni.

A párt régi, harcokban edzett vezetői, Sneff, Brónyai, Dárány, Tólosi, a Földes házaspár állami vezetőségben is dolgoztak, tehát a párt, a szakszervezeteket és az államhatalom helyi szervezőinek vezetői egybeestek. Nem váltak külön a párt, a tömeg és az igazgatási szervek, a párt feloldódott az egyéb szervezetekben. Tevékenysége főleg népgyűlések rendezésében merült ki. A legjelentősebb népgyűlések sorát az ápr. 6-i nyitotta meg, melyen Kovács István budapesti küldött nagy lelkesedéssel mellett magyarázta a proletárdiktatúra jelentőségét. 68/

A legnagyobb tömeg az ápr. 22-én rendezett népgyűlésen volt. Ezen Rákosi Máttyás és Hamburger Jenő mondott beszédet. Rákosi őlesen kikelt a Pártba befurakodott volt tulajdonosok ellen. Hamburger pedig felhívta a népgyűlés figyelmét a magyar földesurak, burzsoá ellenforradalmi veszélyre. 69/

Nemcsak a város területén, hanem mint a megye szocialistáinak vezetői a falvakban is tartottak népgyűléseket. Ezeken a nagyon fontos időszaki politikai kérdéseket világították meg az előa-

67/ MHTVD. VI. A. 139. old.

68/ P.I.I. TACYOB. 4/4. 6398.

69/ Zala Népakarat ápr. 22. Rákosi és Hamburger a prol. diktatúráról.

dók a falusi lakosság előtt. 70/ Az alsószalai falvak lakosságát különösen a kisbirtok sorsa és a vallás kérdése érdekelte. A kanizsai szocialista párt vezetősége kiváló szónokokat - Bérány Antal és László Boldizsárt - küldött ki a kiaprastezség kétségeinek eloszlatására. Be kell vallani teljes sikert nem értek el, mert a kiaprastezség megközelítően sem tudott olyan odaadó hívévé válni a proletárdiktaturának, mint a munkásság.

A Szocialista Párt nevéhez fűződik az első szabad május1 megünneplésének megszervezése Kanizsán. A párt vezetősége rendezőbizottságot jelölt ki, mely már hetekkel előbb hozzákezdett a nagyszabású ünnepség előkészületeihez. 71/ A hosszú, alapos előkészítő munkának meg is lett az eredménye. Olyan impozáns felvonulást szerveztek, olyan színes műsorprogramot dolgoztak ki, hogy a résztvevőknek egész életük végéig emlékezetes maradt ez a május elseje.

Nézzük csak hogy zajlott Nagykanizsán a harmincadik munka ünnep. Reggel hat órakor négy zenekar járta a város utcáit és vidám zenezzel ébresztette a lakosságot. Utána rövid ideig csend borult a városra. Nyolc óra felé élénkület kezdtek az utcák. Zajtongó, vidám gyerekhad igyekezett az Erzsébet tér felé, ahol ingyenreggeli várta őket. Vidám csivitelésük a puha zsálya és a tejeskávé majszolása közben sem némult el.

Reggelizés után Földes Ferenc és felesége meséltek a gyerekeknek. Fél tíz órakor indult meg, mint valami méltóságteljesen hőmpblygó folyam a szakszervezetek felvonulása az Erzsébet tér-

70/ Zala Népakarat ápr. 5. A megye felvilágosítása.
71/ U.o. ápr. 26. Május 1.

re. A vasutas és mozgópostás szakszervezet a vasútállomásról, a többi szakszervezet pedig a saját helyiségéből vonult fel. Az Erősebbet téren egyesült a dolgozók és a diákság menete. Innen a város főbb utvonalaiban végig haladva fél tizenegyre a városháza elé vonultak. A városház előtt a diákok kiváltak a menetből és külön ifjúsági népünnepélyt tartottak, ahol Földes Ferenc mondott ünnepi beszédet, majd ének és szavalatszámok váltogatták egymást. 72/

A felnőttek népgyűlése 11 óra körül kezdődött a városház előtti téren. A megnyitó beszédet Brányai Lajos tartotta, majd felkérte Vántus Károly elvtársat ünnepi beszéde megtartására. Vántus elvtárs beszédében főleg a diktatura alkalmazásának szükségességét fejtegette: "El kell pusztítani a burzsoá hatalmának utolsó foszlányait is, mert csak a teljes elnyomásával valósíthatjuk meg céljainkat. Könnyörtelenül el kell bánni azokkal, akik bármely eszközzel meg akarnak bennünket akadályozni hatalmunk gyakorlásában. 73/ A beszéd végeztével a mintegy tízezer főnyi tömeg lelkes tapsal és felkiáltásokkal öltette a proletárdiktatúrát.

Ezután a kanizsai munkásság vezére Sneff József lépett a szónoki emelvényre. Beszédében a világforradalom bekövetkezését fejtegette a hallgatóság előtt: "A magyar példa nyomán a szomszédos országok proletársága is felkel és elpusztul a dologtalanok hatalma. Éljen a világot megváltó nemzetközi szocializmus!" 74/ Ezekkel a szavakkal fejezte be beszédét. Utolsó szavai a töme-

72/ Zala Népakarat. máj. 1. Május 1. Nagykanizsán.

73/ U.o. május 3. Május elsője Nagykanizsán.

74/ U.o.

gek éljenzésébe és tapasviharába fulladtak.

Az ünnepély végeztével a rendőrsőbizottság úgy tervezte, hogy a tömeg a Katona rétre fog vonulni és itt ingyenebédet kapnak 75/ de anyagi okok miatt ezt elvetették.

A délutáni műsor, így csak két órákor kezdődött a katona réten ahol szavalatok, előadások, tánc és énekszámok, mutatványok szórakoztatták a közönséget. A késő délutáni órákban került sor a bemutató futballmérkőzésre. A tömeg nagy üdvözlésével kísért mérkőzésen a NTE. két csapata piros és fehér mezben játszott egymással. Nagy küzdelem után a fehér mezes csapat bizonyult erősebbnek és 3:2 arányban legyőzte ellenfelét.

A futballmérkőzésen kívül atlétikai és tornarendezvények is gondoskodtak a lakosság szórakozásáról.

Nem feledkezett meg a rendező bizottság a gyerekek szórakoztatásáról sem. Körhinták, céllövöldék, lacikonyhák, mészskalácsos sátrak gondoskodtak arról, hogy örökre emlékezetükbe véssék a gyermekek az első szabad május elsőjét.

Este tiszta lett az ^{első} ~~brassó~~ ²² templom' órája, mikor az ünnepély fénypontjára és egyben záróakkorájára sor került. 76/ Mindenki az eget figyelte, ahol a szivárvány minden színében tűnőklő rakéták fényei homályosították el a csillagokat.

A sikeres népünnepélyek rendezései azonban nem változtattak azon a tényen, hogy a kanizsai pártszervezet csak másodrendű kérdésekkel foglalkozott és nem tudott a szocialista átalakulás vezető ereje lenni.

A Magyar Szocialista Párt június 12 Kongresszusa után kissé fel-

75/ Zala Népekrat. ápr. 26. Május 1.

76/ U.o. május 3. Május elsője Nagykanizsán.

ólónkult Nagykanizsán is a pártélet. A pártszervezetek kiépítése tulajdonképpen csak akkor történt. A július elsejei pártgyűlésen újjászervezték a pártvezetősége. A Kongresszuson hozott új szabályzat értelmében csak olyanokat választottak a végrehajtó bizottságba és ellenőrző bizottságba, akik legalább 5 éve tagjai valamely szakszervezetnek.

A kanizsai pártvezetőség tagjai lettek: Sneff József, Török József, Göttl Dezső, Verem István, Jaborics Lajos, Tálosi Lajos, Weltner Zsigmond, Virág János, Papp Ernő.

A pártgyűlésen határozatot hoztak arról is, hogy a párt szervezeti szabályzata értelmében, csak azt tekintik párttagnak, aki valamely szakszervezetben is benne van. 77/ A pártba egyenkint belépő nem szakszervezeti tagok párttagsága ezzel megszűnt. Csak úgy nyerhették vissza párttagságukat, ha ezt írásban kérelmezik a párttitkárságon. A végrehajtó bizottság minden egyes kérelmező ügyét egyenkint tárgyalta meg. 78/ Július 22-én megalakult az Alsózala-kerületi pártvégrehajtó bizottság is. Tagjai lettek: Varga Kálmán /Letonye/ Pál Sándor, Kiss Géza, Pommer István /Keszthely/ Keglovich István /Zalaszentmihály/ Ugránecz Károly, Sneff József, Horváth János, Tálosi Lajos, Földes Miklós, Bárány Antal /Nagykanizsa/ 79/ Az alakuló ülésen határozatot hoztak a falusi agitációs munka kiszélesítésére és megjavítására is. 80/ Városon belül a pártszervezetek nem üzemek, hanem helytőlentül területi elv szerint jöttek létre. Július 30-án két kerületre osztották a várost és a kerületben lakó párttago-

77/ Zala Múpakarat. jul. 2. Újjászervezték a pártvezetőséget.

78/ U.o. jul. 4.

79/ Munkás jul. 22. Alsózala-kerületi pártszervezete alakuló ülése.

80/ U.o.

kat körületi pártszervezet fogta össze. Mindkét körület párt-
szervezetének élén 11 tagú végrehajtó bizottság állt. 81/
Az újjászervezett és kiépített pártszervezetek, azonban már
nem tudtak a bukás miatt dolgozni.

81/ Munkás jul. 22. Alsózala-körületi pártszervezet alakuló
ülése.

2. Gazdasági helyzet Nagykanizsán a Tanácsköztársaság idején

Az ipar szocialista át szervezése

A forradalom győzelme után a proletáriórtus, nemcsak a politikai, hanem a gazdasági hatalmat is birtokba vette és hozsólátott ahhoz, hogy a megszorzott hatalommal saját érdekeknek leginkább megfeloelő módon éljen, más szóval felépítse a szocializmust. Március 26-án jelent meg a Forradalmi Kormányzótanács IX. számú rendelete az ipari, bányai és közlekedési üzemek és köztulajdonba vételéről és ezeknek az üzemeknek ideiglenes igazgatói és munkásellenőrzési rendszeréről. A rendelkezés értelmében, a kisipar keretét meghaladó - husznál több munkást foglalkoztató - üzemeket köztulajdonba vették és az egész proletáriórtus vezetése és az illető üzem munkásságának ellenőrzése alá helyezték. 1/

A rendeletet a nagykanizsai direktórium március 27-én hajtotta végre. A tulajdonosokat és igazgatókat mindenütt a helyükön hagyták, de a termelői megbízottak és az ellenőrző munkástanács felügyelete alá helyezték őket, melyek nélkül a lényeges kérdésekben nem intézkedhettek.

A termelői megbízottak több üzem felett is gyakorolhatták a felügyeletet. Nagykanizsán az összes üzemek együttes üzem termelői biztosa Tennor József, üzem közlekedési biztosa pedig László Vilmos lett. 2/ A termelői megbízottakat a Kormányzótanács nevezte ki a direktórium felterjesztése alapján. A Termé-

1/ Hovosi Gyula: Szociális Termelés. A Tanácsköztársaság ipar politikája. Bp. 1959. 30. old.

2/ Z.A.L. H.V.I. 8085/19196

lési Bizottság a Mercur-Gépgyár irodájában dolgozott és minden egyes nap d.u. 2-5-ig fogadta az ügyfeleket. Tevékeny munkát végzett. Szenet szerzett a villanytelepnek, kidolgozta az árukorlátozásokat, irányította és ellenőrizte az egyes üzemek termelését.

Junius 4-én az üzemi termelési biztosok számát megnövelték. Ekkor minden fontosabb üzemhez nevezték ki üzemi termelési biztost. Így lett a Franz malom termelési biztosa Horváth Bálint molnár, a villamosüzemő Fongor Henrik, sörgyáré Mőller Mór, szeszgyáré Fleischer Miksa, kefégyáré Fischer Ádám asztalos, a Weiser gyáré Lőrincz József lakatos. A két nyomdávalaltnak közös üzemi termelési biztosa lett Öffentcek Károly betűszedő személyében. 3/

Nem terjedt ki a termelési biztosok hatásköre a külföldi cégek tulajdonát képező üzemekre. Mianak a Pátia Pótkávégyár volt a külföldi tőke tulajdonában. Ebben az üzembn a szocializálás nem történt meg, a gyár vezetőségét meghagyták régi működési körében. Az üzemi ellenőrző munkástanácsa működése itt kizárólag ellenőrzésre - anyagpazarlás és szavatálás megakadályozására - és a posta kezelésére terjedt ki. 4/

A termelési biztosok mellé április 20-án Ipari Termelési Tanácsot hoztak létre, melyek a vidéki üzemek és a "Szociális Termelés Népbiztosága közötti kapcsolat közbonső szervei voltak. 5/

A Helyi Ipari Termelési Tanács hatásköre kitorjedt a nem

3/ Zala Népakarat junius 5.

4/ Z.A.L. H.V.I. 8344/1919.

5/ Hevesi Gyula: I.m. 64. old.

szocialista Üzemekre is. Ellenőrizte az Üzemek termelési biztosainak és ellenőrző munkástanácsainak működését és az üzemek termelésének gazdaságosságát, gondoskodott az egyes ipari üzemek nyersanyaggal való ellátásáról. 6/

A Tanács tagjai voltak:

1. Az egyes Üzemek, vagy üzemcsoportok termelési biztosai
2. Az Üzemek ellenőrző munkástanácsainak elnökei
3. Minden Üzem 100 munkása után egy küldött.
4. A szakszervezetek helyi csoportjának kiküldöttjei, minden 200 tag után egy küldött.
5. Munkás-Katonák és Földművestanács két kiküldöttje. 7/

A Kormánytanács rendelete értelmében a tanácsba kiváló szakembereket is meghívhattak. A Nagykanizsai Ipari Termelési Tanács ilyen minőségben beválasztotta Dr. Aczél Gyula vegyészmérnököt, Weiser János gépészmérnököt, Székely Mándor mérnököt és Diesel Frigyes elektrotechnikus-mérnököt. 8/

A helyi Ipari Termelési Tanácsok közvetlen felületes szervei a Körületi Ipari Termelési Tanácsok voltak. A Kormányzótanács Alap és Felső Zala megyék Körületi Ipari Termelési Tanácsának székhelyéül Nagykanizsát jelölte meg. Az alakuló ülés június 30-án történt. Résztvett az értekezleten: a Szociális Termelési Bizbiztoság kiküldöttje, a kanizsai Üzemek termelési biztosai a vállalati ellenőrző munkástanácsok elnökei, a szakszervezetek kiküldöttei és a direktórium III. Igazgatójának

6/ Munkás ju. 8. Munkában a Körületi Ipari Termelési Tanács.

7/ Munkás június 14. Az Ipari Termelési Tanács.

8/ Zala Megyei Helyi Hivatal jul. 1. A Nagykanizsai Ipari Termelési Tanács.

megbízottai. Elküldték képviselőiket Zalaegerszeg, Keszthely, Sümeg és Letenye megfelelő szervei is.

A Tanács elnöke és a pénzügyi osztály vezetője Fongor Henrik lett, aki eddig a Franz-gyár igazgatójának tisztségét töltötte be.

A pénzügyi osztály helyettes vezetőjévé és az anyagosztály vezetőjévé Adler Bélát, a műszaki osztály vezetőjévé pedig Weiss Jenő mérnököt választották meg. 9/

Peladatul tűzte ki a Tanács az olyan üzemek szocializálását is, melyek ugyan husznál kevesebb munkással dolgoznak, de kiváló berendezésük, üzemképeségük alkalmasá teszi a szocializálásra. A kisiparosok termelőszövetkezetekbe való tömörítéséhez is hozzákötöttek az idő rövidsége miatt, azonban valószínű nem tudták befejezni a munkát, mert csak a vas és fémmunkások termelőszövetkezetének működéséről van tudomásom. 10/

Lényeges lépéseket tett a Tanács az átszervezés mellett az ipar fejlesztésére is. Az 1913-ban leégett Marcour-gyár újjáépítésére határozatot hoztak és július 23-án valóban hozzá is fogtak az építési munkálatokhoz, de nem lehetett már befejezni, csak terv maradt a város határában húszéves munkát lecsapolása, 11/ lignit és tőzgebánya nyitása is.

Szocialista kereskedelem kiépítése, erőfeszítések a lakosság ellátásának biztosítására.

Röviddel a Tanácsköztársaság kikiáltása után - március

9/ Munkás jul. 8. Munkában az Ipari Termelői Tanács.

10/ Z.A.L. N.V.I. 5827/1919.

11/ Népszabadság 1961.IX.11. száma közli, hogy hozzákötöttek a lecsapolási munkálatokhoz, így a Tanácsköztársaság terve most megvalósulásra került.

25-én a nagykanizsai direktórium elrendelte az üzletek bezárását és az áruk leltározását. A munkához a direktórium minden üzletbe két szakszervezeti megbízottat küldött, akik a leltározást ellenőrizték. 12/ A leltározás megtörténte után - a Forradalmi Kormányzótanács XXXI. sz. rendelete értelmében azokat az üzleteket, melyek nagybani árusítással foglalkoztak, vagy tiznél több munkást foglalkoztattak, köztulajdonba vették. Harminc ilyen üzletet államosítottak. Az üzletek eddigi tulajdonosait nem becsájtották el, hanem mint üzletvezetőket foglalkoztatták.

Rendelethez kimondták azonban azt, hogy a fizetésük kétezer koronát nem haladhatja meg.

Az üzletvezetők munkájának ellenőrzésére és az üzlet ügyeinek intézésére - az ipari üzemekhez hasonlóan - minden üzletben az alkalmazottak ellenőrző tanácsokat alakítottak. 13/

A kanizsai szocializált kereskedelmi üzletek irányítására - a direktórium felterjesztése alapján - a Kormányzótanács Adler Bélát nevezte ki kereskedelmi termelési megbízottnak. 14/

Kinevezésével a kanizsai dolgozók nem értettek egyet. Már régebben a város hivatalnokai voltak, így bizalmatlanok voltak vele szemben.

Április 10-én a 20-as ezred katonái a Marsaillaisse hangjai mellett zárt menetben a direktórium elé vonultak és követelték leváltását, továbbá az iparcikkek árának 50%-os és élelmiszercikkek 25%-os leszállítását. 15/ A katonák árleszállítá-

12/ Zala Népakarat márc. 29. Hatósági leltározás a kanizsai üzletekben.

13/ U.o. ápr. 4. Harminc kanizsai üzletet szocializáltak.

14/ U.o. A nagykanizsai termelési megbízottak.

15/ U.o. ápr. 11. A 20-as vöröskatonák tüntetése és követelése.

ai követeléseit teljesítették, de Adler Bélát nem váltotta le a direktórium. Végül elértek a katonák azt, hogy a kereskedelmi termelési biztos mellé egy négytagú ellenőrző bizottságot hoztak létre, mely munkáját a legaprólékosabban ellenőrizte. 16/ A lezárt üzletek a leltározási és átszervezési munkák végétével április 10-én nyitottak ki. 17/

A háború alatt nagymértékben csökkent a közszükségleti cikkek termelése, nyersanyag hiánya miatt a Tanácskormány idején se nőtt, így a lakosság ellátásában fennakadások történtek. A kanizsai direktórium különböző vásárlási korlátozásokkal igyekezett a minimális szükségletet biztosítani. Elrendelték, hogy közszükségleti cikkeket csak az vásárolhat, akinek házbizalmija igazolja, hogy az illető cikkekre valóban szüksége van. 18/ A vasipari cikkek vásárlásához pedig magának a direktóriumnak az engedélye volt szükséges. Hogy mennyire komolyan vették ezt a rendeletet mutatja az is, hogy a legjelentősebb vásárláshoz is - a csavaroktól a patkószegig - a direktórium engedélye kellett. Egy érdekes példát idéznék: "Megengedjük Simon György nagykanizsai lakosnak, hogy 3 db. stölcsavart Unger Ulmann kereskedőnél vásárolhasson. 19/

A vásárlási utalványok rendszere azonban nem vált be. A házbizalmiak laza lelkiismerettel fogták fel megbízásukat és korlátlanul állították ki az utalványokat. A pénzrel rendelkező burzsoák így felvásárolták a proletáriátus elől a korláto-

16/ Párttört. I. L. TÁGYÓR 4/4 6486.

17/ Zala Népakarat ápr. 8. Holnap megnyílnak a két hét óta lezárt kanizsai üzletek.

18/ U.o.

19/ Z.A.L. H.V.I. 4928/1919. de ehhez hasonló számtalan példát tudnék felhozni.

sott cikkeket. A Kanizsa környékén lakó falusiak is nagy bevásárlásokat tettek. Ezen okok és a 20-as ezred tüntetése az árleszállításért, arra kényszerítette a direktóriumot, hogy be-
szüntesse a vásárlási utalványok kiadását. 20/

Alig kétnapi nyitvatartás után újra elhatározta a direktórium az üzletek bezárását. Bizottságot hoztak létre, mely megállapította, hogy mennyi a proletáriátus szükséglete a cikkekből és csak a fölsőleget bocsájtotta a burzsoázia és a falusi lakosság rendelkezésére. 21/

A szükségletet azonban még így sem bírták kielégíteni, különösen az acél és vasipar cikkekben volt hiány. A dunántúli városok direktóriumok egymás segítségére siettek és a náluk fölsőleges cikkekből a hiányt szenvedő városokat segítették. A szombathelyi direktórium felajánlotta Nagykanizsának, hogy hajlandó kasszát, acélt, vasárut és szelvet adni textiláru ellenében. 22/ Kanizsa örömmel adta beleegyezését a cserébe, bár a textilárukban sem nagyon bővelkedett.

Visszont volt a városnak több mint egy vagon hagyománya. Ennek értékesítésére az országban küszködéshez fordultak, ha ennek nem lenne rá szüksége, akkor külföldi cserére használnák fel. 23/

A lakosság jobb ellátása érdekében még az osztrák városokkal is folytattak cserekereskedelmet, különösen Gráccal kötöttek sok üzletet. Rövidesen azonban kénytelenek voltak felhagyni a kereskedelemmel, mert a belügyi népbiztonság megtiltotta az

20/ Zala Rópakarát ápr. 19. Beszüntették Nagykanizsán a vásárlási utalványok kiadását.

21/ U.o.

22/ Z.A.L. N.V.I. 8207/1919.

23/ U.o. 9910/1919.

egyes városok önálló külkereskedelmét. Utasította a kanizsai direktóriumot, hogy árubevásárlás céljából Ausztriába senki-
nek utazást ne engedélyezzen, továbbá pénzkivitelre igazoló
írást ne adjon. Külföldi áru bevásárlására csak a Népgazda-
sági Tanács illetékes főosztálya illetékes. 24/

A Belügyi Népbiztosság rendelete súlyosan érintette a nyugati
határ mellett fekvő megyéket. Az öt nyugati vármegye direktó-
riumának képviselői ezért értekezletre jöttek Sasze Nagykan-
izsára, hogy: "Azon tűrhetetlen állapotnak a megszüntetéséért
harcoljanak, mely megakadályozza azt, hogy a határeszeli vár-
megyék lakossága közvetlenül részesüljön a határon túlról csem-
pészen utján idekerülő árucikkekben. 25/

Az önzésen és lokálpatriótizmuson túl, azonban volt vale-
mi igazság is követelésükben. A Népgazdasági Tanács ugyanis
csak élelmiszer ellenében volt hajlandó iparcikkeket adni.
A kanizsaiakat különösen az a leirat keserítette el, melyben
a Népgazdasági Tanács arról értesíté a város intéző bizottságát,
hogy az igényelt 5000 méter selyemárut és 500 fejkendőt csak ab-
ban az esetben kapják meg, ha ugyanannyi értékű élelmiszert ad-
nak Budapestnek. Az intézőbizottság felháborodva utasította
vissza, hogy Nagykanizsa a legnagyobb élelmiszerhiánnyal küz-
dő város adjon élelmiszert azokért az árukért, melyeket Nagy-
kanizsán keresztül csempészték az országbá. 26/

A kanizsai és a többi nyugati város tiltakozásának se adhatunk

24/ Z.Á.L. H.V.I. 9910/1919.

25/ Zala Népakarat jul. 15. Külkereskedelmi értekezlet Nagy-
kanizsán.

26/ U.o.

azonban teljes mértékben hitelt, hiszen a Népgazdasági Tanács ezen intézkedését azért hozta, hogy a főváros élelmiszerellátását elősegítse. Budapest pedig, mint a forradalom védelmének fellegvára fontos szerepet játszott az ország életében, ezért elsősorban a pesti proletáriórtus súlyos helyzetén kellett javítani. Az természetesen más dolog, hogy Nagykanizsa maga is élelmészeti nehézségekkel küzdött és így nem volt képes arra, hogy az iparcikkért élelmiszert adjon. Viszont a jobb mezőgazdasági ellátással bíró városok és falvak tudtak volna adni cserébe élelmiszereket. Ezt a eszerelhetőséget Nagykanizsa direktóriuma is megpróbálta kihasználni. A falvak rettenetes hiányt szenvedtek iparcikkekben.

Pusztamagyaróvár és Szentlászló községi tanácsainak kérvénye - melyet a nagykanizsai megyei direktóriumhoz írtak - borsalmas képet fest a falvak áruellátásáról. A körülbelül kétezer lelket számláló két község cukrot utoljára februárban kapott. Sóval hetek óta nem rendelkeznek. Pétróleumot már nem is tudják mikor láttak. A lakosság le van rongyolódva, gyufát fél év óta nem lehet vásárolni. 27/

Az iparcikkeket nélkülöző falusiak így kénytelenek voltak élelmiszerfogyasztásukat a minimumra csökkenteni, csak hogy cserélni tudjanak.

A csereakciót a kanizsai direktórium először a dohányra terjesztette ki. Két kiló gabona beszolgáltatása ellenében a beszolgáltatónak jogában állt vagy egy csomag pipadohányt, vagy

hat cigarettát vagy két szivert vásárolni ^{28/} /természetesen a gabonáját is kifizették/.

A cserekeciót később kitorjesztették az összes kereskedelmi cikkekre, a zefir és kartonszűvettől kezdve egészen az építkezési anyagokig. ^{29/} Sőt a városi lakosság élelmiszerellátása érdekében kénytelen volt a Tanácskormány a rekvirálást is elrendelni. Budapest buszallatásának fedezésére a 100 holdon felüliek állatállományának 8%-át, a 100 holdon aluliak 5%-át igénybe vették, 14-15 korona /kg. ellenében. ^{30/} Az új termés begyűjtésére terményhivatalokat állítottak fel minden megyében - Alsózala megyében Kaszter Miksa volt ennek a vezetője -. A terményhivatal a csépléshez ellenőröket küldött ki, akik a termés vetőmag és fejadagon felüli részét az állam részére megfelelő térítés ellenében lefoglalták. ^{31/}

Pontos szerepet játszott Nagykanizsa közellátásában a város által létesített sertéshizlalda, ahol 900 drb. sertés hizott, mely a város háromhavi szarvaslátszékletét képes volt fedezni. Nagy nyugtalanságot okozott a városnak a Népgazdasági Tanács azon leirata, melyben utasították Nagykanizsa intézőbizottságát, hogy a sertéseket a legrövidebb időn belül Budapestre szállítsák. Az intézőbizottság sürgősen összehívta az ügyben a munkástanácsot, mely úgy döntött, hogy a sertéseket nem adják oda, mert ezzel a város amúgy is nélkülözös lakosságát katasztrófális inségnek teszik ki. Ismét lemondóukat helyezték

28/ Munkás máj. 14. Dohány és falusiaknak élelmiszerért.

29/ Zala Népakarat. június 17. Cserekeciók.

30/ U.o. Marharekvirálás.

31/ Munkás július 12. Alsózala megyei terményhivatal megkezdte működését.

kilátásba, ha a tiltakozásuk ellenére mégis elvinnék a sertések. 32/

A város vezetősége kétségtelenül önzően viselkedett, hiszen a fővárosi proletártestvérek segítségére becsületbeli kötelessége lett volna. Ha az önzés sertést természetesen nem is, de legalább azok egy részét átengedhették volna. Ismételtén ki kell azonban emelni, hogy Nagykanizsa vezetősége nemcsak önzésből nem támogatta a fővárost élelemmel, hanem Nagykanizsa is súlyos nehézségekkel küzdött. Ezt bizonyítja az is, hogy a Közellátási Népbiztonságtól egy kiküldött megvizsgálta Nagykanizsa panaszát, az élelmészeti nehézségekre és helyt adott a panasznak. A Közellátási Népbiztonság utasítást adott, hogy az Alsózala megyében rekvirált termékek 10%-át Nagykanizsának engedjék át. 33/

Pénzügyintézetek államosítása, pénzügyi helyzet

Nagykanizsa még a Tanácsköztársaság idején is Dunántul egyik pénzügyi központja volt. A városban tizenegy pénzügyintézet működött országos viszonylatban is jelentős tőkével.

Március 28-án a Tanácskormány elrendelte a direktóriumoknak, hogy a pénzügyintézetek mellé pénzügyi népbiztosokat nevezzenek ki azzal a feladattal, hogy az ott elhelyezett tőkéket együtt-tartsák. A kanizsai és környékbéli pénzügyintézetek népbiztosává a direktórium, Kleinfeld Ignác és Hudi József banktisztviselőt nevezte ki. 34/ Másnap a két megbízott rendeletet adott ki,

32/ Munkás július 6. Veszélyben Nagykanizsa közellátása.

33/ U.o. júl. 10. Tíz százalékot engednek át Nagykanizsának a rekvirált élelmiszerekből.

34/ Zalai Hírlap márc. 30. Kinevezték a nagykanizsai bankok vezetőit.

hogy a folyószámla és betéttulajdonosok igazolják magukat, ezzel előjót vagyók a bankbetétekkel való visszaéléseknek. 35/ A pénzüzetek államosítására csak áprilisban került sor. Varga Jenő pénzügyi népbiztos április 2-án Forbáth Jenőt biztatta meg a kanizsai pénzüzetek szocializálódának előkészítésével. Forbáth Jenő a munkástanács aznapi ülésén kifejtette a munkaprogramját. Megállapította, hogy a kanizsai pénzüzetek vezetése könnyű lesz, mert a pénzüzetek dolgozó szervezetek és többször tanujelét adták a proletárdiktatura iránti hűségüknek. 36/ Az államosítás megtörténte után sokan megrémültek, hogy elvesztik pénzüket, ezért megröhenték a bankokat, hogy betétjeiket kivigyék. A direktórium - a Tanácskormány utasítására - ezért megtiltotta a kétezer koronán felüli betétek kivételét. Rövidesen lecsillapodtak a kedélyek és a betétek száma májusban újra emelkedni kezdett.

Nagy gondot okozott Nagykanizsán az aprópénz hiánya. Megszüntetésére a direktórium tárgyalásokat kezdett az Osztrák-Magyar Bank főnökségével. Sikertelt megállapodni, hogy a város bankjegyeit a Bank fogja kibocsájtani és azokat a kanizsai pénzüzetek hozzák forgalomba. Összesen mintegy 5 millió korona összegű 1,2,5,10 koronás városi, illetve megyei bankjegyet szándékoztak kibocsájtani. 37/

A bankjegyre a következő szöveget tervezték nyomtatni: pl. 10 koronára/

35/ Zala Népakarat márc. 29. Rendelet a folyószámla és betéttulajdonosok igazolására.

36/ U.o. ápr. 2. A nagykanizsai pénzüzetek szoc.-nak előkészítése.

37/ Zala Népakarat júl. 11. Ötmillió korona összegű megyei bankjegyet nyomtat Kanizsa.

10 korona

értékű pénztárjegy, melyet Nagykanizsa és Zalaegerszeg városok, valamint Alsó és Felsőzala vármegye összes pénztárai, hivatalai, pénzügyesetei 1919 dec.-1-ig fizetésül elfogadnak.

Fent nevezett városok és vármegyék ezen pénztárjegyét 1919 dec. 31-ig Alsó és Felsőzala vármegye pénzügyesetei útján fogják beváltani. Ezen pénztárjegy fedezete nálunk letétbe helyeztetett. Nagykanizsa 1919.

Az Osztrák - Magyar Bank nagykanizsai fiókja.

Aki ezen pénztárjegyet el nem fogadja, vagy meghamisítja, szigorúan büntetettetik. 38/

A bankjegyek nyomását a Kormányzótanács azonban teljesen érthetetlen indokolás alapján megtiltotta: "A Tanácsköztársaságnak nem intenciója, hogy az Osztrák-Magyar-Bank ily akcióba bevonassék". 39/

Mint az országban mindenütt, így Nagykanizsán is nagy gondot és problémát okozott a fehérpénz 40/ elfogadtatása. A Forradalmi Törvényszék erőlyes ítéletekkel igyekezett rákényszeríteni - főleg a falusi - lakosságra a fehérpénz használatát. Berger Károly eszpetneki szatmáros például 500 Korona, Malek Istvánné gazdálkodót pedig 1000 korona pénzbüntetésre ítéltek a fehérhátú pénz el nem fogadása miatt. 41/

Mezőgazdaság:

A Tanácsköztársaság kikiáltása után az agrárproletáriátus és a

38/ Zala Népkarát jul. 12. A kibocsátandó bankjegy szövege.

39/ U.o. jul.17. Az Osztrák-Magyar Bank nem bocsájthatja ki Nagykanizsa városi és megyei bankjegyeit.

40/ A fehérpénz az Osztrák-Magyar Bank által a háború utolsó napjaiban fogalombahozott szűkegypénz volt. Elnevezését onnan kapta, hogy egyik oldala - miután a Bank budapesti fi-

kisparasztság joggal remélte, hogy évszázados föld utáni vágya teljesülni fog. A kanizsai paraszttanács tagjai is március 25-1 ülésükön élesen követelték a földosztást. Wugrinecz Károly csak nehezen tudta lecsillapítani őket azszal, hogy a kormány a földkérdést a kisemberek érdekei szerint rendezzi. ^{42/}

A Tanácsköztársaság vezetői azonban "okosabb földpolitikát" akartak, mint az orosz bolsevikok. A nagybirtokokat nem osztották fel a parasztek között, hanem közvetlen szocialista nagybirtokok létesítését tüsték ki célul. ^{43/} Április 3-án jelent meg

a Forradalmi Kormányzótanács XXXVIII.sz. rendelete, melynek értelmében minden közép és nagybirtok élő és holt felszerelésével megváltás nélkül a proletár állam tulajdonába megy át...

A köztulajdonba átvett földbirtokok, szövetkezeti kezelésre a földet művelő mezőgazdasági proletárságnak adatnak át. ^{44/}

A termelőszövetkezetek gyors megszervezésére minden megyében a direktórium mellé gazdabiztost nevesett ki a Földművelésügyi Népbiztosság. A nagykanizsai direktórium mellé Horváth Béla lett kinevezve, aki nagy lendülettel fogott munkához. A megyét termelőszövetkezeti járásokra osztotta, amelyek több kisebb körzethől álltak. Minden körzetben egy gazdabiztos irányította a termelést, aki az egyes termelőszövetkezetekben megfelelő segédszervezővel rendelkezett. ^{45/}

A szövetkezetek szervezésére és vezetésére 70 szakember érkezett a megyébe. Jó munkájukat dicséri, hogy április 19-én már

okjában csak az egyik oldal nyomásához szükséges klisék voltak meg - fehér volt.

42/ Zalai Hírlap márc 27. Kedden tartotta meg első ülését a munkáscsapatok és paraszttanácsa.

41/ Zala Népakarat máj. 31. Forradalmi Törvényesök ítéletei.

43/ Lásd. Szamuely Tibor: Riadó Bp.1960.47.old.Kun Béla előszava.

44/ Siklóss A: Idézett ml 93. old.

45/ Zalai H. ápr.2. Termelőszövetkezetek alakulnak Zala m-ben.

110.000 hold volt a szövetkezetek tulajdonában. 46/

Ujra szövetkezet alakult a nagyrecsei uradalom földjén. A szövetkezet bizalmi férfi testülete, most is Nagy Lajost választotta meg egyhanguan a szövetkezet vezetőjévé. 47/

A zalai parasztság túlnyomó többségét kitovó kis, közép és nagyparasztság azonban nem nézte jó szemmel a termelőszövetkezetek alakítását, mert a szövetkezeti birtokok egy részére ők tartottak igényt, a jómódú gazdák pedig attól féltek, hogy ezentul nem fognak gazdasági cselédet kapni. 48/ A Földművelésügyi Népbiztonság ezért olyan rendeletet volt kénytelen hozni - a kisparasztság megnyerésére - mely engedélyezte a kisebbmértvű földosztást is, ha a földigénylőnek van megfelelő felszerelése és vetőmagja. Az igénylő családnak azonban földje a kihasított földdel együtt öt holdnál, rétje pedig 1 holdnál nagyobb nem lehet. Megtiltotta a Földművelésügyi Népbiztonság ugyanakkor a legelő, szőlő, gyümölcsös egyőnek részére való kiosztását. 49/

Nagykanizsán ezt a tiltó megszorítást áthágták, mert a hadirokkantoknak és hadiözvegyeknek rétet osztottak, mely túllépte az egyholdas határt. 50/ A nagybirtokok egy részét, melyeket a TSz-ek nem tudtak megművelni Nagykanizsa körzetében nemcsak kiosztották, hanem bérbe is adták. Főleg a rétekre vonatkozik, melyek lekaszáására nem tudtak elegendő munkaerőt mozgósítani.

46/ Zalai Hírlap ápr. 19. Termelőszövetkezetek a megyében.

47/ U.o. ápr. 2. Nagy Lajost visszahelyezték állásába.

48/ Földműrt. I. I ZASZOB. 4/4 629o.

49/ Zalai Hírlap ápr. 2. Idézett cikk.

50/ Zala Népkeret máj. 19. Hétet kapnak a kanizsai hadirokkantok és hadiözvegyek.

így egy részét haszonbőrbe adták a földmunkásoknak, kasszásoknak, vasúti munkásoknak, ácsoknak, hadirokkantaknak és hadiösvényeknek. 51/

Egyobb arányu földosztásról azonban nem tudok. Csak azt a földet osztották fel, illetve adták bérbe Kanizsán, melyet a Tsz-e nem ~~hívtak~~ ^{traktak} megművelni. A tanácskormány vezetőinek utasításai szerint ugyanis mindonkeelőtt a termelés folytonosságát kellett szem előtt tartani. A termelés folytonosságával nem is volt baj Zalában. Hamburger földművelésügyi népbiztos megállapítása szerint: "Zala völgyében bevetetlen, megmunkálatlan terület még elvélve sem fordul elő. 52/ Pedig óriási nehézségekkel kellett megküzdani.

A cséplés idején se szén, se benzin, se elegendő cséplőgép nem állt rendelkezésre. A nehézségeket úgy próbálták orvosolni, hogy a széntüzelési gézgépeket fával fűtötték. /Zala m. elég gazdag erdőben./ A cséplőgép hiányon pedig úgy próbáltak segíteni, hogy a termelőszövetkezetek gézgépeit - az olyan községekben ahol nem volt cséplőgép - az egyéni gazdáknak is rendelkezésre bocsájtották. 53/

Lépéseket tett a kanizsai direktórium a város zűldség és gyümölcs ellátásának megjavítására is, egy bolgárkertészet létesítésével. 54/ Végrehajtására azonban a bukás miatt már nem kerülhetett sor.

51/ Zala Közlöny május 30. Hirdetmény.

52/ U.o. jun. 17. Hamburger népbiztos elvtára az aktuális mezőgazdasági kérdésekről.

53/ U.o. Cséplés.

54/ U.o. május 10. Egy bolgár kertészetet akarnak Kanizsán alakítani.

3. A direktórium szociális és művelődéspolitikai intézkedései

Szociálpolitika:

A proletárhatalom megteremtésével gyökeresen megváltozott, új tartalmat kapott a szociálpolitika fogalma. A magánosok jótékonykodását és a kicsikart engedményeket felváltotta a proletárállam szervezete, az egész ország gazdasági erejére támaszkodó öltudatos tevékenysége. ^{1/} Óriási erőfeszítésekkel és anyagi áldozatokkal segített a proletárállam a legsúlyosabb bajokon.

Nagykanizsán és egyik legégetőbb szociálpolitikai kérdés a lakáshiány orvoslása volt, a direktóriumnak ezért elsősorban ennek megoldására kellett nagy súlyt fektetnie. A direktórium, a polgári kormányzat idején már működő Lakásügyi Hivatalt át-szervezte. A felállított Lakásügyi Bizottság élére Török Lászlót, helyettesévé Rauch Frigyeset nevezték ki.

A bizottság érélyes közzel látott munkához. A Zalai Hírlap így jellemezte munkáját: "Ha tárgyal és nem kukoricázik, hanem megállapítja, hol van igényelhető lakás és könnyörtelenül elveszi attól akinek több van, mint kellene és oda adja annak, akinek kevésbb van. A proletárigazság áttöri a szokást, rendeltet és törvényt és csak egyetlen kötelező parancsot ismer a proletáriátus érdekeit." ^{2/}

Március 27-én Rauch Frigyes helyettes lakásügyi népbiztos alá-

^{1/} A Magyar Tanácsköztársaság Szociálpolitikája. Bp. 1959. Bevezető 12. old.

^{2/} Zalai Hírlap márc. 28. Lakásügyi Bizottság munkában.

írásával rendeletet adtak ki, melyben felszólítják azokat, akiknek két szobánál nagyobb lakásuk van 24 órán belül kötelesek jelenteni a lakáshivatalnál. 3/

A rendelet érvényrejuttatásában nagy szerepet játszott az egész proletársaág. A Szocialista Párt Unsetlon tagjai házról-házra jártak a városban és ahol egyetlen nélkülözhető szobát is felfedeztek rögtön jelentést tettek a Lakásügyi Bizottságnak. Ily módon a lakóssággal összefogva egy hét alatt 300 lakásnélküli családot tudott ellátni egészséges lakással a Lakáshivatal. 4/

A lakásigénylők száma azonban sokkal magasabb volt ennél. Naponta mintegy 60-70 igénylő kereszte fel a Lakásügyi Bizottságot sürgetve segítséget kérve. Hogy az igénylők kérésének a lakáshivatal eleget tudjon tenni, kénytelen volt a direktórium újabb szigorú rendszabályokat életbeléptetni. Nagykanizsa területéről kiutasították mindazokat, akik 1914 óta költöztek a városba - holott falun születők, vagy más kereseti forrásuk volt - és munkanélküli éltek, vagy spekulációval foglalkoztak. 5/ A vidékiek kitoloncolása sem sokat segített. Újabb radikális rendszabályokra volt szükség. Julius közepén a direktórium elrendelte a kocsmák nagy részének bezárását és az így felszabadult helységeknek a lakáshivatal rendelkezésére bocsátását. 6/ A polgári demokrácia idejéhez képest a kaniscai lakáshivatal

3/ Zalai Hírlap márc. 27. Rauch helyettes lakásügyi népbiztos felhívása.

4/ Zala Hírlap 4pr. 4. Lásos munkában a kaniscai lakáshivatal.

5/ Z.A.L. N.V.I. 7303/1919.

6/ Z.A.L. N.V.I. 10269/1919.

tehát a Tanácsköztársaság idején kiváló munkát végzett és a legszükségesebb lakásigényeket jórészt ki tudta elégíteni. Az eddig pincékben és fészerekben nyomorgó proletárcsaládok végre tisztességes lakáshoz juthattak. A fentiekon kívül a kormány más intézkedésekkel is a dolgozók segítségére sietett. A Forradalmi Kormányzótanács X. sz. rendelete értelmében a ki-lakások lakbérét 20%-kal csökkentették. 7/ A rendeletet Nagy-kanizsán 29-én hozták nyilvánosságra nagy lelkesedést keltve a lakosság körében. 8/

Ugyancsak a dolgozók érdekeit szolgálta az a rendelkezése a Lakásügyi Bizottságnak, mely megtiltotta a hástulajdonosoknak, hogy a lakbérokat emeljék és lakóiknak felmondjanak. 9/

A dolgozók bérét is rendezte a kormány. Egyes elmaradott bérka-tegóriáknál a béremelés mértéke a 100%-ot is elérte. Ennyivel emelték a kanizsai iparostanonciskolai tanítók fizetését, akik már a régi rendszerben is többször adtak be kérvényt fizetése-melésért, de mindannyiszor visszautasításra találtak. 10/

A munkanélküliség megszüntetésére a kanizsai direktórium munkaügyi bizottságot szervezett, melynek feladata a munkanél-küliek foglalkoztatásának megoldása volt. 11/

Tervbevették a lakásépítkezésnek megkezdését is, de a nyers-anyaghány megakadályozta a munka megindítását. 12/

Nagy gondot fordított a kormány a parasztság helyzetének javi-

7/ A Magyar Tanácsköztársaság Szociálpolitikája 95. old.

8/ Zalaí Hírlap márc. 29. A ki-lakások kóréit 20%-kal leszálli-tották.

9/ Zala Népakarat máj. 9. Nem szabad stájerolni.

10/ Z.A.L. N.V.I. 4909/1919.

11/ Zalaí Hírlap márc. 27. Bizalmat szavaztak a nagykanizsai di-rektóriumnak.

12/ U.o. ápr. 9. Megindul az építkezés N.K.-án.

tására is. Eltörölték az adófizetést, ami lényegesen többletjövédelmet eredményezett a parasztságnak. Természetesen az más dolog, hogy a parasztság bizalmatlanságát ezzel még csak jobban növelték, mert az ellenforradalmi elemek olyan agitációra használták fel a rendeletet, hogy azért nem kell adót fizetni, mert a föld nem is a parasztoké, hanem az államé. ^{13/}

Az eddig nyomortangákon, szenny és piszok között nevelkedett proletárgyerekek életében is fordulatot jelentett a proletárdiktatura időszak. A kanissai direktórium hetenként három délután, a városi kúzfürdőket ingyenes használatra a proletárgyerekek rendelkezésére bocsátotta. ^{14/} A fogorvosokat pedig utasította, hogy rendelőkben napi két órában át a proletárgyerekek fogainak ingyenes kezelését végezzék /Zala Népakarat jun.8. Iskolás gyermekek fogainak orvosi kezelése/ Nemcsak a kanissai, hanem a budapesti proletárgyerekek során is igyekezett a kanissai direktórium javítani. Sikeres agitációs munkájaceredményeként Nagykanizsa és a környezetében lévő falvak lakossága 664, egész Alsózala megye lakossága, pedig több mint ezer gyerek üdülését vállalta. ^{15/} Hogy ilyen nagymértékben kivette részét Alsózala lakossága a pesti proletárgyerekek üdültetéséből közrejátszott az is, hogy az üdülő gyerekek eltartóit a kanissai direktórium jelentős kedvezményekben részesítette.

Igy egy gyerek négy heti nyaralása után kaptak: 2 kg. sót,

13/ Lásd: Szuhai Miklós: A Tanácsköztársaság agrárpolitikájáról. Századok 1959. évf. 489. old.

14/ Zala Népakarat ápr. 11. A 20-as vöröskatonák tüntetése és követelése.

15/ Zala Népakarat jun. 28.

2 kg. cukrot, pipadohányt, fehérpénzért ruhaneműt és lábbelit, 250 koronát, azonkívül a gyermekek üdültetését vállaló családokat mentesítették a rekvirálás elől. 16/

A pesti gyerekek jul. 28-án érkeztek meg egy különvonaton Nagykanizsára, ahol Sneff József fogadta őket. 17/ Sajnos hosszabb időszakot már nem tudtak itt tölteni, mert augusztus elejével vége szakadt mindazon intézkedéseknek, melyek a dolgozók és gyermekek életének megjavítását szolgálták.

Gondoskodás történt a Tanácsköztársaság idején a munkaképtelen öregekről és rokkantokról is. A direktórium számukra is engedélyezte az ingyenes fürdést. 18/ Sőt amiről eddig álmodni sem mertek volna a munkában megöregedett, megrokkant proletárok, betegségük gyógyítására még a hévízi fürdőbe is eljuthattak a Munkástanács beutalása alapján. Így kapott Hévízre ingyenes beutalót ösv. Pap Józsefné jul 31-én. Elutasításra azonban nem kerülhetett sor. Az ellenforradalom hatalomra kerülése megakadályozta ebben. Szeptemberben újból megpróbálkozott beutalót szerezni a fürdőbe, újabb kérvényt írt a "Tekintetes Városi Tanácshoz". Megfeledezett azonban arról, hogy a város irányítását ekkor már más emberek végezték. Olyan emberek, akiknek a legkisebb gondjuk is nagyobb volt annál, hogy egy proletárasasszony gyógyításáról gondoskodjanak. A kérvényt elutasították azzal az indoklással, hogy: "Ily segélyre a költségvetésben keret nincsen" 19/

16/ Z.Á.L. H.V.I. 10344/1919.

17/ Zala Híradó jul. 28. Megérkeztek Nagykanizsára a pesti proletárgyermekek.

18/ U.o. máj. 30. Ingyen fürdő a kanizsai rokkantaknak.

19/ Z. Á. L. H.V.I. 11468/1919.

Ez a rövid indoklás, ez a mondat, hű képet mutatja az ellenforradalmi korszak szociálpolitikájának. Erre nem volt keret, de arra igen, hogy 1919 szeptemberben Kanizsára látogató Horthy fővezérnek és díszes társaságának pompás fogadást rendezzenek.

A Tanácsköztársaság, amely élet-halál harcát vivta, nehéz helyzetében tudott gondot fordítani arra is, hogy a dolgozók helyzetét minél könnyebbé tegye. Nemcsak a mindennapi kenyeret biztosította azonban, hanem hatalmas erőfeszítéseket tett a műveltség csarnokából eddig kizárt proletármilliók kulturális színvonalának emeléséért is.

A műveltség kapujának szélesre tárása a dolgozók előtt
/a kanizsai direktórium kulturpolitikája/

A Tanácsköztársaság művelődéspolitikájának egyik legfontosabb jellemzője az volt, hogy egyidőben kellett hozzáfogni a demokratikus és szocialista feladatok végrehajtásához. A szocialista művelődéspolitikai kibontakoztatásának előfeltételként végre kellett hajtani a polgári demokratikus átalakulás feladatait. Ez volt az oka annak, hogy a Tanácskormány első intézkedései között szerepelt az állam és egyház különválasztásáról, a kötelező vallásoktatás eltörléséről hozott rendelet.²⁰ Nagykanizsán már a rendelet megjelenése előtt lépések történtek a vallásoktatás megszüntetésére. A Felsőkereskedelmi Iskola igazgatósága beadványt intézett a direktóriumhoz, melyben követelték a vallásoktatás beszüntetését.²¹ Követelték, hogy

20/ Lásd: Magyar Tanácsköztársaság művelődéspolitikájáról.
Bp. 1959. 7. old.

21/ Zala Népakarat márc. 29. Kérvény a vallásoktatás megszüntetésére.

a vallástalan helyett tanítók meg a gyerekekkel a szocialista állam feladatait és berendezéseit. ^{22/} A zsidó iskola vallástalan oktatásával foglalkozó tanítói pedig egyezményen megtagadták a tantárgy további tanítását. ^{23/}

A direktórium teljesítette az iskolák körűsét és Kanizsa minden iskolájában eltörölte a kötelező vallásoktatást. A felekezeti iskolákat pedig a közoktatásügyi népbiztos március 29-én kelt rendeletében államosította. ^{24/} Igaz, hogy egy kis kócsással, de május elején hozzákezdtek az egyházi vagyon likvidálásához is. Végrehajtására a direktórium bizottságot küldött ki: Földesné, Rauch, Sinkovics és László elvtársak részvételével. Ez a bizottság végeste el a Főgimnáziumban a leltározást, ezzel a felekezeti körben lévő iskola most állami kezelésbe került. ^{25/} Az iskolák irányítását és általában az összes közművelődési ügyet Nagykanizsán a Művelődésügyi Tanács intézte. A tanács élére a közoktatásügyi népbiztos május 10-én Földes Miklóst nevezte ki. Hatásköre egész Alsó-Zala megye területére kiterjedt. ^{26/}

Földes Miklós kinevezése után hozzálátott a szocialista alapokon nyugvó széleskörű népoktatás kiépítéséhez. Legfontosabb teendő volt az írástudatlanság gyors felszámolása, ugyanis Zalaiban minden harmadik lakos írástudatlan, analfabéta volt. ^{27/} Az analfabétizmus felszámolása mellett, nagy erőfe-

^{22/} Zala Népakarat márc. 28. Szocialista szellemet az iskolába.
^{23/} U.o.

^{24/} Párttörténeti Int. Irattára TACYOB 4/3 6219.

^{25/} Munkás máj. 18. Megkezdődött az egyházi vagyon likvidálása.

^{26/} Zala Népakarat máj. 10. Kanizsavármegye közművelődési ügyeit a Művel. Tanács fogja intézni.

^{27/} L. Nagy Zsuzsa: Tanácsköztársaság Zala megyei történetéről. Különlenyomat a Göcseji M. jubileumi emlékkönyvből. Zalaegerszeg 1960. 3. old.

szítés történt a dolgozók műveltségi színvonalának emelésére, ismereteinek kibővítésére is. Elhatározta a Művelődési Tanács egy esti iskola felállítását, ahol a felnőttek oktatását végznék. Május 22-én megalakult a felnőttek oktatásának bizottsága, melynek elnöke: Földes Miklósné

titkára: Pollák Lajos,

a szervezendő iskola vezetésével: Földes Miklóst bízták meg. Az iskolán belül az egyes szaktárgyak vezetőit is megválasztották. Az ipari oktatás vezetésével Weisz Jenőt, a mezőgazdasági szakoktatással Horváth Bélát, a közegészségüggyel: dr. Fodor Aladárt, a szociológia oktatásával pedig Sáfrány Károlyt bízták meg. A bizottság tagjai Enlér Emilnek, a közoktatásügyi népbiztossága kiküldöttjének segítségével összeállították az oktatás programját, mely szerint az iskola munkája két részből áll:

1. Rendszeres iskolai oktatásból

2. Szórakoztató és egyben ismeretterjesztő előadásokból, melyeket vetítésekkel kísérték.

A rendszeres iskolai oktatás - a tervzet szerint - nemcsak az iskolás ismeretek tanítását, hanem az ipari és mezőgazdasági szakoktatást is magába szándékozott foglalni.

Természetesen a legnagyobb súlyt, az analfabeták oktatására helyezték, mely az iskola tantervének első fokozatát képezte.

Másodfokon: elemi fogalmazást, szépirást, helyesírást, számtant, kivántak tanítani.

Harmadfokon: egészségten, magasabb számtan, mérten, fizika, és

kémia képezte az oktatás tárgyát.

Negyedfokon: Üzemszervezési ismeretekkel, könyvvitellel, áruismerettel és kereskedelmi számtan problémáival ismerkedtek meg a tanfolyam hallgatói.

Az oktatás vezetői úgy döntöttek, hogy a tanfolyamok résztvevői az egyes fokozatok eredményes elvégzése után látogatási bizonyítványt kapnak.

A szabadiskola ismeretterjesztő tagozata még az alakulás napján megkezdte működését. Enzelein Emil vetítettképes előadást tartott a vasutáról, Veszelo-veszky Gyula pedig a proletárforradalom történelmi szükségességéről fejtette. 28/

A rendszeres iskolai oktatás azonban csak később tudott megindulni.

Hatalmas propagandát fejtett ki a Művelődési Tanács és a pedagógusok, hogy a kellő számú jelentkező együtt legyen. Julius 3-ra végre sikerült megteremtteni a technikai feltételeket és a kellő számú jelentkező is megvolt, megindulhatott az iskola.

A jelentkezéseknek megfelelően a tervezett oktatási programban nagymértvű változásokat hajtottak végre.

A végleges tanmenet a következő lett:

1. Analfabéta kurzus, /hétfőn, szerdán és pénteken este
6-8-ig./

2. Elemi oktatás: kedd, csütörtök, szombat 6-8-ig.

3. Középfoku ismeretek: naponta 6-8-ig.

4. Német nyelvkurzus: kedd, csütörtök, szombat 6-7-ig.

5. Gép és gyorsírás: hétfő, szerda, szombat, 6-8-ig.

6. Női szabóság szakmabelieknek: hétfő, szerda, szombat
6-8-ig.

28/ Zala Népakarat máj. 23. Megalakult tegnap a felnőttek oktatásának bizottsága.

7. Hóti szabószág nem szakmatellieknek: kedd, csütörtök, szombat.

8. Könyvelés és kereskedelmi számtan: kedd, péntek 5-7-ig. 29/

Közel egy hónapig működött az iskola, de az ellenforradalom hatalomrajutása után kénytelen volt kapuit becsukni.

A felnőttek oktatásának megszervezése mellett jelentősen átszervezte a Művelődési Tanács az ifjúság nappali oktatását is. Megszüntették a Felsőkereskedelmi Iskolát és helyőbe Üzem-szervezési Szakiskola létesítést terveztek. Az iskola tantárgyait a megváltozott gazdasági élet követelményeinek megfelelően kívánták kialakítani. Tantervben: politikai gazdaságtan, a kollektív gazdálkodás tudnivalói, Üzemszervezési, könyvviteli és különböző szakmai tantárgyak szerepeltek. A felvételi vizsgákat augusztus 15-21 között tervezték megtartani. 30/

Az elemi iskolában és főleg a tanonciszkolában az oktatási színvonalat nagymértékben emelték. Földes Miklós rendeletet bocsájtott ki, melyben figyelmeztette a szülőket és a mestereket, hogy ne tartsák vissza gyermekeiket, illetve tanoncokat az iskolából, mert szigorúan meg fogják büntetni a rendelet ellen vétőket. 31/ Új polgári iskola létesítését is törvbevette a tanács, az egyik laktanya épületében. A régi polgári iskola Földes Miklósné igazgatása alatt működött volna, míg az új fiú iskola igazgatója Valigurszky Antal lett volna. Sajnos ezt a tervet nem tudták megvalósítani.

Bizony csak fájdalom al szemlélhetjük, hogy mennyi értékes,

29/ Zala Hépakarát jul. 4. Nagykanizsai munkás szabadiskola megnyitása.

30/ U.o. máj. 6. Megszüntették a Felsőkereskedelmi Iskolát.

31/ U.o. ápr. 19. Iskoláztató assülökhöz és tanonctartókhoz.

életrevaló kezdeményezést, tervet hiúsított meg az ellenforradalom hatalomrajutása.

Az iskolarendszer átszervezésével együtt meg kell változtatni az oktatás eszméi tartalmát, egészen eszellemét is, hogy az iskolák a szocialista nevelés eszközévé váljanak. Ezen feladat végrehajtásának legfőbb feltétele a tanítók és tanárok marxista képzése volt.

A pedagógusok túlnyomó többsége természetesen nem ismerte a tudományos szocializmus elemi tanításait sem. A Köznevelési Népbiztoság ezért tervbevette az 1919-20-as tanóvra a tanítóság marxista ismereteinek önképzés útján való rendszeres bővítését. 32/

A kanizsai direktórium is, a Művelődésügyi Tanáccsal karöltve elhatározta augusztusban egy négyhetes tanfolyam megindítását, melynek elvégzése az összes ovónőnek, elemi, közép és szakiskolai tanítónak és tanárnak kötelező. 33/

A tanfolyamon a következőket tervezték tanítani:

1. Szocializmus története,
2. Kommunista program, különös tekintettel a kulturális és gazdasági kérdésekre, valamint a földkérdésre.
3. Társadalmi fejlődéstan.
4. Szemináriumszerű ismertetése a következő műveknek:

Kommunista Kiáltvány, Utópikus és Tudományos Szocializmus, Bucharin: A kommunisták programja, Marx: Polgárháború Franciaországban.

32/ Magyar Tanácsköztársaság Művelődéspolitikája. I.m. Bevezetés. XI. old.

33/ Zala Népakarat jun. 27. A nagykanizsai tanítómunkások szocialista kiképzése.

5. Köznevelési rendeletek és a kulturaprogram tárgyalása
és megbeszélése.

A tanfolyam végén a résztvevőknek vizsgát kellett volna tenni és csak ennek sikeres letétele után maradhattak volna meg a nevelői pályán. ^{34/} Az oktatás mellett jelentős szerepet töltött be a lakosság nevelésében és szórakozásában a színház is. Az előadásokat az államcsinált, volt Polgári Egylet nagytermében tartották. A proletárforradalom győzelme után egy ideig nem volt állandó társulata a városnak, csak időszakonként látogattak le egyes budapesti és vidéki társulatok. Így április 2-án a Muzsa-társulat tartott nagyszabású operavestélyt. ^{35/} Április 12-től pedig Máthé Gyula társulatának tapsolhatott több estén át a kanizsai közönség. ^{36/} Május 25-én teljesült végül a kanizsaiak régi vágya. Állandó szintársulatot kapott a város. Az Esztergom-Zalaegerszegi szintársulat - Fehér Gyula társulata - telepedett le a városban. A bemutatkozó előadást május 25-én tartották a "Pillangó főhadnaggyal." ^{37/} A társulat hetenkint négy este tartott előadást, csütörtökön délután is. Főleg operettekkel adtak elő, de néhány "komoly darabbal" is a közönség elé léptek.

Nézzük meg egy heti műsorukat:

Szerda este és csütörtök délután: Garami Ernő: A megváltás felé.

Csütörtök este: Rátkay Erkel: Felhő Klári.

Péntek és szombat: Huszka Jenő: Gülbaba

Vasárnap: Gárdonyi Géza: A bor. ^{38/}

^{34/} Zala Népakarat júl. 12. A tanítói átképző tanfolyamok tanter-

^{35/} U.ö. márc. 30. "MUZSA" nagyszabású opera estély.

^{36/} U.ö. ápr. 11. Máthé est.

^{37/} U.ö. máj. 25. Pillangó főhadnagy.

^{38/} U.ö. máj. 27. Színház és Művészet. /Heti műsor./

Érdekes, hogy a társulat kétféle jegyet árult. A burzsok a helyárak teljes értékét fizették, a Szocialista Párt tagjai pedig a párttitkárságon 50%-os kedvezményes jegyet kaptak. Az olcsó helyárak, a jó műsor, a tehetséges színészek - társulatot közben több pesti színházzal megerősítették, ^{39/} vonzották a közönséget.

Szinte minden előadást telt ház előtt tartottak, és bizony fájó szívvel vették tudomásul Kanizsán azt a tényt, hogy a társulat július 9-én elhagyja a várost.

A lakosság azonban nem maradt szórakozás nélkül, mert a hivatásos színészek mellett a különböző szakmák műkedvelő társaságai is több előadást tartottak. Felléptek a festőművészek, borművészek, nyomdászok, sőt a 20-as ezred színháztársaság gárdája is, és nagy sikert arattak minden egyes alkalommal.

Nem feledkezett meg a direktórium a komoly zene kedvelőiről sem. Kérésre május 3-án Kanizsára látogatott, magyarországi turnéja során Kontoroff Dénes operabéna, Rüder Zsigmond hegedűművész és Foréikovich Mihály szentpétervári zongoraművész. ^{40/} Nagyon olcsó és népszerű szórakozás volt már a Tanácsköztársaság idején is a mozi. Nagykanizsán két államosított és a direktórium felügyelete alatt álló mozi működött. A Rongyos u. 4. alatti Uránia és a Világ, mely a Szarvas Szállóban volt. A mozik hetenként kétszer változtatták műsorukat. A bemutatott filmek túlnyomó többsége idegeket borsoló rém, detektív és kémfilm volt. - Vörös boszorkány, Diadalmas asszony, Harry Piel kalandjai -

39/ Zala Népakarat jun. 4. Átszervezik az esztergom-Zalaegerszegi társulatot.

40/ U.o. ápr. 30. Országos művészetek előadása Nagykanizsán.

de néhány, művészi szempontból is értékes film: Aranyember, Warrené mestersége - bemutatására is sor került. ^{41/}

A gyerekek művelődéséről és szórakozásáról is gondoskodott a kanizsai direktórium. A mozik államosítása után a mozihelyiségekben vasárnap délelőttönként mesematinékat tartottak, ahol még Brónyai Lajosné és Földes Miklósné is mesélt a gyermekeknek. ^{42/}

Nagyon fontos szerep jutott a tömegek nevelésében az újságoknak. Március 30-án a sajtóügyi népbiztos rendeletére a lapok kiadóvállalatait államosították és a Tandesküztársaság számára veszélyes egyéneket elbocsátották. A lapok szerkesztőségébe az ügyek vezetésére bizalomférfiakat állítottak.

A nagykanizsai direktórium a helyi lapok államosításával Hémert Károlyt, László Boldizsárt, Weltner Zsigmondot és Hajdu Gyula nyomdászokat bízta meg. Ők vezették a kiadóhivatal és nyomdák anyagi ügyeit is. ^{43/} A proletárforradalom győzelme, de főleg az államosítás után megváltozott a kanizsai lapok eszméi tartalma is. A gyilkosságok és más szenzációs hírek közlése helyett, megismertették olvasóikkal a legfontosabb külpolitikai eseményeket, a Forradalmi Kormányzótanács rendeleteit, a kanizsai direktórium intézkedéseit, tevékeny agitációt folytattak ki a Vörös Hadseregbe való belépés mellett, sőt egyes - az olvasók többsége előtt tisztázatlan - elvi politikai kérdés megvilágítására is vállalkoztak.

^{41/} Lásd Zala Népakarat hírdetési rovata.

^{42/} U.o. júl. 19. Mesematiné a gyermekeknek.

^{43/} Zalai Hírlap márc. 30. Kommunizálták az újságokat.

A Zala Népakarat április 16-1 vezércikke például Kereszténység és Kommunizmus cím alatt próbálja a kereszténység és kommunizmus tanításait összehasonlítani. Az öskereszténység kommunisztikus tanáiból kiindulva arra a végső következtetésre jut, hogy: "Aki szívében hordja Jézus tanításait, annak nemzetközi forradalmi szocialistának kell lennie, annak akarni kell a kommunizmust." ^{44/} A következő vezércikk pedig a proletárdiktatura fogalmának és szükségességének megvilágításával foglalkozik. Helyesen mutat rá arra, hogy a proletárdiktatura: "A dolgozó tömegek erőszaka a henyélőknek, a társadalom heréinek kényuralma ellen... A dolgozók hatalmi eszköze az új világrend megteremtésére... mind kizsákmányolásnak örök megszüntetésére." ^{45/} Közölték a kanizsai újságok a marxizmus-leninizmus nagyjainak egyes aktuális kérdésekkel foglalkozó írásait, folytatásokban.

A Munkás c. lap júniusi számaiban közölte Lenin: Az imperializmus, mint a kapitalizmus legfelsőbb foka c. művét. A Zala Népakarat pedig részleteket közölt Bucharin: A kommunisták programja című és Leninnek: A szovjet hatalom legközelebbi feladatai; Átmenet a kapitalizmusból a kommunizmusig; Állam és társadalom című művéből.

A tartalommal együtt megváltozott a lapok elnevezése is. A Zala március 25-én Zala Népakarat címmel a kanizsai szocialista párt hivatalos lapja lett. ^{46/} A Zalai Hírlap pedig május 7-én - Ván-

44/ Zala Népakarat. Ápr. 16. Kereszténység és Kommunizmus.

45/ U.o. Ápr. 17. Mi a proletáris diktatúra.

46/ Hajdu Tibor: A forradalom győzelme vidéken. Századok 1959. évf. 163. old.

tus Károlynak a Kurafront Nagykanissán állomásozó főparancsnokának utasítására - Munkásra változtatta elnevezését. ^{47/}

A nagymérvű papirhiány ellenére a politikai irodalom, nemcsak újságokban jelent meg, hanem gondoskodtak arról is, hogy könyv alakjában is eljusszon a proletár olvasókhoz. Tervbevette a kanissai direktórium egy népkönyvtár létesítését, olyan módon, hogy a szakaszervezetek, valamint a Polgári Egylet és a Nemzeti Kasszinó könyvtárait kívánták összevonni a pártklubba alakított Nemzeti Kasszinó helyiségében. Az előkészületeket megkezdték, de a bukás miatt nem sikerült a könyvtár kapuit megnyitni.

Sportélet

A kanissai direktórium nagy gondot fordított arra is, hogy munka után a fiatal proletártestek üdítő sportban edződjenek. Már a háború alatt nagy népszerűsége tett ezért a városban a futball, melyet Mező Ferenc fiatal egyetemi hallgató honosított meg. ^{48/} A futball és általában a sportélet megerősödését azonban erősen gátolta az a körülmény, hogy Kanissa nem rendelkezett sportpályával. A számtalan, súlyos politikai és gazdasági nehézség megoldása mellett a kanissai direktóriumnak nem került elő figyelmét a sporttelep hiánya sem. Május 12-én Brónyai Lajos a városi direktórium tagja kijelentette, hogy munkaprogramukban eléggé elől ott szerepel egy sporttelep létesítése. ^{49/} Sajnos a sporttelep építésének tervét, mint annyi

^{47/} Zalai Hírlap aug. 6. Megszűnt a Munkás c. újság és a régi köntűsben Zalai Hírlap címen jelenik meg.

^{48/} Mező Ferenc azonos a nemrég elhunyt N.O.B. tagjával.

^{49/} Zala Népközlöny máj. 13. Sporttelepet Nagykanissának.

más törv koresztülvitelét meghívította az ellenforradalom győzelme. A sportrendezvényeket így a hevenyében megőpített katona réti szűkeőgpályán rendezték.

Három sportkör működött a városnak. Legnagyobb mnltra a Nagykanizsai Torna Egylet tekintett vissza, míg a Vöröőörök és a Nagykanizsai Vasutas Atlótikai Club csak a Tanácsköztársaság idején alakult.

Az első jelentős sportesemény a Tanácsköztársaság ideje alatt, április 21-én volt Nagykanizsán. A NTE ekkor a katona réten lo számból álló atlótikai propaganda mérkőzést és utána a Zákányi Vasutascsapattal futballmérkőzést vívott. 50/ Az atlótikai számokban bárki indulhatott, ezzel a cél a tömegsport fellendítése volt.

A sportrendezvény nagy sikerrel zárult. Különösen az okozott nagy örömet a nézőknek, hogy a NTE futballcsapata szép játékkal 3:0-ra győzte le ellenfelét a Zákányi Vasutasok csapatát. 51/ A sikeren felloolkesülve a NTE még több futballmérkőzést vívott. Játéozottak Zalaegerszeggel, Keszthely, Szombathely és Szőkesfehőrvár csapatával. Általában mindenütt sikerrel szerepeltek, egyedül Szombathelytől és Szőkesfehőrvártól szenvedtek egyszer vereséget.

A Vasutas Atlótikai Club június 16-án alakult. 52/ Egyetlen jelentősebb mérkőzéstől van tudomásom. Ezen a Keszthelyi NTK ellen 3:2 arányban győztek. 53/

50/ Zala Népakarat ápr. 13. A husvéti sportünnepély.

51/ U.o. ápr. 24. N.T.E. & Zákányi V.S.C. 3:0.

52/ U.o. jun. 19. Új sportegylet.

53/ U.o. jul. 8. NVAC - Keszthelyi N.T.K. 3:2.

A Vöröskereszt csapata május elején alakult. Bemutató mérkőzést a N.T.E. csapata ellen vívták. Kemény küzdelem után 0:0 és döntetlennel végződött a találkozó. 54/

A Tanácsköztársaság idején tehát viszonylag magas sportélet volt Nagykanizsán. A futballicsapatok tagjai nagy lendülettel végezték edzéseiket és készültek az ősszel megindítandó dunántúli bajnokságra. Sajnos ez a terv is meghiúsult.

A labdarúgás mellett a torna tett még ezért nagy népszerűsége Nagykanizsa fiataljai között, de az atléták is sikert könyvelhettek el. Balogh György fővárosi atléták ellen diadalmas-
kodott július 27-én Székesfehérvárott a 100 m-es síkfutásban. 55/

A sportéletnek ezt a felfelé ívelését szakította meg az ellenforradalom dühöngése.

54/ Zala Népakarat május 20. N.T.E. - Vöröskereszt 0:0.
55/ U.o. júl. 29. Kanizsai atléta sikere.

4. Az ellenforradalmi erők támadása Nagykanizsán és környékén,
a Tanácsköztársaság szerveinek felszámolása.

Március 21-én Nagykanizsán is minden különösebb ellenállás nélkül győzött a proletárforradalom. Az első napok riadtsága után, a reakció erők azonban hamarosan magukhoz tértek, főleg a papok.

Március 28-án már arról panasszkodott a kanizsai direktóriumnak a nagykapornoki küldöttség, hogy a nagykapornoki kolostor jezsuita papjai Bangha páter vezetésével a leglelketlenebb izgatást vizzik végbe az új rend ellen. ^{1/}

A papok célja az izgatással az volt, hogy a parasztságot a Tanácsköztársaság ellen fordítsák, hogy őket verjenek a munkás-paraszt szövetség közé. A célnak megfelelően a legképtelenebb rágalmakat találták ki: A vallást el fogják törölni, a borokat lepecsételik, a kisparasztek földjét is államosítani fogják. A felvilágosulatlan elmaradott zalai parasztság nagy része fel is ült ezeknek a rágalmaknak, inkább hittek papjaiknak, mint a tanács hatalom képviselőinek. A nagykanizsai tudósító jelentése szerint a bor lepecsételésének rémhíre - a jó borivó zalai parasztek körében - oly nagy izgalmat keltett, hogy azzal fenyegetődznek, ásóval és kapával fognak ellenállni. ^{2/} A rágalmahadjárat április 7-én a választások alkalmával eredményezte az első incidenst. A borok lepecsételésével felizgatott eszpetneki parasztek a felbujtóknak engedelmeskedve minden

5

1/ Zalai Hírlap márc. 28. Kapornokon izgatnak a jezsuiták.
2/ P.I.¹. TÁGYOB. 4/4 6407.

szocialista jelöltet kibuktattak. Sneff József a történetekről értesülve kihirdette a faluban a statáriumot, a választás eredményét megsemmisítette és 30 katonát rendelt ki a választás szocialista szellemben való levezetésére. 3/

Az ellenforradalmi régalomhadjáratnak - bár sok embert megtévesztett - útját sikert nem sikerült elérni. A régi rendszer visszaállításának gondolata nem volt népszerű a munkások és szegényparasztek előtt. Az ellenforradalmárok so nagyon mertek szervezkedni az első időben, hisz a Forradalmi Kormányzótanács a győzelem utáni első napokban kiadta: "aki a Tanácsköztársaság parancsainak fegyveresen ellenszegül, vagy felkelést szít, halállal büntetendő. 4/

Március végén és április első felében Zalában sem beszélhetünk fegyveres ellenforradalmi megmozdulásról. Tevékenységük - melyben a papok jártak az élen - réshirterjesztésben és elégedetlenség szításában merült ki.

Megváltozott a helyzet a román intervenciók támadása után. Az ellenforradalom táborának megjött a hangja. Úgy gondolták, elérkezett az ő idejük. A papok szerepét a volt katonatisztek vették át és fegyveres felkeléseket szerveztek, robbantottak ki. Április 21-én Alsólendvén letartóztatták a direktórium tagjait és fölvevették a kapcsolatot a szerb csapatokkal is. A Kanizsáról odaszólt vörös katonák azonban néhány óra leforgása alatt szétverték az egész ellenforradalmár bandát. 5/ A

3/ P.I.I.HTAÉYOB. 4/4. 6413.

4/ L. Nagy Zsuzsa. Forradalom és ellenforradalom Dunántúlon. 1919. Bp. 1961. 87. old.

5/ Zala Népekarát. Ápr. 23. Czirájában fojtották el a zalai ellenforradalmárok próbálkozásait.

felkelés teljesen elszigetelt maradt, nem terjedt át más közösségekbe. Egy-két nagygazdán kívül a parasztság távolmaradt a fegyveres harctól, igaz nem is lépett fel ellene, köszönyösen nésték, mi zajlik körülöttük. A gazdasági helyzet súlyosbodása - a hadsereg ellátására a kormány kénytelen volt rekvirálásokat elrendelni - a közellátási zavarok egyre nagyobb lehetőséget biztosítottak az ellenforradalmár elemeknek arra, hogy a parasztságot, sőt a munkásságot is a Tanácsköztársaság ellen hangolják.

Május 30-án került sor az eddigi legnagyobb ellenforradalmi megmozdulásra. A muravidéki vend lakosság, ellenforradalmár elemek felbujtására elhatározta, hogy a nemzetiségi törvény értelmében elszakad Magyarországtól. Ki is kiáltották a Muraköztársaságot és felhívták a magyar kormányt, ha fegyveres támadást indít ellenük, nyugati segítség után néznek. Kapcsolatba is léptek az osztrák kormánnyal, de a magyar vöröskatonák négy nap "tűnéské" után fölszámolták a párezer lakosból álló Muraköztársaságot. 6/

A vendek törekvését teljes mértékben el kell ítélnünk, hisz a párezer lakosból álló államnak semmi létalapja nem volt, csak az ellenforradalom malmára hajtotta a vizet a Magyar Tanácsköztársaság gyengítésével.

A Vend Köztársaság kikiáltását megelőzően, május 23-án Nagykenizsa közelében, Nagybakonokon robbant ki ellenforradalmi lázadás. A lázadást közvetlen kiváltó ok 85 kg. só volt. Az elosztás során a nagybakonoki direktórium elnöke, Zoltán

János a szegényeket és a párttagokat előnyben részesítette. A módosabb gazdák erre fegyveres támadást indítottak a direktórium ellen. Az elnök szorult helyzetében Nagykanizsáról kért segítséget. Sneff József utasítására negyven vöröskatonát azonnal utnak indítottak. A község fenyegető magatartása miatt azonban éjjelre nem mertek ottmaradni. Kanizsára visszatérve értesítették a történetekről Szabados Árpádot a Murafront helyettes főparancsnokát. Szabados kérésére Soproni és szombathelyi vörössőröket küldtek Nagybakónokra. Május 24-én délután érkeztek meg a különítmények, Kanizsára és a Kanizsai Törvényszék tagjaival megindultak Nagybakónak felé.

A faluba érkezve, összehozták a fő hangoskodókat. Elfogták Kollaritsot is, aki a lázadás fő irányítója volt. Két revolvért és több gránátot találtak nála. Közben szabályos harc fejlődött ki a felizgatott lakossággal, melynek során Takács Sándor soproni vörössört megölték többet pedig megsebesítettek.

A szőlőhegyen is összetűzés történt Horváth József, Horváth János és két járőr között. A vörössőrökre fegyverrel támadó parasztokat letartóztatták. Az ott tartózkodó Kanizsai Forradalmi Törvényszék, Fölai vádbíró vezetésével rögtön ítéletet is hirdetett. Kollaritsot és a két Horváthot golyó általi halálra ítélték. Az ítéletet rögtön végre is hajtották. 7/

A nagybakónoki ellenferradalom gyors lezámolásának köszönhetően, hogy elejét tudták venni a kanizsai fegyveres lázadásnak. A nagybakónoki lázadás hírére indult meg ugyanis Nagy-

7/ Zala 1917. okt. 17. Fölai és társainak bűnügye és Zala Népkarát máj. 26. Erőlyes rendcsinálás az alsózalai falvekben.

kenizsán is az ellenforradalmárok szervezkedése, fegyveres felkelés kirombantása céljából. A szervezkedés fő irányítói dr. Hegedűs György ügyvéd, Dompona főhadnagy, Szőnyi Sándor rendőrkapitány, Asztalos százados és dr. Prack volt polgármesterhelyettes volt. Csatlakozott hozzájuk a hadsereg tisztikarának nagy része és az egész úgynevezett Vadász-század. Tervük az volt, hogy a kiskanizsaiak este kilenc órakor főlfegyverkezve bevonulnak a városba, egyesülnek a tiszti csoporttal és a Vadász-századdal. Elfoglalják a kaszárnyákat, a városházát, megszállják a várost és megbuktatják a direktóriumot. A terv szerint a kiskanizsaiakat Hegedűs vezette volna be a megadott jelre, először azonban Dompona főhadnagy és Szőnyi csapatai megszállták volna a telefonhivatalt. Az ellenforradalom kitörésének kezdetét a telefonhivatalból küldték volna a kiskanizsaiakkal, a rendőrökkel, és tisztekkel. A síneket is föl akarták szedni Nagyrécsénél. Ezzére azonban a Nagybakonaki ellenforradalmat leverték, a vörösök egy része visszavetért Kenizsára, így az ellenforradalmárok nem merték megkockáztatni a felkelést. 8/

Méretét, következményét és veszélyességét tekintve az egész Dunántulon a legnagyobb ellenforradalmi mozgalom a júniusi vasutasztrájk volt.

A sztrájkot a szombathelyi vasutasok kezdték a fehér pénz ellen. Valójában a Tanácsköztársaság megbuktatása volt a cél. Táviratban csatlakozásra szólították fel Dunántul minden va-

8/ Zalai Hírlap szept. 19. A kiskanizsai ellenforradalom.

sutását. A sztrájk rohamos méretekben terjedt. Minden fontosabb városban megbénult a közlekedés. 9/

Nagykanizsán június 2-án délután hat órától kezdődött a sztrájk, ekkor hagyta abba a vonatkiszérő személyzet - a kaleszok és fészek - a munkát. 10/ A sztrájk azonban Kanizsán nem terjedt ki az összes vasuti dolgozóra, csak a forgalmi személyzetre korlátozódott. A munkások többsége határozottan elítélte a sztrájkot és a szombathelyi vasutasok sztrájkfelhívó táviratára június 3-án a következő szövegű táviratot küldték a szombathelyi vonal valamennyi állomásával:

"A nagykanizsai vasutasok vezetősége a Szombathelyi és Csillaghegyi vasutasok határozata aláírásával kiadott távirat sztrájkra való felhívásával nem ért egyet és sztrájkra egyáltalán nem lép. A leghatározottabban elítéli a hallatlanul gátlód, hitvány és proletárhoz nem méltó cselekedetet. Csak ellenforradalmi cselekedetnek tekintti, szemben a proletárdiktatúrával és a proletáriátus nevében fegyverrel is késő eikre szállni." 11/ Nagykanizsai Vasutas helyi csoport vezetősége.

A vasutforgalmi személyzet munkabetétele miatt azonban Kanizsán is megbénult a forgalom. Lukács Gyula Alsózala megye kormánybiztosa gyűlésre hívta össze a vasutasokat, hogy a rendkívül nagy kárt okozó sztrájknak véget vessen.

Felhívta a sztrájkolókat, hogy azonnal kezdjenek a munkához és ne várják meg, hogy a Budapestről már utbaíndított karha-

I

9/ L.Nagy Zsuzsa: I.m. 136. old.

10/ Zala Népakarat. június 4. A kanizsai vasutassztrájk.

11/ P.I.I. Nagykanizsai Örvényezők Iratai B - 1919-956. /75/

talmi csapatok fegyverrel kényszerítsék őket kötelességük teljesítésére. 12/ A felhívásnak azonban nem sok fogadtatja lett, pedig a sztrájk nagy károkat okozott. A forgalmi fennakadások következtében a hadseregellátásban nehézségek támadtak, az ellenforradalmi elemek pedig fegyveres felkelések egész sorát robbantották ki. Kőszeg, Sopron, Sárvár, Csorna, Nagycenk, Kapuvár ellenforradalmár elemeinek megmozdulásai veszélyeztették a proletárhatalmat. 13/

A Junius 4. Kormányzótanács kénytelen volt erőlyes intézkedéseket fogadtosítani. Dunántúli hadműveleti területté nyilvánították és kihírdették a statáriumot, Szamuely Tibort pedig Szombathelyre küldték rendet teremteni. 14/

Szamuely elvtárs gyors és alapos munkát végzett. Junius 5-én érkezett meg Szombathelyre, de egy nap múlva már az üszes vasutas és tisztviselő munkába állt.

A Nagykanizsán székelő délifront főparancsnokához, Szabados Andráshez Kun Béla személyesen intézett táviratot, melyben felszólítja a kanizsai vasutasokat, hogy minden ölhir ellenére a legnagyobb nyugalommal végezzék munkájukat és ne kényszerítsék, hogy velük szemben a proletárdiktatura vasöklét mutassa meg. 15/

A kormányzótanács felhívására Nagykanizsán is erőlyesebb intézkedéseket fogadtosítottak. A déli front főparancsnokaként jun. 5-én kihirdette a statáriumot és a következő paran-

12/ Zala Népakarat jun. 4. Idézett cikk.

13/ L. Nagy Zouza: I.m. 139. old.

14/ U.o. 141. old.

15/ Zala Népakarat jun. 5. Kun Béla távirata Nagykanizsához.

eset tette közzé: "Aki munkahelyét 3 órán belül el nem foglalja, rögtön-ítélő bíróság elé kerül. A rögtönítélő bíróságnál pedig csak egy büntetés van: a halál. 16/ Az erőyes felssólitás hatására hatodikán már a forgalmisták is munkába álltak. A vasutasestrájk után Nagykanizsán jelentősebb akcióval már nem próbálkoztak a Tanácskormány ellenségei. Junius 20 és 30 között a Duna melletti helységekből még megpróbálkoztak a fegyveres felkelésekkel, de Kanizsán ennek nem volt visszhangja. Az ellenforradalmárok elismerték, hogy a proletárdiktatura szilárdabb, mint gondolták és csupán belső fegyveres felkelésekkel nem lehet megdönteni. Ezután várakozó álláspontra helyezkedtek. Várták, hogy külső fegyveres erők számolják fel. - A várakozó álláspont szerepe nem azt jelentette, hogy felhagytak volna a proletárdiktatura elleni aknamunkával. Mindössze csak a fegyveres harcról mondtak le, mely ápr. 16-tól jun. 30-ig tevékenységük fő területe volt. Nem hagyták fel továbbra sem - beépülve az állami és gazdasági vezetésbe - a szabotázsselekményekkel, a tanács hatalom mindenáron való gyöngítésével. Julius 1-én a kanizsai fatelopen is ilyen szabotáló bandát tettek ártalmatlanná, akik az üzem termelési biztonsága szerint szabotázsral, céltudatosan helytelen intézkedésekkel az üzem termelőképességének csökkentésére törekedtek és nagy károkat okoztak az üzemnek. 17/ Nem hagytak fel a parasztság közötti rémhírtérjesztésekkel

16/ Zala Népakarat. jun. 5. Statárium Nagykanizsán.

17/ Munkás. jul. 1. Nagykanizsán is megindult a tisztító munka.

sem. A direktórium azon rendeletét, mely az Uszemanyagtakarékosság céljából elrendelte a cséplés egy helyen való végzését, úgy magyarázták a parasztnak, hogy azért hordatják egy helyre a gabonát, mivel így könnyebben el tudják rekquirálni. A félrevezetett parasztek ezután sok helyen felgyújtották a gabona esztagokat. 18/

A külső intervenció - a belső ellenforradalmároktól és áruló jobboldali szociáldemokratáktól támogatva - végül elnyomta a proletáriátus diktatúráját. Augusztus 1-én a tanácskormány kénytelen volt lemondani egy tiszta szociáldemokrata kormány javára. Az új miniszterelnök Feidl Gyula jobboldali szociáldemokrata vezér lett.

A tanácskormány lemondásának híre nagy megdöbbenést keltett Nagykanizsán, hiszen a lapok még augusztus 1-én is a Vörös Hadsereg győzelmes előrenyomulását ismertették az olvasókkal. A románok elleni támadás elakadását és a front összeomlását, így a kanizsai lakosság nem ismerte.

Tudomást szerezve a fronton és Budapesten történt eseményekről, augusztus 2-án délután összehívták a munkástanács ülését. 19/ Az ülésen Sneff József direktóriumi elnök és Lukács Gyula Alsózala megye kormánybiztosa ismertette és értékelte az új helyzetet, majd kihírdették a statáriumot.

A proletárdiktatura hatalmi szerveiben Nagykanizsán egyenlőre

18/ L. Nagy Zsuzsa. I.m. 178. old.

19/ Zala Hírlap aug.2. Új fordulat és Nagykanizsa.

nem történt semmi változás, ^{20/} csak Lukács Gyula kormánybiztos mandátumát lemondta, hogy visszamenjen előző munkahelyére a Budapesti Vasutas Szövetséghez dolgozni.

A fokozatos jobbrátolódás, azonban már ekkor kezdetét veszi itt is. Szembélyesítettség mutatja ezt az újságok címlapja is. A Tanácsköztársaság előtt a Zala, Zalai Népakarat címmel és mint a Szocialista - Kommunista Munkások Pártjának Alsó-Zalamegyei reggeli hivatalos lapja jelent meg. Augusztus 2-án már elhagyták a címlapról a kommunista szót, mutatva ezzel, hogy az új rendszer nem vállal már közösséget a kommunistákkal és azok államezsméjével a proletárdiktatúrával. A nagykanizsai régi szociáldemokrata vezetők még egy ideig a helyükön maradtak, sőt a Peidl kormány a lemondott Lukács Gyula helyére Sneff Józsefet nevezte ki kormánybiztosá. ^{21/} Augusztus 4-én Sneff programbeszédében kijelentette, hogy: "A város egész ügymenetét a március 21-e előtti stádiumba helyezi vissza" ^{22/} Sneff ezen kijelentésével talán menteni akarta, aminek menthető. Az ellenforradalmi erők számára azonban csak eszköz volt a Peidl féle tiszta szociáldemokrata kormány a proletárdiktatúra felelősségében. Nekik már a szociáldemokrata eszmék is tulcsokat jelentettek. Augusztus 6-án megdöntik a Peidl kormányt és mostmár teljes erővel kibontakozik a magyar nép történetének egyik legvéresebb terrorhadjárata.

20/ Zala Népakarat aug. 2. Átmenetileg megmarad a tanácsigazgatás.

21/ Zalai Hírlap aug. 6. Alsó-Zala új kormánybiztosa Sneff József
22/ U.o.

A fontosabb említett kanizsai lap ismét hívon követi az események alakulását. Augusztus 7-én már a szociálisták és munkás szavakat is elhagyják és az egész "fejlécet" átalakítják. Ismét a proletárdiktatura előtti Zala elnevezést veszi fel a lap és mint politikai napilap működik tovább. Tulajdonosa Csillag Jenő lesz ismét és a Tanácsköztársaság létrejöttekor leváltott Tóth Zoltán főszerkesztő is visszasikerült állásába.

Augusztus 7-én már Zalaiban is eljutnak az ellenforradalmár székely hadtest katonái és kezdetét veszi itt is az ellenforradalmi terror.

Elsőként Sneff Józsefet tartóztatták okirathamisítás vádjával!!! Sneff József ugyanis elősegítette az ország belső feléből az ellenforradalmi terror elől menekülő kommunistáknak a határon való átjutást. Rabinovics volt népbiztosnak, Kellner soproni direktóriumi tagnak és Jancsó budapesti kommunistának is igazolványt adott, hogy marhakereskedők, de a határon felismerték őket. ^{23/} Ez természetesen csak mondváncaínált ürügy volt a letartóztatásra.

Még ugyanazon a napon letartóztatták Bárány Angal, Brónyai Lajos és Beck Soma direktóriumi tagokat. Természetesen az ő letartóztatásukra is megtalálták az okokat. A változatosság kedvéért őket lopás és a magántulajdon megsértésének vádjával vették őrizetbe. ^{24/}

A Nagykanizsáról elmenekült vezetők után a detektívek egész falkáját uszították. Beak fogták el Sopronban Polai János

23/ Zalai Hirlap aug.8. Sneff Józsefet letartóztatták.

24/ U.o.

nost a Nagykanizsai Forradalmi Törvényszék vádbíróját, Balatonszentgyörgyről cipelték vissza Lukács Gyula kormánybíróhoz, Szobados Andrást a Műrafőnök főparancsnokát pedig lőpénnyel szedték le a vonatról. 25/

Hogy a proletárhatalom helyi vezetői és segítői közül senki se kerülje el a felelősségre vonást, az újra hatalomra került vérszomjas burzsoázia tiztagu bizottságot választottak, mely a "mult bűneit" volt hivatva kutatni. 26/ Hogy a bizottság "objektíven" ítélhesse meg az egyes emberek tevékenységét, olyan egyőket választottak tagjai sorába, akiknek "törlesszenivalójuk" volt a proletárdiktatúrával szemben. A bizottság elnöke Ujvári Géza lett, aki 15 évi börtönt kapott a Tanácsköztársaság alatt ellenforradalmi szervezkedésért. Azért lett ő, mert a nála "objektívebben" ítélhető Kárlócs József kivégzett ellenforradalmáért már nem támaszkodhatott föl.

Ezeknek az "elfogulatlan" embereknek a tevékenysége során a letartóztatási hullám óriási méreteket öltött. A legkülönbözőbb indokokat találták ki a letartóztatásokra. Bárány Józsefet, a vasutasosport elnökét például azért tartóztatatták le, mert a júniusi vasutasetrájk idején a munkások érdekei ellen nyilatkozott és a munka felvételére hívta fel őket. 27/

A Lukócs testvérek, a Munkás c. újság szerkesztői ellen az volt a vád, hogy: "Halál rád ellenforradalmár burzsoáz" és ehhez hasonló cikkekkkel rémisztgették a "becsületes polgárok" idegeit. 28/

25/ Zalai Hírlap aug. 9. A kanizsai detektívek eredményes munkája.

26/ U.o. aug. 10. Kutatják a multak bűneit.

27/ U.o. okt. 24. Bárány József pere.

28/ U.o. szept. 20. Lukócs testvérek olitélése.

A haladó gondolkodáson értelmiségnek sem kegyelmeztek, egész sor tanár és tanító - köztük a Földes házaspár került a letartóztatottak listájára. Ellenük perese nem hozhatták fel vádként, hogy időt és fáradságot nem kímélve küzdöttek az analfabétizmus felszámolásáért, a műveltségi színvonal emeléséért, ezért vallásellenes kijelentésekkel vádolták őket és hogy "isgatták" a néptömegeket. 29/

Dr. Ney Hugót a vörösbőrök orvosát is letartóztatták haladó tevékenysége miatt. 30/

Minden hivatalnok Tanácsköztársaság alatti tevékenységét is megvizsgálták, és akit úgy ítéltek meg, hogy együttműködött a kommunista városvezetéssel, azt felfüggesztették állásából. Ezért bocsájtották el - "a direktórium iránti szolgálatai odaadása miatt" - állásából dr. Szabján Gyula volt polgármestert és Krátky Istvánt volt főjegyzőt, akik állást mertek vállalni és tevékenyen segítettek a direktóriumot. 31/

Miután "rendet teremtett" a bizottság a városban, működési területét kiterjesztette a környező falvakra is. Egymás után tartóztatták le és hosták be a kanizsai börtönbe a falusi direktóriumok vezetőit. Természetesen első volt közöttük a nagybakónaki direktórium, melynek valamennyi tagját letartóztatták. 32/

A börtönök és a nagy szátsággal felállított zalai internálótáborok /Póza, Szilvagy/ így rövidesen megtették politikai

29/ Zalai Hírlap okt. 31. Az isgatással vádolt tanárok bűnügye.

30/ H.V.I. 11674/1919.

31/ Zalai Hírlap aug. 9. Dr. Frack István a polg. mester helyette

32/ U.o. aug. 13. Letartóztatták a nagybakónaki direktórium valamennyi tagját.

foglyokkal. Egymást érték a gyorsított bírósági tárgyalások, súlyosabbnál - súlyosabb ítéletet hozva.

Pólai Jánost halálra ítélték és november 3-án felakasztották, és a többi vezető is súlyos börtönbüntetést kapott, vagy internálótáborba küldték őket.

A Tanács hatalom nagykanizsai vezetői közül egyedül Snaft József "kerülte el" mindezeket a büntetéseket, mert őt egyszerűen agyonverték.

A harcos szellemben nevelt nagykanizsai munkásság természetesen nem nyugodott bele azó nélkül vezetői letartóztatásába.

Augusztus 25-én gyűlést tartottak a Munkáshetthonban melyen elhatározták, hogy nagyszabású tümegyűntetést rendeznek a letartóztatott vezetők szabadonbocsájtása érdekében. A rendőrség azonban tudomást szerezve a gyűlésről letartóztatta a szervezőket és másnap felhívást bocsájtottak ki a Zalai Hírlapban Nagykanizsa munkásaihoz címezve. Ebben cinikus hangon kijelentették, hogy: "A hatóságoknak elegendő erő és fegyver áll rendelkezésére, hogy a munkásság minden kísérletét elfojtsa." 33/

A becsületes munkások, ha a terror miatt nem is tudtak segíteni rajtuk, nem feledkeztek meg szertett vezetőikről, nem felejtették el a proletárdiktatúra, nehéz küzdelmekkel járó, de boldog időszakát.

Hiába kordeményezett a burzsoá városi vezetőség gyűjtést a Tanácsköztársaság idején kivégzett nagybakónaki ellenforradalmárok tiszteletére emelt emlékműre. A becsületes dolgozók egyetlen fillért sem adományoztak. Ezek nem az ő halottjaik

33/ Zala november 4. Kivégezték Polait.

34/ Zalai Hírlap aug. 26. Felhívás a kanizsai munkássághoz.

2
2
2
1
voltak. Az ő halottjuk Sneff és Polai volt. Az ő tiszteletüket és szeretetüket fejezi ki a kanizsai temetőben lévő gyűnyörű sírrel, melyet 1919 végén állítottak fel a dolgozók filléreiből összegyűjtött adományból. 35/

A becsületes dolgozók szívéből tehát az ellenforradalom legvadabb dübörgése sem tudta kiirtani a szocializmus gondolatát. Ami akkor nekik nem sikerült, most 25 évi terror után megvalósítjuk mi, új harcos nemzedék. Nagykanizsa népe erősen szívébe zárta és ma sem felejtette el ezeknek a hős elvtársaknak a nevét, akik életüket áldozták a proletárhatalomért. Ma amikor április 4-én és május 1-én dübörgő léptekkel vonulnak az utcán a nagykanizsai munkások és a szocialisták arany betűkkel hűszve Sneff József neve látható, jelezve, hogy a nagykanizsai munkások szocialista Sneff József nevét viseli és annak nevében áll őrt a szocializmus vívmányainak védelmében, hogy ne ismétlődhesen meg az ellenforradalom véres korszaka.